al naturii. Cine știe ce patimi groaznice au izbucnit aici, cine cunoaște cât de cât exploatarea acestei misera plebs contribuens, acela va înțelege că numai prin râuri mari de sânge se putea spăla o mare rușine și că după batjocura neomenoasă de veacuri nu putea veni o răsplată mai blândă.

Ceea ce trebuie reținut însă ca un miracol al răscoalei din Munții Apuseni, e cronologia acestei vijelioase afirmări a energiei noastre de rasă. Ea se petrece într-o vreme când din țările surori de peste Carpați, în afară de sentimentul înrudirii organice, nu putea radia nicio încurajare. Nu trebuie uitat că la București și la Iași se traversa atunci o tristă perioadă de domnie fanariotă, din care niciun semn de apropiere nu putea călători la frați. Ardealul, mai bine zis Țara Moților, se sbuciuma, deci într-un efort singuratic de completă izolare. Cu toate acestea flacăra țâșnește înfricoșată lo orizont, ecoul ei se resimte departe peste granițele Austriei. Ciudată desțelenire de pasiune vindicativă a celor de jos, la 1784, avansând marea Revoluție care atunci pe malurile Senei în mod teoretic numai își ascuțea săgețile. Continentul era de sigur năpădit de materie inflamabilă în acest timp. Nu se poate tăgădui nicio interdependență sufletească a celor obijduiți, dar nimeni nu poate spune că declanșarea din munții noștri ar fi avut vreo afinitate doctrinară cu dogmele liberatoare din Apus. Totuși enoriașii popei Crișan în conspirația lor, acolo în biserica de lemn din Mesteacăn, când au pus jurământul la poalele unui primitiv Crist bizantin, au accentuat credințe și lozinci pe care peste un deceniu numai le-au pus în circulație catechismele iacobine. De aceea într-un examen riguros care ar avea în vedere evoluția de gândire a bătrânei Europe, — în universala primenire inaugurată de veacul al XVIII-lea, țăranul din Albac își are locul lui bine stabilit, loc de iluminat precursor în a cărui viziune însângerată, poate fără să știe el, s-au proiectat aspecte avansate din viforul cotropitor al umanității.

Problema se pune cum s-a instrumentat în cugetul acestui iobag analfabet năzuința spre libertate ? Ce l-a împins pe el la răzvrătire și cum i s-a zămislit speranța salvatoare care l-a povățuit până în pragul eșafodului ? Este Horea pur și simplu un Spartacus în itari, un erou de răzmiriță a călcașilor împotriva proprietarilor nesăbuiți ? E un mistic al ortodoxiei călcate în picioare de catolicismul dela Viena care, se știe, înainte cu optzeci de ani de tragedia lui Horea lansase ideia unirii cu Roma a ritului răsăritean din Ardeal ? E o victimă a demogogiei imperiale a lui Iosif II, care prin rescriptele și patentele lui a putut să trezească o clipă iluzia că va fi un desrobitor al mulțimei și că pe ruinele feudalității unguresti va întemeia o lume nouă ? Sau pe deasupra tuturor în mod aproape anacronic conștiința națională a cerut cuvânt în revolta Moților ?

În orice caz analiza nu e tocmai simplă, fiindcă se desprind mai multe nuanțe din cele petrecute în munți. Izbucnirea lui Horea nu e un răspuns elementar la o singură cauză bine determinată, ci o explozie grozavă după o foarte complexă stratificare de material eruptiv acumulat în sufletul Românilor din Ardeal.

Este mai întâi sângeroasa servitute care strangula vieața bieților iobagi. Istoria Ungariei și-a Transilvaniei în cursul veacurilor e o înlănțuire de orori pe spinarea țăranilor exploatați. Nobilimea maghiară în tendința ei de

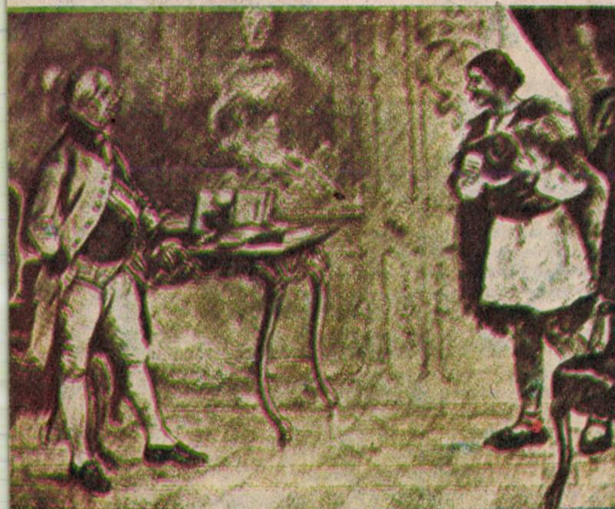
HOREA

de jos
te-ai ridicat drept, pietros, viforos,
pentru moți,
pentru cei săraci și goi, pentru toți..
și-ai despicat în două istoria,
țăran de cremene
cum n-a fost altul să-ți semene,
Horea !
te-ai desprins aspru din gloată,
cu-obrajii supți,
cu ochi crunți,
să lupți, să-nfrunți
din sălbaticii-ți munți :
oștile craiului, temniță, roată...
vrut-ai să spinteci pe munți, pe văi,
largi, netede, slobode căi
pentru-ai tăi
cei mîncați de străini, despuiați
de biruri, de sbiri,
de rele-orînduiri...
și uitați
de regi și-mpărați...
pin-la Belgrad pe roată
uimind călăi, nemeși, gloată,
ți-a bătut neschimbat, sub țundra săracă,
aceeași mare, ne-nfricată inimă
romano-dacă...
duhul tău trăiește încă treaz în munți
și va trăi dîrz cît vor domni peste moți
sbiri crunți
și mișelnici despoți...
uriaș domn
pe-al adîncurilor noastre sfîșiat somn,
pe-al răzmerițelor roșu praznic, —
mai roși-vei oare vreodat-,năpraznic,
acestui neam, viața și istoria, —
tu,
munte
al vrerilor noastre celor mai crunte,
Horea ?!

Aron Cotruș

dominațiune, e un foarte ciudat amestec de precepte feodale din Occident, și de cruzime sălbatică brodată pe fondul turanic ancestral al originei asiatice. Tripartitul lui Werböczy, acest codice al legilor ungurești, e reglementarea raptului și-a stoarcerii până la sânge a săteanului. Din această tensiune între cei de sus și cei legați de robota gliei s-a clocit odinioară revoluția clăcașilor de supt comanda lui Gheorghe Dozsa la 1514, care a incendiat cu-o mare de flăcări pusta maghiară, și s-a isprăvit cu teribila represiune a magnaților biruitori... E cunoscută, răzbunarea dela Seghedin. Sclavul răzvrătit a fost așezat pe un tron de fier roșu și-a murit cu coroana arzândă în cap, care i-a pârjolit creierii... Aceeași concepție de clasă, strâmtă și cumplit de neumană, a domnit, firește, și-n Ardeal, cu deosebire că aici iobagul reprezentând altă rasă, asuprirea era și mai îngrozitoare. Paginile apăsării noastre sunt pline de-un geamăt surd, care vine de departe.

Mai mult ca în alte părți în munții Abrudului, Moții își târâeau traiul subt călcâiul

Horea în audiență la Iosif al II-lea

domnilor de pământ, subt corvezile comitatului și subt exploatarea fiscului. De ani îndelungați clocotea amărăciunea lor și căutând o tămăduire ochii li se îndreptau spre tronul împărătesc dela Viena, unde nădăjduiau dreptate și obștească alinare. Încă de pe vremea Mariei Theresia au început drumurile și plângerile către „prea-înălțatul chesaro-crăiesc scaun". Cu Iosif II s-au întețit așteptările. Spirit umanitar cu înclinări filosofice, acest monarh plin de întrebări și de îndoieli, clădindu-și un sistem de guvernare centralistă, și-a dat seama de impilarea maselor de către nobilime și-a protestat cu hotărîre împotriva ei. Pe toată suprafața marelui imperiu el și-a plimbat ideile reformatoare, exprimându-le cu multă îndrăsneală... În ziua de 21 Mai 1773 a călcat întâia oară în Ardeal prin țara Hațegului. Care erau stările de acolo ne putem trage seama din ordinul Mariei Theresia, trimis guvernului transilvan aproape concomitent cu plecarea Coregentului, în care pretinde ca înainte de sosirea lui: „să se curețe drumurile publice de cadavrele oamenilor executați cu ștreangul, cu roata și cu țeapa, care după uzul de pânacum stau expuse, — zicea împărăteasa, — spre oroarea și aversiunea călătorilor"... Din tot ce-a înregistrat în această călătorie Iosif II, care s-a întors la Viena cu 19 mii de petiții din acest voiaj, s-a adeverit în mod eclatant exsperarea mulțimei. Împăratul și-a arătat părerile, care-au trezit protestarea magnaților renitenți... Iobagii au înțeles și ei atitudinea protegultoare și nădejdea lor a prins nouă înfiripare. Între timp la 1781 Iosif II a abolit iobăgia în Boemia, Moravia și Silesia... Negreșit că resonanța acestor acte în sufletul clăcașilor secătuiți a fost formidabilă. Ardealul credea că va răsări și steaua lui. De-aceea Moții adunându-și plângerile în umilită scrisoare și-au trimis omul la Burgul împărătesei. Horea, căpetenie cu dragoste pentru obida lor, el a purces la drum să sărute „schiptrul".

Lui Iosif cel Mare, de neamuri iubit
Soare de scutință nouă răsărit.

cum scrie într-una din „stihurile politicești" dintr-un Molitvelnic apărut la Blaj în 1784. Împăratul în demofilia lui generoasă l-a primit pe iobagul călător și a apreciat dreptatea lui în audiența acordată la 1 Aprilie 1784. Urmările se știu: Răscoala din Munții Apuseni s'a pornit invocându-se, și de conducători și de mulțime, binecuvântarea imperială...

Dacă însă cuvântul lui Horea a prins și cetele din munți s'au mișcat ca să-și facă dreptate singure, minunea se datorește și faptului că de zeci de ani de zile în Ardeal era o supra-surescitare sufletească la Români. După unirea cu Roma impusă de Habsburgi la 1700, aici a început persecuția religioasă cu mijloace care reaminteau cele mai întunecate zile din evul mediu. Se dărâmau biserici, se smulgeau clopote ortodoxe, se desființau episcopii și se trăgea cu tunul deasupra satelor ca speriate să le treacă la unire. Țăranii retranșați după conservatismul lor ca într-o cetate inexpugnabilă, nu voiau odată cu capul să-și părăsească străvechea „lege românească". Atâta le mai rămăsese, credința în Dumnezeu de care nu se despărțeau nici morți. Preoți și săteni au pătimit așa, urmând cuvântul unuia dintr'înșii, a lui Oprea Miclăuș din Săliște care a făcut 30 de ani la Kufstein și care la 1749 scria mitropolitului Nenadovici: „pentru credința strămoșilor noștri suntem gata a suferi și mucenicie, sau isgonirea din această împărăție, iar legea nu o vom lăpăda". Ca o reacțiune împotriva reprimării diriguite de sus protestarea bisericii ortodoxe s-a resimțit de-a-binele. Cu deosebire călugărul Sofronie a răscolit sufletele în Ardeal în așa măsură, încât la 1761 soborul lui îngăduit de autoritățile împărătești neputincioase, în luna Februarie la Alba-Iulia, s-a transformat într-o adunare țărănească amenintătoare. A trebuit intervenția armată a generalului Bukow să potolească, sau mai bine zis să ascundă din nou subt spuză o flacără revoluționară. Iată deci că pe lângă revendicările materiale Românii ardeleni erau impinși spre un criteriu de diferențiare sufletească, lumea lor morală era turburată și firele revoltei se țeseau în umbră...

Dar aici a fost și un puternic simțământ național care s-a accentuat tot mai categoric și la urmă s-a codificat într-un plan de acțiune. Procesul psihic se poate urmări limpede dacă ne dăm seama că toate chinurile ce indurau aceste slugi veneu dela străin. Domnul care-i îngenunchia era de alt sânge. Românul scos în afară de lege era îndrumat la tot pasul că schingiui-

torul lui e ungur. Au ajuns astfel față în față două neamuri urându-se unul pe altul cu frenezie, sbiciuite în dușmănia lor până la ideea exterminării reciproce. La nobilii unguri pas cu pas devenea evidentă încercarea de a stinge de pe fața pămîntului plebea valahă. Prin formulele unor acțiuni de stat, sau prin gesturi de spontaneitate individuală se deslușea acest avânt criminal. De aceea nu trebuie să ne surprindă constatarea că în ziua de 31 Octomvrie 1784 când s-a făcut jurămîntul în biserica din Mesteacăn subt conducerea lui Gheorghe Crișan că vor pleca cu toții la Alba-Iulia după arme, — lozinca a fost din clipa dintâi împotriva Ungurilor. Răscoala avea un caracter pronunțat românesc și ortodox. Căpitanii cei mai mulți erau doar preoți și crucea lor era simbol de luptă. Poporul nu devasta numai curțile nemeșești care erau focarele exploatării lor, ci cerea dregători români care să-i facă jurământ de credință subt cruce și punea condiția ca picior de Ungur să nu mai calce niciodată în hotarul lor, — cum spunea undeva preotul Ioan Cocan din Comuna Păclișa... Până unde se împingea scrupulul național al acestor răsculați se poate vedea din faptul că cei cruțați de moarte dintre dușmanii lor trebuiau să se boteze românește în văzul mulțimii și că în anumite părți fetele orfane ale Ungurilor erau măritate din oficiu, cum s-ar zice, cu țărani de-ai noștri. Nu-i de mirat deci că nobilul român Alexandru Chendi, care făcea lui Horea serviciul de secretar pentru limba latină și maghiară, a declarat cu ocazia procesului în fața locotenent-colonelului Kray, că scopul acestei mișcări era „să scoată pe Unguri din principatul Transilvaniei și să ajungă ei stăpâni". Iar ca povestea să fie deplină în semnificarea ei postumă — soarta a vrut ca în izbucnirea și diriguirea răscoalei să aibă rol important și-un Mihai Popescu din Moldova, condamnat în contumacie la spânzurătoare de către autoritățile austriace... În astfel de împrejurări e explicabilă legenda însemnată de cronicarii timpului, care înfierbânta mintea magnaților maghiari după frângerea pe roată a celor doi căpitani, că o oaste de treizeci de mii de Valahi e gata să treacă munții, ca să răzbune pe Horea.

Da, această mișcare a Moților are un caracter național precis, ei n-au fost acolo în văgăunile lor numai păstrătorii timpului traco-romanic ci înaintemergătorii conștienți ai libertății naționale care din cetatea lor au repezit fulgerele desrobirii noastre.

Încadrat în aceste considerații, Horea apare nu ca un simplu sbiciuitor al unui colț de țară pentru împlinirea unor exigențe locale, ci ca un îndrăzneț inovator, în a cărui minte țărănească a străfulgerat un preludiu al închegării noastre naționale. Ca și Tudor Vladimirescu, sau ca Avram Iancu de mai tîrziu, acest clăcaș rebel se ridică împotriva unei ordini de drept impuse de străini, crainic al neatîrnării el trezește un ecou cu protestarea lui în sufletul mulțimii și plătește cu capul televiziunea măreață a întregirii neamului. Dușmanii care în derîziune după ce l-au văzut înfrânt au pregătit monede cu efigia lui și cu inscripția Horia Rex Daciae, fără să-și dea seama au rostit un mare adevăr istoric. Da, în vinele îndrăsnețului dărâmător a curs sânge veritabil de stăpân și de Domn...

Întronat definitiv în legendă, Horea e perpetuat în amintirea Ardealului subt nenumăratele alintări ale geniului popular. În toate căsuțele cățărate pe coastele munților figura lui trăiește și dă povețe din generație în generație... Moțul nostru plecat la drum pentru bucata lui de pâne, vizionar vagabond așa cum se știe de veacuri, plimbă imaginea viteazului căpitan și-o cântă în largul drumului de țară, cu un reflex de veche mândrie peste care s-aștern nenorocirile prezentului... Moțul își aduce aminte din bătrâni că a fost odată un Horea, un fel de împărat al săracilor care a călcat în picioare trufia ungurească, în fața căruia domnii nemeși tremurau de frică... Zâmbind cu mulțumire, cum coboară pe malul Arieșului el îngână vechiul cântec :

Cât a fost Horea-mpărat,
Domnii nu s-au desculțat,
Nici în pat nu s-au culcat,
Prânz la masă n-au mâncat...

Dar alături de acest Moț pribeag românismul întreg se gândește cu recunoștință la țăranul din Albac, care cu braț de oțel a oprit o clipă în loc roata vremii, ca mai târziu ea să treacă peste oasele lui...

„Prinderea lui Horea și Cloșca", gravură de Johann Caspar Weinrauch din Viena ● „Escortarea lui Horea și Cloșca prin Zlatna și întîmpinarea preotului Ioan Crișinuț" — gravură de Johann Hieronymus Leoschenkohl

O TEMĂ INEPUIZABILĂ

RĂSUNETUL EUROPEAN AL RĂSCOALEI ȚĂRANILOR ROMÂNI DE LA 1784

Ecoul răscoalei țărănești a lui Horea a fost extraordinar în epocă. Şi nu este vorba aici numai de numeroasele portrete executate direct, ca și de falsurile care au circulat pentru că cererea era foarte mare. Audiența răscoalei, ecoul ei neobișnuit este probat și de alte dovezi, foarte numeroase. Desigur, că prezența numeroșilor artiști care au făcut chipurile răsculaților, care au gravat scena execuției rămîne foarte importantă. Ei țineau locul actualilor fotografi și ne aflăm practic în fața unei activități „gazetărești". Iconografia răscoalei este foarte bogată pentru că numeroși au fost gravorii și portretiștii care i-au consacrat lucrări speciale, unii deplasindu-se ca fotografi-reporteri, la fața locului, alții lucrind după modelele oferite de acești executanți de portrete, altă categorie fiind a celor care au făcut portretele lui Horia și Cloșca după descrierile literare, cînd nu de-a dreptul din imaginație.

Dar au fost foarte active gazetele timpului, cele din Transilvania, cele din Imperiul habsburgic, ca și cele din afara hotarelor Imperiului. Nicolae Edroiu (a cărui documentație, pînă acum cea mai întinsă, o folosim ; Răsunetul european al răscoalei lui Horea, Dacia, 1976) înregistrează ecouri în presa italiană, în presa statelor germane, în cea franceză, ca și în cea belgiană, sau la extreme, în cea din Anglia, ori în cea din Spania. Interesant este că presa de la sursă, adică cea din Transilvania, în limba maghiară și germană, prezintă răscoala cu aversiune pentru inițiatori și reflectă un punct de vedere partizan nobililor. Dar această optică nu se găsește, de pildă, în cea spaniolă, în cea italiană, în cea engleză, deși și acolo pătrund date eronate datorită filtrului informativ al nobilimii maghiare din Transilvania și din Imperiu. Tot la capitolul presă, Nicolae Edroiu înregistrează și Calendarele timpului, care chiar după cîțiva ani de zile continuă să mențină răscoala lui Horea în atenția cititorilor, fie prin informații, fie prin iconografie.

O mare difuziune a știrilor despre revolta țăranilor au asigurat-o broșurile despre răscoală și ele au circulat mai ales pe canal german. Este a doua oară după cazul lui Vlad Țepeș, cînd Europa este informată prin broșuri pe vad german despre evenimente și personalități românești. Deși nu s-a făcut un studiu paralel al celor două șiruri de tipărituri, cele despre Țepeș și cele despre Horea, asemănarea este evidentă. Le unește mai ales caracterul deliberat defăimător la adresa românilor. Un rol important îl au și în acest caz germanii din Transilvania, care oferă prin cărțuliile lor materie și altor broșuri de limba germană care apar în afara hotarelor imperiului. Este interesant că unele broșuri purtau ca loc de tipărire un oraș mai apropiat răscoalei, Alba Iulia sau Sibiul, cînd ele erau în realitate tipărite dincolo de hotarele Imperiului. Editorii căutau girul apropierii de sursă. Broșurile oricît de deformatoare pun în circulație multe infor-

mații exacte, unele interpreătri juste și interesante, dar și unele „fabule" cum este aceea a lui Horea ca rege al Daciei. Neacoperită de fapte, această legendă arată cît de conștienți erau alcătuitorii broșurilor cu această falsă informație de unitatea poporului român pe fostul teritoriu dac. Unele din aceste texte au fost tipărite și în suedeză. Un loc special îl ocupă intervenția iluministului J. P. Brissot în chestiunea răscoalei prin scrisorile pe care le adresează lui Iosif al II-lea, nu numai pentru că este de partea țăranilor, dar și pentru că vede răscoala într-un context superior de istorie universală. De la aceste intervenții ale lui Brissot datează ideea că Răscoala lui Horea, căreia i s-a spus și „revoluție" este un preludiu neîntîmplător al revoluției franceze. Teoretizînd dreptul popoarelor asuprite la revoltă, Brissot justifică mișcarea lui Horea și acuză pe vinovați, clasele nobile ale imperiului, și desigur pe nobilii maghiari.

Horea a devenit destul de repede personaj literar, desigur sub aspectul de bandit fioros care atentează la ordinea stabilită, în mai multe poeme de origină maghiară ai căror autori nu puteau fi de acord prin interesele de clasă și naționale cu țărani români.

Răscoala lui Horea a devenit materie de inspirație și pentru teatrul popular al vremii, care juca scene cu Horia și Cloșca, prima piesă a teatrului ceh fiind, de exemplu, o dramă pentru păpuși inspirată de răscoala lui Horea.

O sugestivă formă de manifestare a interesului pentru răscoală în occident este faptul că a apărut imediat o modă „á la Horea" promovată mai ales de saloanele de coafură feminină.

Semnele acestui interes, cu totul ieșit din comun, sînt vizibile și în însemnările de călătorie ale străinilor pe teritoriul românesc. Răscoala lui Horea atrăsese atenția asupra existenței românilor, a originii lor, a situației lor sociale și politice, fapt care sporește interesul călătorilor prin Transilvania pentru valahi.

Dar ceea ce este și mai grăitor este că Nicolae Edroiu, care a fixat în mare ariile în care au pătruns informațiile și cîteva tipuri de circulație și manifestare, n-a ajuns încă să epuizeze tema. Ecoul internațional al răscoalei lui Horea rămîne o temă încă plină de resurse.

„RĂSCOALA LUI HOREA A FOST O NECESITATE"

Răscoala unei părți a țărănimei din Transilvania în toamna anului 1784 a fost unul din marile evenimente politice ale secolului al XVIII-lea, ea premergînd cu cinci ani marea revoluție burgheză a Franței de la 1789.

Această revoluție, identificată ca fiind a unui țăran luminat, Horea, se datorește nu procesului cu dregătorii și arendașii domeniului Zlatna, nu conscripției militare la care alergau românii ca să scape de iobăgie, nu călătoriei lui Horea la Viena, nici reformelor lui Iosif al II-lea sau slăbiciunii și lipsei de înțelegere a guvernului civil și militar al Transilvaniei. Toate acestea, scrie istoricul Alexandru Papiu Ilarian, care a publicat la noi primul studiu asupra revoluției lui Horea, erau incidente care puteau să ajute, iar nu să dea naștere unei revoluții. Revoluțiile nu se nasc dintr-un incident ci dintr-o necesitate. Grămada apăsărilor de secole, ce nu mai erau de purtat, iată adevărata cauză a răscoalei lui Horea.

Tumultul țărănesc din 1784 a avut conducători bine lămuriți în ce privește tactica ce trebuia urmată pentru realizarea scopului propus. Ei au elaborat și un program de revendicări. Toate acestea pledează pentru faptul că în 1784 nu aveam de a face cu o „răscoală", ci cu o revoluție.

Tactica pornește de la bunăvoință. Se cere încetarea exploatării, se dau petiții, mii de petiții, în acest sens, împăratului, în cursul călătoriei pe care în 1783, a făcut-o prin Transilvania iar Horea e primit în audiență și-i prezintă memorii. Cînd toate acestea s-au dovedit inutile, țărănimea a recurs la lăncii și furci și a adus la cunoștința nobilimii înghesuită, îngrozită, între zidurile cetății Deva, că: 1. nobilii privilegiați să nu mai fie, nici iobagi să nu mai fie; 2. pămîntul să aparțină acelora care-l muncesc; 3. toți locuitorii țării, fără deosebire, să plătească

impozite; 4. drepturi și îndatoriri egale pentru toți, cu un cuvînt deplină libertate și egalitate civilă.

La Viena primele informații au parvenit datorită lui „Siebenbürger Zeitung" care apărea la Sibiu de la 2 iaunuarie 1784. Primul reportaj datează din 22 noiembrie și este favorabil Vienei. Știrile se amplifică cu repeziciune fiind pro și contra răsculaților. Mai tîrziu la Alba Iulia, unde era întemnițat Horea, sosesc gravori din Italia, Germania, Viena și Țările de jos; se bat medalii; ziarele tipăresc foi volante; publicațiile ungurești abundă în poezii batjocoritoare la adresa răsculaților; în Germania se joacă, la un teatru de păpuși, piesa „Horea-Cloșca și răscoala poporului din Transilvania", iar parisienele preferă agrafe de păr cu silueta lui Horea dar mai cu seamă căciulițe și pălării „Horea" care, în cele din urmă, devin prototipul bonetei frigiene de la 1789.

Numeroase au fost lucrările unor autori care și-au propus să examineze starea poporului român din Transilvania răsculat.

„Iosif al II-lea în cea de-a doua călătorie în Ardeal și Banat" — tablou de Franz Kollarz din Viena ● „Horea și Cloșca" ● „Crișan" — gravuri de autori necunoscuți

W. Christiani, istoric de mare prestigiu, afirmă, în volumul al 15-lea (p. 90—95) al unei opere de mare extindere, că „apăsarea și tirania nesuferită a domnilor de pămînt asupra supușilor lor, netărmuritele privilegii obținute de nobilii unguri de la Maria Tereza, pe care Iosif al II-lea nu le-a putut diminua, au deschis calea unei ere noi în istoria Europei. Iar Fr. Schiller, informat de studenții sași care studiau la universitatea din Jena, unde el era profesor, menționează într-o broșură consacrată răscoalei, că : „Acest popor de neam frumos, tare și spornic, în care sîngele clocotitor al romanilor nu s-a prefăcut în chisăliță, voia să scape de sub ordinea feudală a puternicilor nobili unguri... Horea, precum se vede, era făcut pentru domnie ; acest lucru l-a învederat el și faptele lui toată vremea cît și-a jucat rolul, căci știa foarte bine porunci. După cum foarte bine se spune și se știe, el nu era om sec și prost de cap, ci era învățat, un mare maestru, dotat cu multă iscusință și șiretenie."

Pledoaria cea mai caldă, mai științific elaborată și mai cutezătoare a revoluției românești de la 1784, a personalității lui Horea îndeosebi, aparține ziaristului, filosofului și revoluționarului francez Jean Pierre de Brissot (1754—1795) șeful girdonilor. Revoluționar înăscut, locatar al Bastiliei, exilat în Anglia și pasionat cercetător al libertății coloniștilor europeni din Lumea Nouă, Brissot, membru al Comitetului Constituțiunii revoluției franceze de la 1789 și membru al Adunării Legislative, n-a putut trece sub tăcere cele ce s-au petrecut în 1784 și anii următori în marele principat al Transilvaniei. De aceea el s-a adresat împăratului Iosif al II-a cu două scrisori, ultima fiind consacrată cauzelor reale ale declanșării revoluției lui Horea ca și neomenoasa comportare a împăratului care a înăbușit-o.

„Seconde lettre d'un defenseur de peuple á l'empereur Joseph II" a fost tipărită în 1785 la Dublin. Redăm din ea citeva pasagii mai reprezentative atît cu privire la dreptul de a se revolta al omului asuprit, cît și asupra revoltei iobăgiei românești din Transilvania.

„Monarhii, scrie Brissot, nu trebuie să se încăpățîneze a **trata revolta drept o crimă, ei trebuie să fie convinși că ori ce revoltă sub guvernarea lor este un drept natural. Revolta sau opoziția față de autoritate este un adevărat drept, un drept bine întemeiat ori unde administrația este vicioasă... Revolta e furtună binefăcătoare, care curăță aerul de miasme, e o criză care scoate pe om din letargie... Revoltele sînt rare fiindcă poporul e greu de ațîțat la revoltă. Dacă e așa, înseamnă că suferința lui e grozavă cînd se decide să se revolte. În orice caz dacă nu are dreptul la revoltă, ce altă sursă îi mai rămîne ? Niciuna?... Românii s-au răsculat ; prin urmare au avut dreptul să se răscoale. Iată o primă dovadă ; ea va părea ciudată, dar ea nu este decît naturală... Cînd deci un astfel de popor face o sforțare, rupe lanțurile, trebuie să se conchidă că a avut motive să se revolte din moment ce s-a revoltat... Românii au fost tiranizați de monștri; ei aveau dreptul să le reziste ; dacă erau pentru ceva vinovați, erau doar pentru că au așteptat prea mult pentru a răzbuna ultragiul. Horea voia să-i elibereze din robie și această țintă legitimă totul... Un popor blînd pînă acum nu putea deveni dintr-o dată o ceată de asasini.**

Eu sînt cel dintîi, scrie Brissot, care apăr cauza românilor sacrificați forței în această insurecție și repet că românii au dreptul să se revolte atît timp cît vor fi sclavi și nefericiți. A-i pedepsi pentru exercitarea acestui drept, înseamnă a-i pedepsi pentru că sînt oameni, sau pentru că tu, împărate, nu ești pătruns de acest adevăr, sau că nu crezi încă în el. În cazul întîi nu trebuie să pierzi un singur moment ca să restitui românilor libertatea și să le acorzi o proprietate. Dacă nobilii aceștia se opun cu puterea la planurile tale umane atunci lasă țara aceasta în voia ei, lasă pe sclavi să ia armele împotriva tiranilor și cearta va fi curînd terminată. Răscoala lui Horea a fost o necesitate.

Cercetînd istoria revoltelor m-am convins de trei adevăruri. Întîiul, că poporul nu se revoltă decît atunci cînd este asuprit și nu cere nicicînd decît lucruri drepte ; al doilea, că suveranii promit cu ușurință dar cu greu se țin de cuvînt și adesea nu-și țin deloc promisiunile ; al treilea, în sfîrșit, că acordînd poporului ceea ce cere, aproape totdeauna se pedepsesc căpeteniile

GÂND ŞI FAPTĂ

„Aversiunea" Românilor din Ardeal

Vignetă din seria a III-a sibiană a revistei „Luceafărul"

lui, ceea ce este o contradicţie revoltătoare.

Aceasta a fost soarta Grahilor la Roma, a lui Cade în Anglia, a lui Horea în Valahia (n.n. corect, în Transilvania).

Trebuie să se adauge că, deşi în urma relei-credinţe a guvernelor, popoarele răsvrătite nu se bucură multă vreme de ceea ce au obţinut, totuşi prin revoltă totdeauna cîştiga ceva. Cu fiecare pas ce-l fac, ele desfac un inel al lanţului. Şi chiar dacă n-ar face altceva decît să înspăimînte pe stăpîni, făcîndu-i mai puţin întreprinzători întru rele, mai circumspecţi, ar fi totdeauna în cîştig..."

Brissot e convins că singura cauză a răscoalei din Transilvania anului 1784 a fost orînduirea feudală. Regimul feudal, ale cărui caracteristice au fost şterse pe întregul pămînt, păstrează încă toate rigorile sale în acel ţinut... Într-adevăr în Transilvania se regăsesc acei vechi baroni englezi, acei conţi francezi care, aşezaţi în micile lor castele, văd în iobagi nişte lucruri mobile de care dispun după bunul lor plac şi a căror libertate, muncă şi chiar viaţă, ei pot să o joace, să o vîndă, să o înstrăineze.

Horea a urmărit eliberarea compatrioţilor săi de violenţele nobilimii care, ea singură, a forţat la revoltă pe supuşi. Aceste două poziţiuni ale asupritorilor, pot justifica revolta românilor, mai ales că Horea a aşternut păsurile naţiunii sale sub ochii monarhului care a promis că va pune capăt anarhiei. Acest procedeu nu este al unui „barbar", ci este al unui bun supus care înainte de a obţine drepturile ce i le oferă natura, vrea să evite o ruptură şi o curgere de sînge.

Brissot remarcă faptul că procedînd astfel, Horea şi-a făcut pe deplin datoria de cetăţean loial. Dar pentru că împăratul a ezitat, românii au intrat în stare de război.

Revoluţionarul francez nu uită să amintească că în timpul călătoriilor sale prin Transilvania, ţara iobagilor, împăratul a primit multe petiţii. Remarcă faptul că într-una din ele, ţăranii i-au destăinuit că **„lucrăm patru zile pe săptămînă pentru stăpînii noştri, a cincea pentru pescuit, a şasea pentru vînătoare iar a şaptea pentru sărbătorirea duminicii dar aceasta numai atunci cînd nu sînt de isprăvit munci domneşti".**

S-a vorbit mult de stratagema folosită de Horea pentru răscoala ţărănimii dar faptul că el voia să o elibereze de robie, legitimează totul. S-au săvîrşit cruzimi ? Într-o răscoală, ele sînt inevitabile constată Brissot dar nu trebuie să se uite că un popor blînd pînă acum, nu poate deveni dintr-o dată o ceată de asasini.

Brissot ştie că ţăranii români reprezintă 2/3 din populaţia Transilvaniei. Ei sînt cei care cultivă pămîntul. Dacă ar fi exterminaţi, ţara s-ar transforma într-un pustiu.

Tactica şi planurile Vienei pentru potolirea răscoalei au fost, după Brissot, cu totul greşite. Pe de o parte se trata cu răsculaţii, pe de alta se ridicau eşafoduri pentru a-i pedepsi. Chiar şi decretele imperiale de „iertare" sînt inoportune fiindcă iertare se acordă totdeauna unui vinovat nu ţăranilor din Transilvania care au luptat

Wahre Abbildung der zween Wallachischen Rebellen,
Horja und Closca,

Foaie ilustrată cu portretele lui Horea şi Cloşca

pentru stingerea unor scopuri atît de legitime. Horea a procedat însă cu totul altfel. Înainte de a generaliza răscoala, el a trimis nobilimii, refugiată îngrozită între zidurile cetăţii Deva, un ultimatum care nu a fost acceptat şi la care s-a răspuns cu sălbăticie.

Brissot constată că cererile lui Horea au fost juste dar împotriva celor răsculaţi s-a trimis armată. Răsculaţii au fost înfrînţi. Horea s-a refugiat în munţi iar după ce pe capul lui s-a pus un premiu de 300 galbeni a fost prins, purtat în lanţuri de-alungul ţării cu scop de intimidare şi ucis apoi în cetatea Alba Iulia în cele mai mari chinuri, foarte pe placul nobilimii.

După toate acestea, constată Brissot, românii vorbesc acum limbajul disperării. Singurul care le poate veni în ajutor este împăratul care dacă este convins de adevărurile din cea de a doua scrisoare, să restituie românilor libertatea şi să le acorde o proprietate.

Mulţimea reproşurilor, dar mai cu seamă cele ale lui Jean Pierre Brissot, au avut ecou la Viena. Împăratul iluminist, Iosif al II-lea, a încercat să aducă unele îmbunătăţiri soartei iobagilor dar a întîmpinat o dîrză rezistenţă. Totuşi nu dîrzenia nobilimei transilvane, pe care o ura, i-a zădărnicit planurile, ci insuccesele politice externe ale Monarhiei. Anii de sfîrşit ai vieţii sale au fost amărîţi de pierderea războiului cu turcii din 1788—1789, izbuc-

Corneliu Albu

Continuare în pag. 118

COLINDE, COLINDE

FLORILE DALBE

Sculaţi, sculaţi, boieri
mari,
florile dalbe,
sculaţi voi, români
plugari,
florile dalbe,
că vă vin colindători,
florile dalbe,
noaptea pe la cîntători,
florile dalbe,
. . . .
sculaţi, sculaţi boieri
mari,
florile dalbe,
sculaţi voi, români
plugari,
florile dalbe,
că pe cer s-a arătat
florile dalbe,
un luceafăr de-mpărat
florile dalbe :
stea comată strălucită,
florile dalbe,
pentru fericiri menită
florile dalbe.
iată lumea că-nflorește
florile dalbe,
pămîntul că-ntinerește
florile dalbe,
cînt'prin luncă turturele,
florile dalbe,
la fereastră rîndunele,
florile dalbe,
și-un porumb frumos leit,
dinspre apus a venit,
florile dalbe,
floare dalbă a adus,
florile dalbe,
și la căpătîi s-a pus
florile dalbe,
El vă zice să trăiți,
florile dalbe,
întru mulți ani fericiți
florile dalbe,
și ca pomii să-nfloriți
florile dalbe,
și ca ei să-mbătrîniți
florile dalbe.

Colecția V. Alecsandri

E VREMEA COLINDELOR

DATINI ROMÂNEȘTI

Cad fulgi mari și deși de zăpadă, s-au strâns nămeți, de-au troienit cărările, e ger de crapă lemnele. Dar colindătorii nu vor să știe; își croiesc pârtie prin ninsoare și prin vifor — prin vremi și împrejurări potrivnice — iar, legea și datina colindatului se ține. Iată-i ajunși la fereastră; și zic cu liniște și credință urarea:

Ia te scoală ici, domn bun,
Și fă focul mare, mare...
Și aprinde o luminare...
. . . .
C-au venit colindători,
Să-ți colinde și să-ți cânte.

Se aud și stelarii:

Cine primește steaua
frumoasă și luminoasă

MIHAI EMINESCU

Cu colțuri multe și mărunte
Ca un soare luminos ?

Și gospodarii îi primesc, îi cinstesc, le ascultă cântecele cu atenție, păzind să nu „greșească" sau „smântească", viersurile, să nu „sară" versurile.

Cu trăistuțe pentru colindețe atîrnate de gît, cu „steaua frumoasă și luminoasă", cu mănunchi de mlădițe de măr și de păr, cu sorcova, cu plugușor ori plug, buhai, ori purtînd veștminte în fel și chipuri, chivăre, măscuțe, săbii și toiege de împărat, magi, îngeri și păstori, tineri, flăcăii și copii, uneori și fetele și nevestele, alteori și bătrînii, lăutarii (...), urează oamenilor împlinirea vrerilor, potrivit îndeletnicirilor: păstoritul, agricultura, vânătoarea.

Sînt și alte motive poetice în colinde.

Sus, sus, sus, la munte,
Neaua-i pân' genunche,
Jos, jos, jos, la vale,
Neaua-i și mai mare —

Începutul. Și încheierea:

Oi mîndre cornute
M-or cânta prin munte,
Oi mîndre bălăi
M-or cânta prin văi,
Oi mîndre moțate
M-or cânta prin sate.

Iată peisajul, cadrul: „spațiul mioritic" — în concepția lui Lucian Blaga și a doinei românești: „plaiul, adică un plan înalt, deschis, pe coa-

mă verde de munte, scurs mulcom în vale". Aceasta este scena; fundalul, mai propriu zis, peisajul de iarnă, în care drama arhaică a vieții de ciobani își prelungește peste vremuri schița jocului: Miorița.

Stau trei păcurari
Cu ciopoare mari,
Păcurari de munte,
Toți trei frați de cruce.
Da' cei păcurari,
Doi sunt veri primari
Și-unui singurel
În lume streinel.

. . . .

Mai departe, drama se desfășoară tot pe linia desenată de baladă:

Omorâți-mă
Și-ngropați-mă
În mijlocul stânii
La furca fântînii
La strunguța oilor.
În mijlocul mieilor.
Drag gluguța mea,
Pe mine-ți punea,
Fluerul meu drag
Mi-l puneți la cap,
Înfipt în mormânt,
Cu dopul la vânt
Vânt de-o trăgâna,
Flueru-a cânta ;
Vânt de-o vâjei,
Flueru-'a hori ;
Când neaua o ninge,
Flueru-a zice ;
Când o răsuna,
Oi s-or înturna.

Nu sună nicidecum „religios", cum multă lume se așteaptă, fiind vorba de o colindă ; căci dintr-o colindă sunt desprinse versurile de mai sus. S-a scos în lumină — și nu zicem că s-a făcut rău — în deosebi caracterul „creștinesc" al colindelor. Nu trebuie uitat însă caracterul original, primitiv, poate „religios", dar nu „creștin", antecreștin, laic, profan, păgân. De acest caracter sunt străvechile noastre colinde. Evenimente din viața păstorească, dar și din cea de muncitori ai pămîntului, scene de viață familiară, dau prilej de colind, formează substratul ideic al multor colinde.

Colindătorii nu fac deosebire între colindele lumești și cele religioase (...) Din cele lumești vin la rând aci: colindele la fereastră sau în tindă, cu urările generale obișnuite, după care urmează, colindele pentru familie, soț, copil mic, fată mare, flăcău, nănași, preot; apoi colinde de voinicie, pentru mire, pentru cioban, plugar, vânător, pescar; vin apoi: holda, poamele, vinul, grâul, mirul, povestea pâinii, și a colacului, judecata florilor, vitele, mioara, calul bun, „miorița", cerbușorul, nunta craiului cu soru-sa, moartea și cucul, ciclul încheindu-se cu motive care par a nu mai avea nici un fel de legătură cu ideia de colindă, cum e cearta dintre două lemne în codru.

Colindele și cântecele de stea au darul să se impună de timpuriu privirii celor ce au căutat să strângă, să cunoască și să facă cunoscute manifestările artistice ale poporului nostru. Mărturii sigure asupra lor, asupra vechimii lor și asupra datinelor când se cântă, cum și culegerile și cercetările de până acum, dovedesc cât de răspândite sunt aceste feluri de exprimări muzicale românești peste întreg cuprinsul țării și cât de caracteristice sunt ele pentru firea poporului nostru. Dacă pot fi considerate ca definitive rezultatele la care ajunge marele etnograf croat, prof. dr. Milovan Gavazzi din Zagreb, cu privire la refrenul, „Hoja, Lero, Dolerije" aflat la poeți raguzani din sec. XVI-lea și XVII-lea, că, adică „izvorul din care s-a împrumutat..., l-au format refrenurile colindelor românești" — cum scrie prof. Silviu Dragomir —, apoi genul „colindă" își fixează locul printre mențiunile istorice cele mai vechi asupra genurilor de cântec popular românesc.

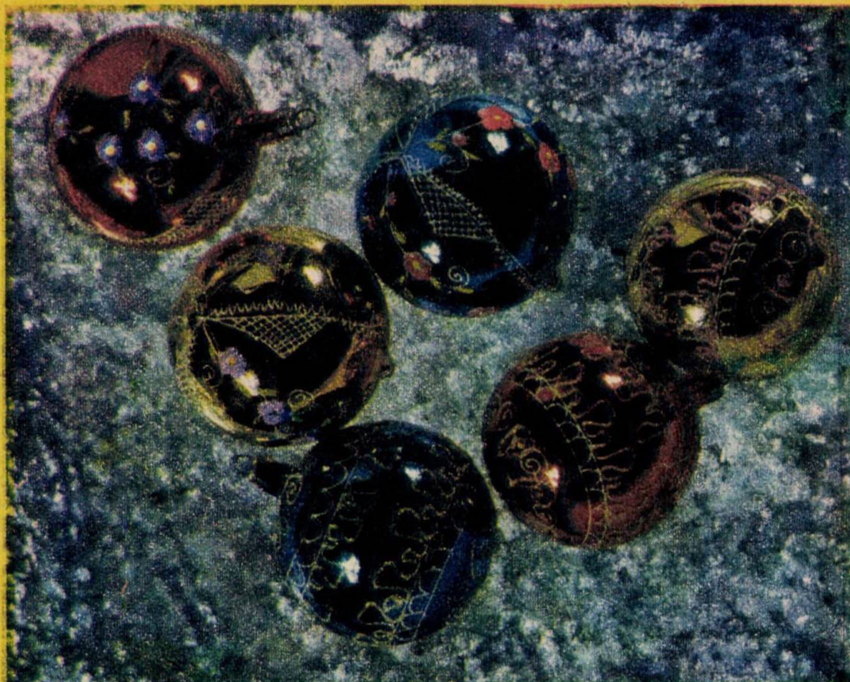
Interesul științific față de aceste manifestări artistice românești, aflat în sec. XVIII-lea la Cantemir și Sulzer, devine, începînd cu însemnările lui Alecsandri din 1852, din ce în ce mai viu în a doua jumătate a sec. XIX-lea. Dar chiar dela 1846 datează și expresivul desen „Steaua", al lui Charles Doussalt.

G. Breazul

COLIND DINSPRE ZIUĂ

Voi, ziorel de ziuă
şi-ăl de dimineaţă,
ce tot rătăciţi
şi vă tot pripiţi
ca să-mi răsăriţi
că voi bine ştiţi
bine,
ca şi mine,
că n-am fost aici
de anişori cinci,
ci-am fost depărtat
la Măru-rotat
la Cîmpu-nrourat,
unde mi se bat
doi pui de vulturi,
doi puişori suri,
sus într-un noruţ
pe-un fulg d-aurel.
Eu că mi-am aflat
acolo-am plecat
şi m-am aciuiat
sub umbră de fag
fulgul mi-a scăpat
eu l-am apucat
bine l-am păstrat
şi l-am aşezat
sub coamă de murg
neatins de vînt
de fulg de ninsoare
şi de spic de ploaie
şi-aici l-am adus
la jupîn (cutare)
c-are fată mare
feţi
şi logofeţi
fata să mi-l poarte
fetiţă
'cosiţă,
rar
la zile mari.
. . . .
La mulţi ani cu bine
pe la dumneavoastră
şi cu sănătate
şi această casă.

Col. G. Dem. Teodorescu

COLIND DIN FEREASTRĂ

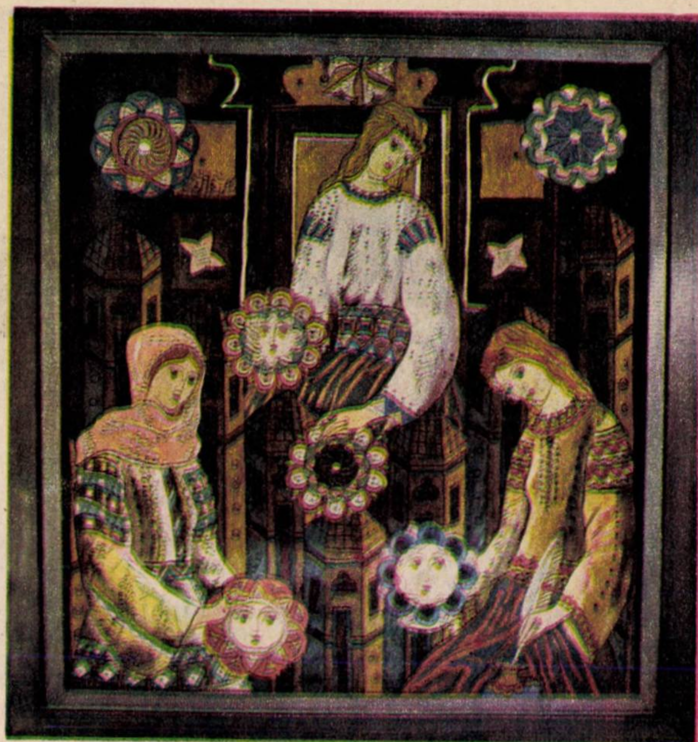
Ici la curtea bună
mulţi juni se adună
juni colindători,
buni cugetători.
Stătură,
băură,
din gură-mi grăiră :
— dormiţi, nu dormiţi,
la mese-mi şedeţi ?
Doi stolnici de mese,
mese să-mi întindeţi,
făclii să-mi aprindeţi
curînd mai curînd,
din ceas de la masă,
voi,chelari de buţi,
vin să-mi pritociţi,
vin din nouă buţi,
prin oale,
prin cane,
prin oale frînceşti
pahare domneşti.

Şi tot mai grăiră
din ceas de la masă :
— voi comişi de cai
trei cai să-mi aduceţi
şelaţi
şi-nfrîuaţi
buni de-ncălecat
ca noi să ne petrecem
ceşti juni buni
juni colindători
tot din casă-n casă
şi din masă-n masă.

Bună vremea-n casă :
boieri, domnia-voastră
să-mi fiţi sănătoşi.

Col. G. Dem. Teodorescu

VRĂJILE DE URSITĂ DE ANUL NOU

Dintre toate zilele de peste an, ajunul Anului-nou e socotit de Român mai prielnic pentru a încerca, prin tot felul de mijloace, să-şi arunce măcar o privire dincolo de ziua de astăzi şi să smulgă câte ceva viitorului din cele ce-i tăinuieşte.

Nu voiu aminti de toate practicele magice legate de noaptea Sfântului Vasile, în parte identice cu cele din noaptea Sfântului Andrei, căci sunt prea numeroase. Mă voi mărgini numai la cele privitoare la aflarea ursitului, adică a viitorului bărbat, care munceşte gândul fetelor de măritat. Dorinţa, de altfel explicabilă, a fetelor din toate timpurile şi de la toate popoarele, de a se vedea şi ele la casa lor şi, de se poate, cât mai curând, a făcut ca grija lor de căpetenie, în această noapte a misterelor, să fie aceea de a-şi cunoaşte ursitul. Cum va fi oare ? tânăr sau bătrân ? frumos sau urit ? bogat ori sărac? blând şi supus, papă-lapte ori afurisit, omul dracului, inimă acră ? Va avea un traiu fericit ori îşi va amări zilele cu el? Multe şi variate sunt mijloacele de care se servesc ca să desvălue această taină: sorţii, plumbul topit, lumânările, fântânele şi gardurile, ocoalele vitelor, obiectele de îmbrăcăminte şi câte altele sunt cercetate pe rînd, căci fiecare poate releva câte ceva din misterele zilei de mâine.

Dacă treceţi cumva pe lângă o casă cu ferestrele astupate, aşa că nu se zăreşte nici o licărire de lumină dinăuntru, să nu vă închipuiţi că oamenii de acolo s-au culcat cu găinile şi că somnul le-a închis pleoapele, făcându-i să uite grija zilei de mâine. Nu, dimpotrivă: în această casă tocmai activitatea e mai febrilă, minţile sunt mai încordate, svâcnirile inimii mai dese, căci acolo e casa misterelor.

Să ne strecurăm pe nesimţite în una din aceste case şi, oaspe nepoftit, ascuns într-un ungher, să vedem ce se petrece acolo.

Sunt strânse în jurul unei mese mai multe fete şi fiecare a depus pe ea câte un obiect: un inel, un ban de argint, o oglindă, un pieptene, un fus, un cărbune, un cuţitaş, o petricică şi o floare. Fiecare din aceste obiecte s-a acoperit cu câte o străchinuţă de către una din fete, fără ca celelalte să vadă unde s-au aşezat diferitele obiecte. După aceea fiecare fată, pe rând, pune mâna pe cîte o străchinuţă şi scoate obiectul de desuptul ei. Aceleia care a nimerit inelul, i se proroceşte că se va logodi curând şi că va avea parte de un bărbat chipeş, „tras ca prin inel". Aceleia care a nimerit banul de argint, i se zice că ursitul ei va fi putred de bogat. Fetei care a pus mâna pe oglindă, — bucuria ei — va avea parte de un bărbat frumos. E rândul altei fete: a scos de sub strachină un cărbune. Sărăcuţa, ursitul ei va fi negru la faţă şi la inimă. Cam la fel va fi soarta celeilalte fete care a scos afară pieptenele: va avea parte de un bărbat urit, poate chiar ţigan, căci ţiganii fabrică pieptenii la ţară. Iată, alta care a scos de sub strachină fusul: bărbatul care o va lua va fi colţat şi zâmbat ca fusul. Tot aşa lipsită de noroc va fi şi fata care a pus mâna pe cuţitaş, căci ursitul ei va fi aprig şi iute la mânie. Dar tot se va bucura mai mult decât acelea din urmă care au nemerit petricica sau floarea, căci una va rămînea ca o piatră neurnită la casa părintească, iar cealaltă ca floarea se va ofili tot aşteptind să se mărite.

În alt mod se practică această vrajă în unele părţi ale Transilvaniei, Bucovinei şi Moldovei unde se numeşte **Vergel** sau **Vergelat.** Acolo se pune pe masă un ciubăraş sau alt vas cu apă neîncepută, iar fiecare din cei prezenţi, fete şi flăcăi, bărbaţi şi femei de toată vârsta, aruncă în acea apă câte un mic obiect: un inel, un nasture, un cercel şi altele. Un băieţaş de vreo 10—12 ani e rânduit să scoaţă din vas, rând pe rând, câte unul din obiectele aruncate înăuntru. Un om bun de gură, numit Vergelator sau Vestitor de anul nou stă lîngă băieţaş, având cîte un beţişor verde de pom în fiecare mână. El începe să toace cu aceste beţişoare pe marginea vasului şi prinde a ura:

Cine trece şi petrece ?
Irodia Doamne !
Trece Toma cel bogat,
Cu biciu de foc înfoçat,
Irodia Doamne !

Urmează mai multe versuri pe care le omit, după care vergelatorul rosteşte:

Semnele din acest vas
Să vă fie tot de tras,
De tras sorţi de bucurie
Din anul ce o să vie.
Scoate-un semn şi-mi spune drept
Mâine care an să-ncep ?

Băieţaşul atunci vâră mâna în apă, scoate un obiect şi, arătându-l adunării întreabă: „Al cu e anul ce se începe dimineaţa ?" Proprietarul obiectului răspunde: „Al meu este !" Atunci vergelatorul urează: „Al tău noroc are să ţi-l dea Dumnezeu de Anul nou, de Sf. Vasile !"

Apoi vergelatorul repetă versurile de mai 'nainte, tocând cu beţişoarele pe marginea vasului, iar băieţaşul scoate din apă alt obiect. Întreabă iarăşi al cui e semnul şi, după răspunsul dat de proprietarul obiectului, vergelatorul augurează: „Al tău noroc are să ţi-l dea Dumnezeu de Bobotează!" În felul acesta se continuă pînă la scoaterea celui din urmă obiect din cubăraşul cu apă, vergelatorul urând fiecăruia, în ordinea sărbătorilor şi sfinţilor din calendar ziua în care îi va da Dumnezeu norocul.

Această datină trebuie să fie foarte veche la noi, căci o găsim pomenită, la începutul veacului al XVIII-lea de principele Dimitrie Cantemir în „Descrierea Moldovei". Originea ei trebuie căutată în Orient, căci n-o găsim la nici unul din popoarele din apusul Europei, ci numai la slavi şi la greci.

Dar să ne întoarcem iarăşi la casa misterelor pe care am părăsit-o o clipă. Ce se petrece acum acolo ?

Fetele au început vraja cu plumbul. Au luat un vas cu apă neîncepută şi au turnat înăuntru plumb sau cositor topit. După forma pe care o ia metalul răcindu-se în apă, ele deduc cum va fi ursitul. Dacă închipuieşte ceva ce seamănă a om, fata se va mărita curând; dacă forma seamănă cu un cal, ginerele va fi bogat, nevoie mare; dacă li se pare că văd o biserică, zic că bărbatul ce va lua va fi preot; dacă se formează ceva ce seamănă cu o pădure, ursitul va fi pădurar; dacă metalul răcit închipuie o cruce sau un sicriu, e semn de moarte; dacă însă nu pot distinge nici o formă, atunci fata rămîne nemăritată în anul ce vine.

Tablouri de Sabin Ştefănuţă

Nemulţumite de rezultatele date de vraja cu plumbul, fetele recurg acum la alt mijloc de a scruta viitorul.

Iau două coji de nucă. Una din fete pune în fiecare coajă câte o lumânărică de ceară aprinsă şi le lasă să plutească pe o strachină cu apă. Dacă se apropie cojile una de alta, fata se va mărita în cursul anului, dacă nu se întâlnesc, apoi... să mai încerce fata şi la anul. Dacă se întâmplă ca una din lumânările să cadă din găoace

şi să se cufunde în apă, e semn de moarte pentru persoana căreia acea lumânărică i-a fost menită.

Nici de astă dată fetele nu se dau bătute. Încearcă alt mijloc.

Se aduce o strachină cu apă, şi o lumânare de ceară, pe semne una rămasă de la Paşti. Una din fete picură în apă două picături de ceară, menindu-le: una pentru fată, alta pentru ursit. Dacă picăturile se apropie una de alta şi se unesc atunci... nunta-i aproape: dacă însă picăturile de ceară o iau razna, una într-o parte şi alta cât colo, apoi... să mai aştepte fata.

Fata se vede că nu e mulţumită de răspunsul oracolului, căci o vedem repezindu-se afară, aducând o altă strachină cu apă proaspătă. Fiecare fată se apropie de rând de strachină şi, după ce face semnul crucii pe apă, aruncă de sus, cu putere, un bănuţ uşor în strachină, rostind cuvintele:

Dac-a fi să sară banul,
Să mă mărit pân-la anul!

Dacă banul sare din apă, e semn bun, căci o va lua flăcăul la care se gândeşte; dacă însă bănuţul se încăpăţinează şi nu vrea să sară afară din strachină, apoi... nu te grăbi, fată, că te-i mărita poate la anul...

Acum, să mai ieşim şi afară din casă, să vedem ce se petrece şi prin ogradă.

Vedem un grup de fete, cu câte o lumânare aprinsă în mână, apropiindu-se de fântână. Fie-care se pleacă pe rând în fântână şi caută să lumineze faţa apei. Dacă-i e dat să se mărite, zăreşte pe luciul apei, ca într-o oglindă, chipul ursitului. Dacă nu, vorba ceea: „mai stai fată la argea, la anu' te-i mărita!"

Dincolo vedem o fată cu ochii legaţi dusă de mână de altă fată. Se apropie amândouă de gard. Fata cu ochii legaţi numără parii gardului până la nouă şi pe cel de al nouălea îl leagă cu o strămătură roşie. Mâine dimineaţă fata se va duce să vază cum e parul pe care l-a însemnat. Dacă parul va fi drept şi neted, ursitul ei va fi tânăr, dar sărac. Dacă parul va avea coaja groasă, viitorul ei bărbat va fi chiabur. Dacă parul va fi scurt şi noduros, va avea parte de un om bătrân şi sărac. Dacă parul va avea mai multe crăci, apoi ursitul ei va fi văduv şi cu o spuză de copii.

Poporul de la ţară, fiind în mai strânsă legătură cu animalele de casă decât noi aceştia de la oraş, e firesc lucru ca omul să-şi închipuie că ele se interesează de soarta stăpânilor, că iau parte la toate bucuriile şi necazurile ce dau peste ei. De aceea sunt dese ori consultate ca oracole, şi părerea pe care şi-o exprimă aceste animale, prin gesturi sau în graiul lor, e ţinută în seamă cu sfinţenie. Se consultă în special câinele şi pisica, vitele şi oile, cocoşul şi... porcul.

La ţară, fetele fac nişte turtiţe de făină sau de mălaiu, le pun în casă pe un scaun lung sau pe o scândură, menind fiecare turtiţă câte uneia din fete care umblă după măritiş. Chiamă apoi câinele casei şi pe a cărei turtiţă o apucă câinele întâiu, acea fată se va mărita înaintea celorlalte. Apoi pe rând se vor mărita fetele după ordinea în care a mâncat câinele celelalte turtiţe. În alte părţi se fac colţunaşi, găluşte sau se aşează pe scândură cocoloşi de mămăligă sau bucăţi de slănină, şi se chiamă câinele, iar pe alocuri pisica, să le mănânce.

Pentru a şti din ce parte vor veni peţitorii sau ursitul fiecăreia, fetele iau din casă câte nouă linguri şi, ieşind în ogradă, înainte de cântatul cocoşilor, se suie pe poartă şi ascultă cu luare aminte. Dincotro vor cânta cocoşii întâiuu sau din ce parte vor auzi lătrând câinii, din partea aceea le vor veni peţitorii sau ursiţii.

Unele fete încalecă pe făcăleţ şi strigă: „U! ursitorul meu! încotro eşti?" Şi din care parte încep a lătra câinii, dintr-acolo cred că le va veni ursitul.

Fata care nu e mulţumită de acest oracol, se duce în coşarul vitelor. Acolo atinge cu piciorul un bou sau o vacă culcată şi-i strigă: „Hăi, estimp!" Dacă vita se scoală, atunci fata se va mărita chiar în câşlegile acelea.

I. A. Candrea

« La condei se răspunde cu condei »

UN DUEL LITERAR CELEBRU

TUDOR ARGHEZI
ION BARBU

O memorabilă încrucişare de spade literare a avut loc ın 1927 cu prilejul apariţiei volumului de poezii Cuvinte potrivite. Miza aparentă a disputei a fost acest volum de debut al lui Tudor Arghezi. Beligeranttii au fost Ion Barbu şi, inevitabil, Tudor Arghezi, nu şi fără alţi implicaţi de rangul doi. În Ideea europeană din 1 noiembrie 1927 apare articolul

POETICA DOMNULUI ARGHEZI :

„Cu încruntare mă-ndoiesc
de acest astru".

Ulalume

„În cunoştinţă, în sfîrşit, de conţinutul volumului „Cuvinte potrivite", iau seama că titlul se irizează de un anumit umor. Asemenea titlu nu s-a putut prezenta poetului decît (veritabil act stîng şi freudian) într-una din acele stări de amurg în mijlocul vieţii diurne, pline de „actes manques de la vie".

Adevărate potriviri de cuvinte: aceasta este poezia lui Arghezi, aşezare mozaicală după o foarte primitivă preocupare de culoare, niciodată ridicată la vibrarea şi incandescenţa modelului interior. Gloria ei, pregătită în redacţiile foilor israelite, agitată de îngerul fierbinte Cocea, îmbrăţişată din două părţi de suprarealiştii şi tradiţionaliştii bucureşteni, revendicată de Viaţa românească, e cel mai indicat astru pentru peisajul nostru literar: mahalagiu, agricol sau haiducesc.

Domnul Arghezi face poezii cu inocenta aplicaţiune spre migală a unui ceasornicar. Cîteodată trece şi la bardă. O poartă ţărănească în vopseli

Almanah „Luceafărul", coala 7

TUDOR ARGHEZI

CUVINTE POTRIVITE

Tudor Arghezi

tîrgoveţe ia fiinţă. Alteori, travestit în brodeuză, ia acul, foarfecile şi lucrează pe olandă „à jour".

Toate acestea sînt foarte bune deprinderi călugăreşti. Dar parfumurile duhovniceştilor virtuţi le bănuim irevocabil mistuite. Ne găsim în prezenţa banală a unui port fără mesagiu, respins de Idee; ca altădată de macerările vieţii ascetice.

La apariţia domnului Arghezi, gazetarii afirmau un eveniment literar comparabil apariţiei unice a lui Eminescu.

Şi această impostură a putut prinde !

Poezia rezumată de versul imposibil din Cuvinte potrivite :

Faci cu acul fir de perle
(Dor Dur)

e poetică măruntă şi manufacturieră, cu care sunetul adînc eminescian n-are nimic de-a face. Eminescu domina naiva lui contemporaneitate, altfel decît Arghezi pe a domniei sale.

Ochii lui întîrziaseră pe floarea lui Novalis, albastră. Întrebările cunoaşterii, înţelegerea muzicală a lumii, dădeau perspective nesfîrşite versurilor lui, bătute ca nişte punţi peste primejdii. Ce înseamnă Eminescu pentru noi se măsoară numai opunînd nobilul său romantism, formelor depreciate ale celui francez.

Valul romantic german, derivat şi rotunjit un moment în poezia de lac perfect sub eclipsă a lui Gerard de Nerval, e captat definitiv de furioasele turbine retorice, vociferatoarele genii ale cenaclului Ch. Nodier.

La noi, în poezia lui Eminescu, acelaşi val de romantism germanic împietreşte alb şi ideal, în felul regiunilor de pe lună.

Eminescu era mai ales om de gîndire şi de studiu concentrat. Şi iată, atingem culpa originară a poeziei lui Arghezi, principiul de osîndă pe care îl închide.

E o poezie castrată. Atributul clar al ideii i-a fost smuls. Vagi funcţii feminine o turbură şi atunci se întoarce sau se epuizează în spume de injurii. Cel mai adesea împleteşte, palidă şi moscovită, plesne şi cozi la versuri.

Plasticitatea masei ei verbale merge pînă a se turna în grele maşini teologice, parodii de sfinte mistere. Dar viaţa tremurătoare a artei, marea linie, marea intensitate, o desparte de această impură industrie."

Articolul lui Ion Barbu nu se încheie aici. Urmează mai multe pagini de nemiloasă analiză a poeziei argheziene după care poetul Uvedenrodelor îşi explică astfel execuţia:

„Rîndurile noastre îşi dau ca unică ţintă provocarea celor cîteva minţi, autonome îndeajuns pentru a regîndi judecăţi literare clasate.

Punctul ideal de unde ridicăm această hartă a poeziei argheziene se aşează sub constelaţia şi în rarefierea lirismului absolut, depărtat cu mai multe poduri de raze de zodia celeilalte poezii: genul hibrid, roman analitic în versuri, unde sub pretext de confidenţă, sinceritate, disociaţie, naivitate, poţi ridica orice proză la măsura de aur a lirei. Versul căruia ne închinăm se dovedeşte a fi o dificilă libertate : lumea purificată pînă a nu mai oglindi decît figura spiritului nostru. Act clar de narcisism.

Desigur, ca tot absolutul: o pură direcţie, un semn al minţii.

Dar ceasul adevărat al poeziei trebuie să bată cît mai aproape de acest semn."

Aici şi astfel se încheie celebrul articol manifest antiarghezian al lui Ion Barbu. El devine un prilej de înfăţişare a propriului crez poetic, singura justificare de altfel a acestui atac total la adresa unui poet despre a cărui regalitate literară se vorbea încă dinaintea apariţiei **Cuvintelor potrivite**.

Încă din 1921, deci la scurtă vreme după război, an în care literatura română începe să decoleze în zborul ei înalt, „interbelic", Benjamin Fundoianu scria în **Rampa** un medalion întins pe două numere succesive despre Tudor Arghezi, cu aceste cuvinte:

„Căci Arghezi e mai clasic ca Alecsandri sau ca Anton Pann". „Se spun toate astea de Arghezi, pentru că este şi timpul să se vorbească de creatorul din nou al limbei româneşti".

Asemenea afirmaţii purtau o dată mai veche apariţiei, **Iaşi 1918**, din vremea războiului, semn al implacabilităţii impunerii noului astru literar.

Iată de ce, POETICA DOMNULUI ARGHEZI semnată de Ion Barbu a făcut zgomot şi a stîrnit reacţii.

În 1925, Felix Aderca tipărea un articol cu acest titlu: UN NOU EMINESCU şi este un detaliu suficient pentru a

înțelege de ce tot Felix Aderca este cel care ridică primul mănușa aruncată de autorul JOCULUI SECUND. Reproducem, deci, un fragment semnificativ din articolul RĂSPUNS UNUI POET, tipărit de Felix Aderca în **Ideea europeană**, nr. 205, 1927 :

„Dar această vigoare rustică nu rămîne, cum s-ar crede din actul de acuzare al d-lui Barbu, o simplă mojicie verbală. Acest verde limbagiu dă vesmînt unui suflet cu atributele scării lui Iacob, cu un capăt în noroiul pămîntului, cu celălalt capăt în cerul Unicului Duh. Arghezi a purces de la spiritualitatea maladivă a unui Baudelaire, spre a ajunge, în maturitatea vîrstei, la spiritualitatea unui Dumnezeu care-și scoboară umbra între boii de la arat. (...) Acuzația ce se aduce „poeziei de pitoresc și violență" nici nu se poate măcar pune, întrucît cea mai violentă și pitorească poezie nu poate fi poezie decît în măsura în care slujește spiritualitatea poetică. „Pitorescul și violența" sînt numai unelte ale spiritului, precum unelte sînt umilința și imaginea serafilor spălați cu clor din cealaltă poezie. Dimpotrivă: credem că traiectoria e cu atît mai lungă și mai boltită, cu cît purcede de la elemente în aparență mai puțin poetice. Arcul voltaic al sufletului arghezian și-a nutrit incandescența uneori cu vulgarități, cărora nici un alt poet pînă azi nu le-ar fi rezistat. Drumul spre marea poezie, Arghezi l-a tras prin toate înfățișările lumei, și toate pietrele vulgare atinse de mîna lui au rămas în urmă strălucitoare de poezie.

Poezia de „pitoresc și violență" nu poate fi exclusă din marea artă, cînd e expresia unui suflet miraculos ca al d-lui Arghezi, precum nu poate fi exclusă, ca fiind „respinsă de Idee", poezia mult mai violentă și cu intenții mult mai „pitorești", de felul următor creată chiar de Dl. Barbu, bunăoară în Uvedenrode (...) sau în armonia burlesc funebră din prohodul pentru Răsturnica".

În fond, Felix Aderca nu respinge caracterizarea lui Ion Barbu, dar refuză excluderea poeziei lui Arghezi de la condiția spiritualității și a marii arte. Evident, contraatacul nu se oprește aici ci caută prin ricoșeu să descopere la Ion Barbu vinile pe care acesta le impută lui Tudor Arghezi.

Replica lui Ion Barbu este promptă, tot în **Ideea europeană**, unde-și tipărise primul articol și unde-i răspunsese și Felix Aderca, sub titlul expresiv PRO DOMO:

„D-l Felix Aderca, curios de românism, dar incompetent, se lasă buflat de vocabulare. Meritul de a aduce în literatură tot vocabularul român e nul. Alegerea contează numai. Prin ea, scriitorul face act creator. Iată deosebirea între reforma lexicală a lui Eminescu și cea a d-lui Arghezi.

Construcția nu poate fi confundată cu arta retorică. Construcție înseamnă organizare deliberată, căci formele vii nu se ivesc numai, ridicul, pe cale de procreare sexuală: zămislire a cărei înțelegere d-l Felix Aderca o are cu prisosință. Aceasta e perpetuarea; cealaltă e creațiunea. Dumnezeu creează chibzuit și singuratic, după un plan acordat, după o finalitate. Inima e pusă, lui Adam, în stînga; iar sexul ascuns cu rușine. Construcția: această finalitate și economie.

Poezia trebuie să păstreze invariante față de anume grupuri de transformări verbale. Știind acest lucru, d-l Aderca va putea întreprinde „experiența negativă" care îl înspăimîntă. Invariantul, permanența, e subtila disociație intelectuală. Fără această preocupare de esențial și permanent, poezia s-ar preface în barbarie ; ori alexandrinism.

Corbul lui Edgar Poe nu e numai o punere în scenă, dar mai ales o vizită a umbrei.

Între bine și rău, între vulgar și nobil, există hotare perfect dense. Transubstanțierea prin artă a acestor specii e vis necontrolat de crepuscul de ev. Pentru Prefacere, trebuie mîinile înflorite de la Cana. Mîini de olar sau de pamfletar întunecă lucrul mîntuit.

D-l F. Aderca vrea să opună poeziei d-lui Arghezi versurile lui Ion Barbu, care n-a vorbit în poet, ci în calitate de cititor. D-l Aderca se înșeală în privința poeziei Uvedenrode. Sensul ei nu e pitoresc ci solar, iar felul de erotism care o străbate e o formă a panteismului, o sexualitate cosmică. Pedala d-lui Aderca degradează totdeauna temele, pentru a le putea admira. Uvedenrode nu este iarbă afrodiziacă pentru țapi impenitenți.

Răsturnica, după cîte știm, nu aparține lui Ion Barbu. Cît privește „cîntecul antonpannesc", ultim citat, el e o demonstrație prin absurd a imposibilității de pitoresc. Acest citat face parte dintr-un ciclu scris într-o epocă de erori trasă din premizele unei experiențe bazate numai pe senzație, epocă de mult trecută...

Căci apele limbajului nu sînt și ale spiritului. Limbajul brut e asemenea limbajului de bușteni care înspumează rîul mult mai la vale de iezerul natal. La acest iezer, recules și în așteptare, la ora ariană cînd trece Zarathustra, d-l F. Aderca, poetul Medievalei, își va putea face uitată fața sufletului său, încă siriană. Țapul va dispare. Se va recunoaște în sfîrșit: cel fără Față.

Părinte literar nu va fi niciodată d-l Arghezi, lui Ion

Camil Baltazar

B. Fundoianu

Ion Vinea

Tudor Arghezi

Barbu. Ar fi putut fi pentru dînsul cel mult un sfințit părinte. După defrocare nu mai e cu putință...“

Elegant ca formă răspunsul lui Ion Barbu este dur în fond și cu transparențe vizibile pentru cine știe să citească în contextul epocii. Ceea ce spune pe scurt Ion Barbu este că POETICA DOMNULUI ARGHEZI rămîne în sensurile ei înalte și ultime inaccesibile lui Felix Aderca, deschis unui cu totul alt orizont decît celui al spiritualității. **„Procrearea sexuală“** și **„iarba afrodiziacă pentru țapi impenitenți“** sînt trimiteri limpezi la literatura erotomană a lui Felix Aderca preocupat în **Țapul** și **Femei cu carne albă** de experiențe sexuale exaltante.

Rămîne de elucidat chestiunea cu **Răsturnica** pe care Felix Aderca i-o pune în seamă și Ion Barbu, **„după cîte știm“** zice el, nu-i recunoaște paternitatea. Dubiul a stăruit multă vreme în istoria noastră literară. **Răsturnica** a apărut în **Contimporanul** lui Ion Vinea sub semnătura **B. Iova,** pseudonim al lui Ion Vinea. Abia prin 1968 s-a discutat paternitatea acestei poezii. Supozițiile erau: Ion Barbu, N.D. Cocea, Ion Vinea ; Vinea — pentru că semna cu pseudonime asemănătoare; Ion Barbu — pentru că oral s-a transmis știrea paternității lui; N.D. Cocea — pentru că într-o piesă a lui **Otravă,** menționează o pitorească cîrciumă de mahala **„La Răsturnica“** unde **„băieți de lume“** veneau să petreacă seri picante, fata crișmăresei, o Zulnia, ca-n Conachi, meritînd porecla de pe firmă. Această soluție o propunea Constandina Brezu (Contemporanul, 6 dec. 1968). Discuția din 1968 la care mai participă Al. Rosetti și Șerban Cioculescu, ca și existența a două manuscrise autografe ale **Răsturnicii** îl dau ca autor pe Ion Barbu. Varianta din manuscrisele lui Al. Rosetti este însoțită de acest text edificator și în consonanță cu răspunsul la Felix Aderca:

„In Contimporanul din Octobre 1925, găsim următorul poem semnat B. Iova. Copistul nu-și aduce aminte dacă debutantul de pe atunci a continuat să publice, și după aceea, poezii de o așa violentă inspirație. Se pare că nu ; că trecerea lui B. Iova prin literile române a fost însemnată de această unică scăpărare — „din bețe și din doage“, cum spune chiar refrenul cînteculul ce grăbim să reproducem, spre uzul personal al filologului Al. Rosetti“. Se știe că Ion Barbu avea obiceiul să dăruiască prietenilor poeziile sale în copie autografă. Varianta cealaltă a fost dăruită în manuscris autograf matematicianului N. Ciorănescu. În ediția din 1970 a POEZIILOR lui Ion Barbu, îngrijitorul ediției, Romulus Vulpescu, o reproduce discutîndu-i paternitatea, notă din care s-a hrănit cu informația și prezentul text.

Ion Barbu își repudiază perioada și poezia n-a intrat decît în edițiile postume.

Ulterior, cei doi poeți s-au conciliat și și-au făcut chiar vizite. În 1932, Ion Barbu scria pe JOC SECUND următoarea dedicație lui Tudor Arghezi :

Asemeni, după Euclid,
Proporției ce-și plimbă mezii
Rotește versul meu arid
Străinei scări a lui Arghezi

Dar la un an de zile relațiile sînt rupte de către Ion Barbu. Martorul împrejurării este Gerda Barbilian, care povestește întîmplarea în **Ion Barbu — Amintiri :**

„Mi-aduc aminte de o întîmplare nostimă din acești ani. Era în 1933, cred, în septembrie. Arghezi își clădise casa de la Mărțișor. Într-o după-masă ne-a invitat la el acasă. Cum aveam ore la o școală comercială de pe strada Traian, mi-a trimis mașina lui, Dan ducîndu-se înaintea mea acolo. A fost o după masă foarte plăcută în grădina cea mare, după ce admirasem casa care era gata, afară de camera din turn, și despre construcția căreia ne povestea Arghezi în felul lui mucalit: ajutorul dat lui de țiganii zidari din cartier, mesele cu bunătăți și băuturi pe care le întindea în grădină drept mulțumire. A venit vorba și despre cățel și d-na Arghezi și-a exprimat dorința de a adopta o astfel de vietate. Cum aveam de plasat atunci tocmai 3 cățel mici de tot, Dan îi promise un cățel de casă, ceea ce o încîntă. La plecare s-a convenit că vom telefona după cîteva săptămîni, cînd cățelul va avea 2 luni, ca să trimită după el.

La timpul potrivit, Dan a telefonat d-nei Arghezi, spunîndu-i : Cățelul e gata și vă așteaptă“. La care a răspuns ea : „O fi gata cățelul, dar nu e gata căsuța lui“. Revoltat, Dan a întrebat-o : „dar unde aveți de gînd să țineți acest cățel mic ?“ La răspunsul : „În curte, desigur“, Dan a închis telefonul, după ce i-a replicat : „Nu meritați nici un cățel“. N-a mai călcat niciodată în casa de pe dealul Mărțișorului. Pentru el, atitudinea unui om față de animale era hotărîtoare“.

Comentariile sînt aici inutile, pentru că nu sînt operante.

Cel care a deschis de această dată focul a fost Tudor Arghezi în tableta **scrisori** tipărită în **Adevărul literar** din 7 iulie 1935.

„Ei bine, poetul a venit odată, de mult, poate că acum vreo șase-șapte ani, la mine acasă. Apucasem să scot și eu un prim volum de versuri și mă găseam în bluză și pantaloni de lucrător, fluerînd contemplativ cu mîinile în buzunare, dinaintea unui pärete cu cărți, așezate în rafturi după cotoare. Ivirea neașteptată a poetului în coridorul meu și în dreptul ușii m-a emoționat pe cît trebuie de violent însă m-a amuzat figura lui de ofițer de stare civilă și m-a dispus tonul lui de circumstanță, terminologic. Mi se pare că era în redingotă. Prestigiul ceremoniei se ciocnea cu ilaritatea pe care lucrurile care nu rîd totuși o au, de ținuta mea cu totul neglijentă, lipsită nu numai de cravată dar și de bretele. Încălțămintea demnă a poetului expecta bot în bot cu papucii mei lăbărțați.

Poetul voia să-mi ceară un exemplar din volum. Ce putea să fie mai simplu decît dă-mi te rog volumul dumitale și decît poftim volumul meu :

„Poetului Ion Barbu, omagii“. Țigări erau, cafeaua se făcea și confrații puteau să treacă la un lung taifas, cu atît mai agreabil cu cît poe-

Ion Barbu

tul are un savuros raționament cerebral chinez.

Însă poetul începea tocmai un discurs, intrînd în stilul indirect — și cum sta în picioare cu solemnitate și nu pusese piciorul pe pragul odăii, cu mare greutate am obținut să nu-l demontez cu o pufnire de rîs. Poetul zise butonat : „Am venit să-mi iau exemplarul pe care mi l-ați rezervat". Dacă lucrul ia atare formă, stai nițel, mi-am zis : „Nu ți-am rezervat, dragă domnule, nici un exemplar". S-a ivit o grimasă. Am mai apăsat puțin: „Nu numai că nu ți-am rezervat, dar o să mă ierți că nici nu m-am gîndit".

Logodnicul trecu în contrastul lui, al înmormîntării. Cu tonul cel mai ales al muzicalității, el, care ar fi putut să tacă, zise : „Atunci nu-mi rămîne decît să mă retrag". Acest „retrag" îmi aduse încă o dată hohotul de rîs pînă la buze.

Mă gîndii o secundă ce să răspund și ce să fac... Și răspunsei : „Retragerea pe stînga ; ușa din fund".

La cîtva timp după acest neînsemnat eveniment poetul Barbu a publicat un studiu cu mult prea lung asupra poeziilor lui Tudor Arghezi, judecat sub toate aspectele plus alte cîteva, ca să se demonstreze nulitatea complicată a unui autor, care făcea tot ce putea ca să nu iasă lucrul mîinilor lui prea prost, dar care cînd ieșea prost nu se spînzura de desperare ci o lua de la cap, dintr-o altă parte..."

Pînă astăzi cel puțin pricina acestui drăcesc text al lui Arghezi nu se cunoaște. Este sigur una din cele mai mari pagini ale prozei lui. Reportajul arghezian a făcut vîlvă. În Facla, C. Baltazar a ținut să reconstituie și el întîlnirea dintre Arghezi și autorul JOCULUI SECUND. Dar mai întîi în Facla din 13 iulie 1935 apare acest răspuns al lui Ion Barbu :

„Nene Arghezi,

Volumul dumitale Cuvinte potrivite rămîne o bălțată eroare. Ce are a face ? Ești astăzi minunatul glas nediferențiat și ghicitoresc din Florile de mucigai.

Explici cu luxuri de precauții un lucru ce-ți șade bine : harța dumitale de dulău somnoros. Dacă odată m-ai primit neomenește trebuie să vezi aici ocazia și nu cauza articolului meu pe care-am scris atunci despre dumneata. Lucrurile s-au petrecut totuși altfel decît le povestești. Bucuria fabulației nu te lasă să spui nici faptele cele mai mici fără nade și flori, fără amestecul artei dumitale poetice.

Mi-ar pare rău să mă cert cu dumneata fiindcă ții, oarecum, la ciinii...".

Aici ediția Paginilor de proză alcătuită de Dinu Pilat, după care reproducem scrisoarea întrerupe epistola și o întrerupem și noi. Ea rămîne îndestul de semnificativă.

Adevărata replică la relatarea lui Arghezi o va da Ion Barbu peste o zi tot în Facla, 14 iulie 1935, iritat de o reconstituire liberă a lui Camil Baltazar fost cicerone în expediția din Mărțișor :"

„Dragă domnule Carandino,

În comentariul cu care însoțești scrisoarea mea de ieri, apelezi la mărturia artistului Baltazar, pentru reconstituirea incidentului meu, de acum opt ani, cu d. Arghezi.

Recuz un asemenea martor...

Să povestesc eu această neauzită istorie, cu ceva mai multă supunere la obiect.

Eram deci la cafenea (ca pretutindeni și totdeauna). Artistul Baltazar petulant, muzical vine și mă vestește că Tudor Arghezi mă caută să-mi dea volumul apărut de curînd.

Trebuie să te duci să-l iei. Nu poți să-l lași să aștepte.

Biet barbar, a cărui întîie tinerețe s-a trecut toată acasă, pe-o rînă între geometrii, declar că nu am nici o cunoștință de lume. De aceea cer sfatul altora, de cîte ori e vorba s-o înfrunt.

Artistul Baltazar e însă, cum se știe, salonard. Protocolul

lui fu repede adoptat și de mine.

Mai sînt și romantic. Tudor Vladimirescu, Iancu Jianu iată și astăzi eroii mei. Urăsc, cu ei, hainul și vînzătorul grec, chiar cînd îi rabd tovărășia. Înțeleg acum că răspopitul, haiducescul Arghezi era pentru mine figura ajutătoare cu care fixam năluca dragă a călcătorilor de greci, de pe Olt :

Tot de cei cu pușcă lungă
Care dau chioriș la pungă,
Feciori de lele nebună
Care noaptea-n frunze sună.

Mă voi fi bîlbîit în fața acestui Arghezi, pe de-antregul construit. Cum poți vorbi legat dezgropaților, sufletelor ? Alături, Baltazar, sfîriia artistic din limbă.

Amfitrionul nostru și-a luat imediat grijea, cu brutalitate de sas și burtă verde, să surpe un farmec de baladă pe care-l investisem, din versuri cam deasupra citite.

Am fost exoflisiți cu o boantă neînțelegere a momentului. Nu cruzime de pandur care spînzură scurt, ci sadism de popă de slujbă neagră, care spurcă și strîmbă.

Afară, culme ! Caritabilul artist Baltazar îmi aplica lipitorile-i umede, searbedele-i consolații, ca să mă ușureze.

Mizantropia mea se autoriză de la această silnică și stupidă zi...". Un conflict care a fost mai mult o neînțelegere, lipsă de mlădiere reciprocă și care lasă literaturii române istoria unor conduite și cîteva pagini de superior duel artistic. Fără reconstituirea acestui episod literar cunoașterea acelei lumi și acelei vremi ar fi infirmă.

Horea și Cloșca, gravură din epocă

«Răscoala lui Horea a fost o necesitate»

urmare din pag 105

nirea revoluției franceze în 1789 și decapitarea surorii sale Maria Antoaneta, alungarea armatelor austriace din Țările de Jos, dar mai cu seamă încercarea nobililor unguri de a-l detrona. A alcătuit o comisie care să „aducă măsuri de îndreptare cu privire la soarta românilor din Transilvania", dar comisia, din care făcea parte și Gheorghe Banffi, guvernatorul țării, a propus anularea tuturor reformelor și revenirea la diploma leopoldină din 1691 care menținea în vigoare vechile legiuri feudale ale Transilvaniei: Unio Trium Nationum, Tripartitul lui Werbóczi, Compilate și Aprobate Constitutiones — care nu recunoșteau poporului român decît starea de „plebs valahica"

Între lupta pentru drepturile românilor a lui Ion-Inocentiu Micu-Klein, care a atins apogeul în 1744 și cea a lui Horea, din 1784, legătura este totală, firească.

Ceea ce au cerut, și unul și altul, ceea ce, cu arma în mînă s-a năzuit să se obțină în anii 1848—1849, poporul român din Transilvania a realizat după alte necontenite lupte care s-au revărsat în luminoasa zi de 1 decembrie 1918 la Alba Iulia.

Scurtă cunoștință a lucrurilor Dachiei

Urmare din pag. 97

cota împreună cu protopopul Tiron și abia mai sara îl aflară în ariștea cea dela poartă și îl scoaseră până a nu i se pricinui perirea. Iară deregătoriul rămasă om de omenie.

Despre seminarul de la Leopol și altele

Într'acestaşi chip încetând și luându-și sfârșitul său tumultușul Horii, Iosiv Împăratul, cum zisărăm desprimăvărându-se, iarășile veni la Ardeal și, știind că toată fericirea Țării stă din procopsala sau din neprocopsala țăreanilor, nu numai prin țară rândui să se facă școale și rândui plata la dascăli, ci încă, știind că fericirea țărilor întâi stă în învățătura preoțească, rândui ca toate veniturile besericești să se aducă la un loc și să se facă un fonduș de obște, din care să se ție la școale cei ce vreau să iae slujba preoții ; din care venituri mai ales fundușul Ungariei așa se înmulți, cât nu numai pentru ai săi dieachi era de ajuns, ci așa prisosea cât, pe lângă aceia, se mai putea ținea și alți străini.

Pentru aceea se hotărâ Iosiv ca să facă un seminariu de obște pentru cei de Leagea grecească uniți, carea o și făcu mai întâi la Agria, în Ungaria, de unde, după aceaia, trecu la Peșta. Iară după aceaia aflând Împăratul Leopolul, unde nu numai era Universitaș vestit din zilele de demult, ci încă fiind acel loc cam întră țări și țearile acealea fiind unite și având mare mulțime de preoți, socoti să așaze acolo seminariu. Fieștecine poate socoti ce poate face un Împărat, mai ales precum era Iosiv ! Iară eu, când îmi aduc aminte numai de profesorii cari se afala acolo și de purtarea lor cu care se străduia spre învățătura scolasticilor, încă mă minunez cum putea fi cu atâta nezmintire și curățenie, mai ales că profesorii nu se alegea numai de aci din Leopol, ci din toată Împărățiea. Și aceștia, fiind supt toată apărarea împărătească slobozi ca când ar fi fost în Atina, fără sfială grăia toate care le socotea a fi adevărate și de lipsă spre procopsala și învățătura preoții. Nice am nedeajde să mai poată face cândva sau să fie undeva asemenea învățătură, până ce va deștepta Dumnezeu în alt Împărat râvnă asemenea lui Iosiv, pentrucă acolo era toate desăvârșit câte se pot socoti a fi de lipsă la un Universitaș de obște și profesori aleși din Genua, din Pojonia, din Praga, din Viena și din toate locurile vestite de învățături. Numai pagubă, că vieața lui Iosiv fu scurtă și norocul, mai ales al Rumânilor, carii era acolo cu toți ca la cincizeci de feciori, slab.

Însă să ne înturnăm iar la Iosiv, care, precum mai sus zisărăm, în tot chipul străduindu-se pentru binele supușilor și pentru întărirea țărilor sale, starea cătănească la atâtea săvârșire o adusăsă și așa o înmulțisă cât de vrea fi de lipsă și 200 de mii putea scoate la câmp. Dar pacea și liniștea dela maică-sa începută tot stăpânea, iar cătanile rămânea în odihnă, cu râvnă așteptând ceva bătae, căria i se și dădu prilej întru acest chip.

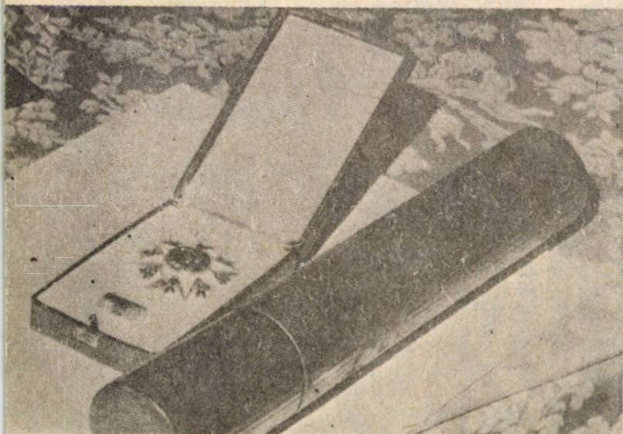
Desen de Mihu Vulcănescu

ADUNAREA FESTIVĂ
consacrată aniversării a 25 de ani de la apariţia revistei «Luceafărul»

În ziua de 17 octombrie 1983 a avut loc în Capitală festivitatea consacrată împlinirii a 25 de ani de la apariţia primului număr al revistei „Luceafărul", săptămînal editat de Uniunea scriitorilor din Republica Socialistă România, care, continuînd şi dezvoltînd – în condiţiile de astăzi – tradiţiile progresiste ale presei noastre, desfăşoară o activitate bogată, prestigioasă, aducînd contribuţii remarcabile la făurirea culturii noastre socialiste, la edificarea şi formarea omului nou, înaintat, constructor demn şi conştient al socialismului în ţara noastră.

La adunarea festivă, desfăşurată la Uniunea scriitorilor, au participat scriitori, membri ai colectivului redacţional al revistei sărbătorite, activişti de partid şi ai organizaţiilor de masă şi obşteşti, redactori ai presei centrale şi culturale, alţi invitaţi.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de tovarăşul Dumitru Radu Popescu, preşedintele Uniunii scriitorilor.

Participanţii la festivitate au primit cu deosebită emoţie şi bucurie decretul prezidenţial prin care revistei „Luceafărul" i-a fost conferit Ordinul „Meritul Cultural" clasa I, pentru contribuţia adusă la afirmarea şi dezvoltarea artei şi literaturii româneşti, la înfăptuirea politicii culturale a partidului şi statului nostru, cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la apariţie. Prin vii şi îndelungi aplauze, toţi cei prezenţi şi-au exprimat recunoştinţa faţă de partid, faţă de secretarul său general, pentru distincţia acordată, care constituie o expresie elocventă a grijii şi preţuirii de care se bucură creatorii din domeniul artei şi literaturii, presa social-culturală din ţara noastră din partea tovarăşului Nicolae Ceauşescu, cel mai iubit fiu al poporului nostru.

Înmînînd distincţia, tovarăşul Petru Enache, membru supleant al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., vicepreşedinte al Consiliului de Stat, din însărcinarea tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretar general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România, a adresat colectivului redacţional, consiliului de conducere, colaboratorilor şi cititorilor revistei un cordial salut tovărăşesc, împreună cu cele mai bune urări, cele mai calde felicitări pentru înalta distincţie conferită, precum şi urarea de noi şi prestigioase succese în activitatea de viitor pe care revista „Luceafărul" este chemată să o desfăşoare pentru înnobilarea vieţii spirituale a societăţii, pentru progresul continuu al artei şi literaturii noastre socialiste, revoluţionare.

În numele colectivului redacţional, al colaboratorilor, tipografilor şi cititorilor, redactorul-şef al revistei, Nicolae Dan Fruntelată, a dat glas profundei recunoştinţe faţă de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, pentru marea încredere şi cinste care şi-au găsit expresie vie în conferirea înaltei distincţii, precum şi hotărîrii ferme, nestrămutate de a face din inestimabilele orientări şi îndemnuri adresate scriitorilor de secretarul general al partidului un program permanent de muncă şi angajare comunistă pentru realizarea unei reviste care să exprime spiritul revoluţionar al epocii în care trăim.

Au transmis cuvinte de salut revistei sărbătorite Alexandru Balaci, vicepreşedinte al Uniunii scriitorilor, Ion Ştefănescu, prim-vicepreşedinte al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, Mihnea Gheorghiu, preşedintele Academiei de ştiinţe sociale şi politice, poetul Mihai Beniuc, Pantelimon Găvănescu, prim-secretar al C.C. al U.T.C., Nicolae Dragoş, prim-redactor-şef adjunct al ziarului „Scînteia", George Ivaşcu, directorul revistei „România literară", criticul literar Mihai Ungheanu. În cuvîntul lor, vorbitorii au relevat că, în răstimpul unui pătrar de veac, revista „Luceafărul" s-a manifestat, în cadrul presei noastre literare, ca un factor activ în promovarea creaţiei noi, militînd, în spiritul orientărilor date de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, pentru promovarea unor creaţii cu adevărat valoroase, menite să pună în lumină, în cel mai înalt grad, răspunderea omului de artă faţă de patrie şi popor, faţă de cauza afirmării continue a culturii şi artei noastre socialiste.

Într-o atmosferă entuziastă, de vibrant ataşament la politica partidului şi statului nostru, participanţii la adunarea festivă au adoptat, cu profundă satisfacţie, textul unei telegrame adresate **TOVARĂŞULUI NICOLAE CEAUŞESCU**, cei prezenţi dînd expresie directă dragostei nemărginite, recunoştinţei fierbinţi pe care le nutresc faţă de Partidul Comunist Român, faţă de secretarul său general.

O revistă tînără

MIHNEA GHEORGHIU

Tînăra noastră revistă își serbează ziua de naștere și sîntem aici ca să-i aducem lauda ce i se cuvine.

De fapt, sărbătorita și-a împlinit vîrsta astă-vară. Vara anului 1958 și anotimpurile ce i-au urmat în viața țării și a lumii fuseseră pline de evenimente care cereau martori pentru posteritate, martori lucizi și talentați, ale căror amintiri, — consemnate mai tîrziu în marile cărți pe care le cunoașteți —, vor rămîne de veghe și pentru cele ce nu se uită și pentru cele ce trebuiesc uitate, pentru ca talentul și luciditatea scriitorilor să se înscrie pe mai departe în apărarea frumuseții și a binelui și a adevărului vieților noastre, parte integrantă din istoria patriei.

Acest octombrie are totuși un sens, care nu poate scăpa amintirii celor mai mulți dintre noi, întîi pentru că revista noastră și-a început apariția săptămînală în octombrie 1965, apoi, și mai ales pentru că în vara aceluiași an se producea evenimentul crucial din istoria țării, care a fost Congresul al IX-lea al P.C.R. acela datorită căruia revistele noastre, literatura, arta și științele românești dobîndeau libertatea creației, salutînd cu aripile spiritului întinse spre noi speranțe, adevăratele zori ale României socialiste visate de cărturarii și rapsozii noștri din veac.

E și un al treilea prilej aniversar, dacă nu uităm că părintele ardelean și bucureștean al „Luceafărului" de azi, — care susținuse cu ardoare interesele naționale ale românilor din Transilvania —, celebra, acum 65 de ani, prin glasul celor mai mari scriitori ai României, triumful patriei unite.

În sfîrșit, să ne bucurăm, dragi prieteni, că încă ne mai aflăm în anul centenarului Marelui Poem fără seamăn al cărui nume îl poartă — cu cinste și mîndrie —, o revistă ce promovează îndeosebi creația scriitorilor tineri și că o sărbătorim azi, la nunta ei de argint cu Luceafărul poeziei românești : în Casa lui și a oamenilor lui și a timpului nostru.

În raport cu șirul lung al generațiilor de cărturari și artiști care iscălesc cultura românească, acest sfert de veac pare scurt ; dar eu l-aș compara cu scurtimea însăși a vieții contemporanilor lui, fiindcă tinerii scriitori care debutau în revista lor de-atunci sînt astăzi seniori la cumpăna vîrstei. Ei veneau totuși după tinerii care, în toamna lui 1944, scoteam „Scînteia tineretului", fiindcă aceia vor încheia, anul viitor, patru decenii de victorii, lupte și speranțe. Acum e rîndul juniorilor, născuți odată cu „Luceafărul" de azi ; iar noi, ceilalți, avem dreptul să-i plictisim cu ce-am învățat și noi, din această neliniștită istorie, și să-i rugăm și să le urăm, să lucreze și să trăiască în concordie și solidaritate sufletească, întru frumusețe și demnitate, pentru apărarea și creșterea prestigiului literaturii române și al scriitorilor ei, în România și în lume, adresînd o dată mai mult compatrioților noștri acea sublimă chemare revoluționară prin care secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ne-a mobilizat mereu conștiințele : comuniști, fiți oameni ! Și, mulțumind cu gratitudine pentru aprecierile conducerii de partid și de stat, să le urăm și să ne urăm tuturor La mulți ani !

Pepita de aur

MIHAI BENIUC

Salut pe stimații tovarăși din acest prezidiu, precum și ceilalți colegi ai mei, poate mult mai tineri decît mine, și care nu știu, sau știu, că eu am asistat la nașterea acestui Beniamin al publicisticii literare românești, dar nu așa, ca un eveniment care a venit de la sine, ci ca rezultat al unei destul de îndelungate lupte pentru a obține titlul acestuia de **Luceafărul.** Și a rămas cum gîndeam noi, pe atunci, că patronul spiritual al revistei **Luceafărul** va fi pentru totdeauna Eminescu, autorul poemului care poartă acest nume. Revista, în anii care au trecut, un sfert de veac, a dovedit că poate să facă ceea ce și noi am așteptat să facă, și ceea ce a făcut, așa cum confirmă însăși înalta distincție pe care a acordat-o partidul, anume tovarășul Nicolae Ceaușescu, activității **Luceafărului** care se poate numi cel puțin rodnică. Aș rezuma foarte pe scurt istoria revistei, deși știu toată istoria ei, de pe cînd revista nu visa doar să existe, ci să se și numească **Luceafărul** : el răsărise, dar nu se ridicase deasupra orizontului. Însă după ce a răsărit, după ce s-a ridicat deasupra orizontului, noi l-am văzut în toate fazele lui, apunînd și răsărind mai departe, transformîndu-se din nou din Luceafăr de seară în Luceafăr de ziuă, așa cum a devenit, însă după strădania depusă de toți cei care au muncit ani și ani. Eu mă consider printre cei mai umili muncitori ai acestei redacții. Mulți dintre foștii redactori n-au fost amintiți, dar cine va scrie istoria **Luceafărului** nu va putea să nu-i amintească.

Toți aceștia și mai cu seamă cei care au urmat, mult mai tineri, au reușit să facă o mare descoperire, pe care o apreciază în primul rînd partidul, adică, au descoperit în inima tineretului nou, pătruns de sentimente revoluționare, o pepită de aur, a cărei greutate de aur masiv însă nu e cîntărită deplin, și nici nu știu exact cit va fi. Sînt convins că va fi mult mai grea decît alte pepite de aur, pe care le-ar fi găsit vreodată scriitorii, și mai cu seamă numărul de carate, probabil, va necesita un calculator care să vadă despre ce este vorba ; în orice caz, eu aș saluta această pleiadă nouă de scriitori care s-au ridicat în acești ani, tocmai pentru că sînt demni de lăudat și au cu ce se lăuda, arătînd prin munca depusă în **Luceafărul** existența acelei pepite grele de aur masiv și cu carate care vor străluci peste veacuri în literatura română.

Desen de Sabin Ştefănuţă

Luceafărul 25

UN SFERT DE VEAC DE LITERATURĂ

Revista literară Luceafărul a fost înființată în 1902 la Budapesta. Ea a lansat scriitori ca Octavian Goga, Ion Agîrbiceanu, Șt. O. Iosif și a militat pentru unirea românilor. Prima ei serie a apărut la Budapesta. A doua a apărut la Sibiu pînă-n primul război mondial și sufletul ei aici a fost Oct. C. Tăslăuanu. A treia serie a apărut după război foarte scurt la București, tot sub mîna lui Oct. C. Tăslăuanu strîngînd ca și pînă atunci în jurul ei scriitorii reprezentativi ai vremii. Al patrulea Luceafăr a apărut la Sibiu în timpul sfîșierii Transilvaniei prin odiosul diktat hitleristo-mussolinian. Dacă în cea mai mare parte critica literară a revistei era estetizantă și se dezinteresa de aspectele politice ale zilei, poeziile lui Mihai Beniuc apărute aici mărturiseau sugestiv nostalgia după teritoriul smuls sub amenințarea armelor.

Emblema revistei era Luceafărul eminescian, Hyperionul înaripat care vine din cer chemat de dragostea unei muritoare, și numeroase variante ale acestei împrejurări cu personajele de rigoare apar pe coperta revistei. Titlul revistei sibiene stă și la originea revistei scoasă de grupul de scriitori din jurul lui E. Lovinescu, Sburătorul. Luceafărul eminescian este popularul Sburător. Pe coperta revistei bucureștene străjuiește acelaș tînăr înaripat coborît din sfere înalte pe pămînt. Faptul că între întemeietorii Luceafărului s-a aflat și Liviu Rebreanu, care a avut legături cu Luceafărul sibian ne întărește în formularea acestei apropieri.

După cel de al doilea război mondial revista Luceafărul a apărut într-o nouă serie, ca revistă de și pentru tineri scriitori, beneficiind de asistența unor creatori devotați literaturii române, condeie strălucite ei înșiși, la rîndul lor. Primul număr al seriei postbelice a apărut pe 15 iulie 1958. Anul 1958 este anul sfertului de veac al noii serii a revistei Luceafărul. Prin paginile ei au trecut mulți scriitori care fac faima literaturii române contemporane, scriitori, poeți, critici. Dacă anii șaizeci au fost anii poeziei apoi ai prozei, în ultimii ani Luceafărul a încercat configurarea unei direcții critice. Polemicile care dau întotdeauna seamă cel mai bine de fizionomia spirituală a unei reviste au avut un loc important în paginile Luceafărului. Facem loc cîtorva evocări ale climatului de lucru al Luceafărului și a unor foști redactori sau colaboratori ai revistei.

Redactorii „Luceafărului" acasă la Sadoveanu, cu prilejul unui număr al revistei închinat maestrului. De la stînga la dreapta : Ion Dodu Bălan, Niculae Stoian, Gica Iuteș, Dan Deșliu, Mihai Dragomir, Gh. Tomozei, M. Sadoveanu, Victor Tulbure

NICHITA STĂNESCU

La aniversarea unei reviste

Ce fericire a fost pentru noi tinerii, atunci cînd mai mulţi poeţi ai generaţiei noastre au hotărît să facă o revistă pentru noi, pe atunci nişte puşti sau nişte puşte. Nu prea ne iubeau cei ce au făcut-o la început — distinsul poet Dan Deşliu, bunăoară se uita la mine ca la exponentul absolut al cosmopolitismului. Nici eu nu eram mai puţin vinovat: mă uitam la domnia sa ca la „Hai să trăiţi tov. Plan!" —, ulterior chiar am devenit colegi. Mihu Dragomir vedea în mine întruchiparea fiarei pînă cînd n-avusei de treabă, dar de fapt avusei de treabă şi plin de emoţie i-am mulţumit pentru traducerile din E.A. Poe. Pe loc Mihu m-a făcut utemist fruntaş. Vremuri splendide şi romantice, iar noi toţi suavanapoda cum ar zice Gheorghe Tomozei.

Barbu Eugen se vărgase ca un leopard, şi-l adoram cu toţii şi culmea slăbiciunii sentimentale nu mi-am mutat sentimentul pentru că dacă tot vrea să se antreneze are în mine un bun sac de nisip.

În fine, în acea vreme, viitorul prozator Paul Georgescu a izbutit să mă scoată cu faţa curată în faţa textului neobişnuit de lung scris de Demostene Botez, care, neprevăzător, mă făcuse verde din pricina faptului că avusesem ciudăţenia să scriu o poezie despre Sarmisegetuza. Ce să mă fac şi eu, el fost parlamentar în toate guvernele de dinainte, de-a mă naşte.. Dar, stimate cititorule să-ţi spun şi ceva frumos: trăia cel mai frumos ţăran al literelor româneşti, Zaharia Stancu. Şi să-ţi spun o veste încă şi mai bună: trăia Dimitrie Stelaru, trăia Ştefan Roll, trăia dragul şi poate cel mai mare poet cu care am fost noi contemporani, Philippide. Pe Tudor Arghezi încă îl mai durea în cot de tînăra generaţie. Mihai Beniuc tuna şi fulgera cum astăzi încă fulgeră. Marin Preda tocmai pătase cămaşa cu „Ana Roşculeţ", iar Sadoveanu ca mai mare o rupsese de-adreptul cu Mitrea Cocor. Maestrul Corneliu Baba căuta prin toate anticariatele cărţile ilustrate de el. Geo Bogza credea că am talent literar de m-am certat la toartă cu Ion Gheorghe şi niciunul dintrei noi trei n-avea dreptate pînă la urmă. Pictorul Mihai Bandac vindea roşii la aprozar. Grigore Hagiu îmi amintea de leul din Babilon, iar Eugen Jebeleanu de o lamă de Toledo. Labiş murise tragic şi pentru mine, iar cel mai mare poet al ţării tocmai aniversa o sută de ani de dinainte de a se naşte. Ce vremuri splendide ale literaturii române! Ce oameni dragi! Ion Brad dăscălea de pe Carpaţi, se uita la mine ca la un ploieştean, iar Al. Andriţoiu, singurul poet de limbă latină, ne împăca în greacă. Dar Nicolae Tăutu, iubitul, cel mai scump al nostru, dar **Cireşarii** lui Constantin Chiriţă, dar **Bătălia mare de la Iazul mic** al lui Octov Pancu Iaşi şi pe deasupra măgarul de Fănuş Neagu, că-mi vine să spun plîngînd: „Un te duci, măgarule? — La Ierusalim, domnule. — Ce te duci, măgarule? — Isus stă pe mine, domnule!" Că mă-ntreb pînă-n ziua de azi ce-o fi vrut să spună măgarul ăla sau măgăriţa aia de amintire sentimentală a mea.

Şi, stimate cititorule, cînd te gîndeşti că eram tînăr şi la trup curat, cum ar zice poetul Cezar Ivănescu. El a zis-o, eu am auzit-o. Cine o aude, a ăluia este. La mulţi ani, revistă a împlinirilor şi a neîmplinirilor noastre!

Bătrînul NICHITA STĂNESCU

După o şezătoare literară la Tîrgu Jiu, I.D. Bălan, Mihai Dragomir, Teodor Balş, Haralamb Zincă împreună cu gazdele s-au fotografiat lîngă Masa Tăcerii...

EUGEN BARBU

Vămuitorul de talente

Cine urca scările abrupte ale mansardei din Bulevardul Ana Ipătescu, ce adăpostea redacția revistei Luceafărul, era întîmpinat de o zarvă nemaipomenită. Noul sosit în lumea literară putea crede orice în primul moment : că în clădire sosiseră pompierii, sau și mai sigur, că greșise adresa și naivul nimerise într-o secțiune de tribunal. Peste glasurile amestecate ce stîrneau atîta zarvă, unul singur domina cu autoritate, dar numai auzit, posesorul acelui glas nu lăsa decît imaginea la jumătate a unui individ mic de statură negricios, agitat ca brațele morilor, cu care se va fi înfruntat vreodată Don Quijote, sărind de colo, în mica încăpere ce veghea ca drumul spre biroul redactorului șef să fie vămuit, fie la intrare, fie la ieșire. Cred că nu reușea să scape nimeni de acest control preventiv. Cînd vreunui intelectual mai sofisticat i se părea că rezolvase cu bine trecerea barierelor spre pagina mîntuitoare plină de grăunțele arabe ale literelor, o mînă îl înșfăca de guler și-l introducea în cabinetul secretarului general de redacție. Era proiectat în scaun și cercetat direct : cine era, de unde venea, ce voise de la șeful său, după care rechizitor oferea cafele și țigări, se împrietenea spontan cu interlocutorul său, îi povestea trei anecdote, scurte și bune, și, și mai încîntat, chiriașul de un sfert de oră al sălii de operație, pleca nu înainte de a promite că altădată nu vai mai greși, ignorîndu-l adică pe acest Michiduță al revistei, fără de care nici aerul nu se mișca în mansardă.

Este inutil să vă spun că persoana despre care scriu se numea Dinu Săraru și că l-ați recunoscut rapid după datele ce nu pot fi decît ale lui. Prețăluitor al farmecelor, ceda mai greu la cîntărirea mărfii unde n-avea nici o îngăduință. Rezoluțiile sale erau radicale. Un ochi electronic găsea în versurile parcurse rapid pe cele mai bune sau pe cele mai rele, dintr-o pagină aflată în pragul tipăririi. Diavolul scotea ca o neghină ce-ar fi infestat o recoltă onorabilă cuvîntul calp. Rar am văzut gazetar mai aplicat, o inteligență mai cuprinzătoare, un miros atît de special, o mai mare putere de anticipație. În noianul de evenimente el îl selecta pe cel mai important într-o singură secundă, îi dădea locul cuvenit și găsea și ideea de pornire a articolului de fond, care ca orice articol de fond, trebuie să fie totdeauna un lucru inteligent, prezentat în haine de gală.

LUCEAFARUL

Cred că lui Dinu Săraru îi datorează un respect foarte mare mulți scriitori ce se desfată azi în coloane întregi și au intrat în antologii. Cu acea curiozitate extraordinară, citea tot, cu o rapiditate nemaipomenită, cu un curaj exemplar îmi răspundea, dacă-l întrebam în limbajul nostru redacțional :

– Dinule, nu e o gloabă ?

– Nu e, patroane !

– O să-l ai pe suflet, dacă te înșeli...

– Maica Domnului...

Asta era tot. Fericitul autor de manuscris netipărit intra în rotativă și eu reciteam cu atenție cuvintele. Nu-mi amintesc să se fi înșelat vreodată. El mi i-a semnalat pe Marin Sorescu, pe D. R. Popescu, sau pe Paul Everac, după cum pe la el au trecut mai întîi mai tinerii dramaturgi : Leonida Teodorescu și Berciu, pe care, generos, încăpățînat, sigur pe sine, i-a lansat și i-a susținut cînd nu multă lume paria pe destinul lor literar.

Iată-l așadar de acest om căruia i-am desenat numai profilul de gazetar în postura de romancier, rol greu, pe care și l-a asumat cu acelaș curaj de care a dat dovadă în toate împrejurările. Cînd am citit primul capitol din „niște țărani" în revista „Flacăra" am pălit de invidie. Deci inerția lui fusese învinsă, cineva mai insistent decît mine, reușise să-l fixeze pe scaun pe acest neliniștit, îi vîrîse un căluș în gură și-l silise să aștearnă pe hîrtie ceea ce de atîtea ori povestise cu atîta farmec prin redacții sau pe stradă. Ani de zile îl implorasem să-și cumpere măcar un magnetofon căruia să-i povestească ce știa, dar el nu făcea nimic, pentru ca paginile, închise, în sfîrșit, în rama tipografică, să se risipească pentru totdeauna. Ce i-o fi promis poetul Păunescu, „nășicul" lui adevărat, nu știu. L-o fi bătut ? L-o fi amenințat ? Iată însă că minunea s-a produs.

ROMULUS ZAHARIA

Între filele colecţiei, mireasmă de sulfină

Ce repede uităm ! Nu mi se pare să fi trecut prea mulţi ani de cînd numele lui Mihu Dragomir se intîlnea des în coloanele atîtora dintre revistele noastre. Şi de cînd, pe lîngă revista „Tînărul scriitor", care fusese un fel de imitaţie a unei alte reviste, pe vremea aceea fiind marcant excesul imitaţional, se vînturau idei şi se croiau planurile unei alte publicaţii. Se alcătuise un fel de cerc (astăzi se numesc cenacluri şi, constat, au proliferat binefăcător), acum, hai să spunem douăzeci şi şase de ani, şi ucenicii aceştia, cei care vor alcătui nucleul „Luceafărul", se vor înfrunta cu izul, nu prea plăcut, al vechilor purtători de drapel, cărora, trebuie să le-o reamintim (dacă mai sînt în viaţă, şi mai sînt unii), nu le prea stăteau bine în mînă condeiele şi nici nu osteniseră în a-şi sprijini mintea pe rafturi de bibliotecă. Se instalaseră acolo unde n-ar fi trebuit să stea, şi gata, ei hotărau ce e bine, ce e rău, şi dacă e bine să apară o revistă pentru tineret, şi dacă să se numească „Luceafărul" şi alte asemenea.

„Dintre sute de catarge" apăruse ca o viziune sentimentală de epocă dar şi resentiment la poezia înduioşător de necoaptă. Lipsa de talent, vai, era cultivată cu nespusă îngrijire, pe aceea vreme, pentru că înşişi grădinarii nu ştiau despre ce este vorba. Au apărut totuşi flori rare, poeţi şi prozatori astăzi de renume. Printre cei care cultivau ogorul literelor cu folos, se cere a-l aminti pe Mihu Dragomir.

Da, au trecut douăzeci şi cinci de ani.

Şi faptele acelea de început ne umezesc ochii. Se aude tot mai rar rostindu-se numele lui Mihu Dragomir. Iar un distins domn, aflat în depărtări, şi luptător pentru mai bine într-o ţară şi o lume imaginată numai de el, a şi spus, mai anii trecuţi : ce-l tot pomeniţi atita pe Mihu Dragomir ? Ce-a fost el ? Cu ce-a bucurat lumea, pămîntul ? Nu întrebăm de ce a făcut cel ce ne ia interogatoriul umbră pămîntului pînă la această dată ; ci doar spunem că în vîltoarea timpului care fuge, a treburilor de tot felul, aprige şi ucigătoare de linişte, mai mult ca oricînd sufletele noastre au învăţat să uite fără durere, da, şi uneori fără remuşcare. Oare nu se mai ştie că uitarea e tot atît de dureroasă ca şi moartea ? Pentru poet, fireşte... Iar aducerea aminte a trecutului, cu zilele scînteietoare ale începutului, cu căutările noastre de tot felul, cu atîtea lupte care păstrează parcă un miros stins de cerneală tipografică, toate aceste amintiri ale unor preocupări cîndva atît de fierbinţi, — cum să „arate" revista, ce prezentare grafică să-i alegem (m-am ocupat exclusiv de forma ei nouă, şi vai, cît de învechită mi se pare ea astăzi !), toate acestea, acum doar palide rămăşiţe ale atîtor visuri din anul 1958, cînd un anume trup luase revista la sfîrşitul lui martie şi începutul lui aprilie, o altă formă cunoscuse în primele zile ale lui mai (venea vara şi sorocul nu mai sosea !) şi în sfîrşit, o altă faţă la data apariţiei sale, ziua aceea de 15 iulie, era într-o zi de marţi. A fost o noapte de triumf sărbătorită de toată „trupa" la un local din Piaţa Amzei, într-un zori de zi.

Da, toate acestea, astăzi sînt palide rămăşiţe ale unor amintiri. Luasem parte la naşterea celei de a doua reviste din viaţa mea (prima fiind, în anii de armată, revista „Pentru patrie", care trăieşte şi azi), şi mă gîndesc că, în acei ani, s-au găsit destui oameni de bine care s-au gîndit la utilitatea „Luceafărului", au

...şi lîngă Poarta sărutului

fost acei oameni de de-asupra lui Mihu, dar care au avut încredere în Mihu, iar Mihu este pentru mine tocmai una din aceste amintiri, e poate cea mai preţioasă dintre ele. pentru că văzuse în mine, omul abia ieşit de prin spitale, ceea ce este semnul care pe toate le face să se împlinească domol în lumina cuminte a timpului.

Astăzi, nu ştiu de ce, amintirea zilelor de acum douăzeci şi cinci de ani, pare a fi îmbrăcată de melancolia blîndă a amurgului. A unui anumit amurg, al meu poate, pentru că mă simt bătrîn, simt, pe undeva, pe aproape, marama fină a neprevăzutului.

Un gînd, aşadar, pentru Mihu, acum, la a douăzeci şi cincea aniversare a „Luceafărului", ultimul rod al străduinţelor minţii sale. La revista la care intrasem, ca să spun aşa, pentru a da viaţă gîndurilor lui Mihu, aveam să ajung, după un număr de ani, secretar general de redacţie, cel dintîi din seria care avea să urmeze. Zece ani am învăţat în această admirabilă şcoală publicistică.

Şi mă gîndesc acum că, tocmai această timpurie uitare reliefează, parcă mai vîrtos, frumuseţea atîtor şi atîtor oameni, redactori, tipografi ş.a. care au editat, săptămînă de săptămînă, revista.

Mihu Dragomir ne-a murit în suflete liniştit şi cuminte. Datorită, cruzimii morţii sale premature, şi parcă fără a înţelege că revista aceasta care îi datorează atît de mult, îi sorbise sufletul pînă ce şi l-a pierdut.

Mulţi, foarte mulţi scriu astăzi despre acele timpuri. Scrierea unora e analiză şi răceală. Alţii scriu că au fost ce n-au fost ; în sfîrşit, alţii scriu, dar îşi aduc tot mai anevoie aminte.

Mihu Dragomir a fost sufletul „Luceafărului". Acel suflu care se desprinde din amintirile mele, plutind peste cenuşa sa, şi care a dat paginilor „Luceafărului" de început mireasma de sulfină.

DINU SĂRARU

Talgerul din stînga

Era o noapte geroasă, dinaintea lui 24 ianuarie 1960... cînd abia începusem să scriem, în loc de poporului nostru, poporul român. Barbu mă aştepta din tipografie cu gazeta. Cînd am intrat pe uşă în primul moment, toţi au crezut că în braţele mele se aflau manifeste contrarevoluţionare ; încă nu ne obişnuisem cu ideea că tricolorul este şi al revoluţiei noastre, comuniste, şi că domnitorul Cuza era şi el al revoluţiei noastre, comuniste. Ne aflam toţi, atît de aproape de momentul cînd partidul nostru comunist se numise şi el român şi acum e timpul să spun că în bucuria noastră se strecurase şi fiorul neliniştii în faţa vreunei posibile întrebări care putea să sune ameninţător : cine va permis să puneţi tricolorul pe manşeta revistei „Luceafărul" ?!

Ningea mărunt şi cuminte şi, cînd am intrat pe uşa bodegii de la Şoseaua Nordului unde acum sînt acele superbe blocuri care străjuiesc magistrala spre Aeroportul Băneasa, mi s-a părut că sînt mai apărat decît în maşina ce mă adusese de la Casa Scînteii. Apoi Barbu a exclamat : „Bravo ! Am trăit să văd iar tricolorul pe manşeta unei gazete româneşti".

Cînd o să fiu mai bătrîn şi patimile se vor mai fi liniştit, şi chiar şi cei care am lucrat atunci în redacţia incendiarei reviste vom fi mai receptivi la adevărul istoric, am să povestesc mai pe larg totul, şi cum am publicat „Leul albastru" şi cum am publicat „Iona", pe manuscrisul căruia Sorescu mi-a scris : „Lui Dinu Săraru, care s-a bătut cu turcii ca să apară piesa asta", şi poate că atunci am să public şi scrisorile pe care mi le trimetea Barbu din America, să am grijă să nu se renunţe la **Vitralii** şi, în sfîrşit, poate că atunci se va înţelege, mai bine ca azi, că dincolo de atîtea erori, izvorîte din păcatele tinereţelor, seria Barbu a acestei gazete a jucat şi ea un rol în trezirea din nou a ideii că literatura care se făcea în România se cuvenea să fie a istoriei literaturii române.

Cine va avea răbdare să

O fotografie din 1965 în biroul redactorului şef al revistei „Luceafărul". Mihai Negulescu, I. Dodu Bălan, Gica Iuteş, Eugen Barbu, Dinu Săraru, Marin Sorescu, Niculae Stoian, Al. Oprea, Mihai Stoian, Vera Popescu, Marin Bucur, (rîndul de sus) Ion Gheorghe, M. N. Rusu

pună în balanţa judecăţii toate cîte s-au făcut şi s-au publicat atunci, va vedea că talgerul din stînga se va înclina spre folosul literaturii române şi al demnităţii ei. Şi se va vedea cîte nume mari ale literaturii române de azi s-au plămădit în paginile acestei serii incendiare, şi cîte nume mari ale literaturii române din trecutul nu prea îndepărtat au revenit la lumina dreptului de a semna din nou în paginile acestei serii, pe care glumind emoţionat aş numi-o garibaldiană.

Intrat printr-o întîmplare — de care se fac „vinovaţi" prietenii mei Aninoiu, actualul ambasador al României la Paris, şi Oancea, actualul adjunct al ministrului nostru de externe — fără viză în spaţiul Germaniei Federale, cu care pe atunci nu aveam încă relaţii, am fost arestat de Kriminalpolizei — şi închis la sediul acestei poliţii din oraşul muzicii care este Szalburg. Peste trei patru ore, exasperat că nu pot să-i conving că nu sînt intrat fraudulos şi de fapt vreau să ajung la Paris, cum o dovedeau şi vizele de pe paşaport, şi epuizînd toate argumentele, am scos din geamantan „Luceafărul" şi le-am arătat tricolorul de pe manşetă şi fotografia domnitorului Cuza din mijlocul paginii şi după aceea caseta din care reieşea că eu sînt secretarul general de redacţie. Şi culmea, toate astea l-au impresionat pe ofiţerul care pînă atunci nu zicea decît „nein" şi peste o jumătate de oră, secretarul general de redacţie al revistei „Luceafărul" pleca spre Paris, salutat respectuos de ofiţerul pe pieptul căruia o insignă ca în filmele de cowboy relata că aparţine lui Kriminalpolizei.

Inutil să vă spun că de la fereastra compartimentului, îl salutam fericit cu tricolorul manşetei revistei „Luceafărul".

Fănuş Neagu a ţinut cu tot dinadinsul să fie prezent la sărbătoarea revistei „Luceafărul"

MIHAI BANDAC
Academia poeţilor

Nu mai ştiu cum am ajuns atunci, în acei ani romantici, la şedinţele de lunea seara ale Cenaclului cu numele lui Nicolae Labiş, poetul tinereţii mele, ştiu doar că mi se părea de fiecare dată că fac cel mai normal lucru din lume.

După o săptămînă întreagă petrecută — ce şansă — în preajma profesorului de la clasa de pictură ce o frecventam, Alexandru Ciucurencu, ascultîndu-l pe El cel mai mare pictor al epocii, vorbind cu pasiunea-i şi simplitatea-i unică despre armonie, echilibru, măsură, culoare, despre Tizian, Rembrandt, Velasquez, Tintoretto, El Greco, sau Monet, Marquet, Sisley, Van Gogh, Braques, Picasso şi mai ales despre unicii Andreescu, Luchian, Palady, acele irepetabile ore de înălţare se continuau în modul cel mai firesc, seara la cenaclu prin călătoriile fabuloase în universurile celeste ale lui Cervantes, Shakespeare, Blaga, Arghezi, Barbu, Bacovia şi mai ales Eminescu, unicul şi eternul Eminescu.

În sală lîngă mine, mereu şi mereu, prieteni necunoscuţi, dar dovedindu-se de fiecare dată nobili cavaleri ai unei viitoare mari cruciade pe care doar o intuiam...

Mihail Sadoveanu răsfoind un număr al revistei „Luceafărul". Alături : I.D. Bălan ● Şezătoare literară la Craiova. Printre participanţi I.D. Bălan, Teodor Balş, Mihai Dragomir, Mihai Beniuc, Haralamb Zincă, Valeriu Rîpeanu

Aveam să reconstitui şi să înţeleg mai tîrziu, că ei erau primele semne luminoase menite, să înfrunte şi să împrăştie ceaţa rece şi întunecoasă a dogmatismelor şi proletcultismelor atît de anticulturale şi antiromâneşti, reuşind cu fiecare gest, cu fiecare cuvînt să dea o cît mai elocventă expresie simţirii şi dragostei lor pentru frumos, pentru moral, pentru Eminescu, pentru plaiurile mioritice.

Ei, prietenii necunoscuţi, se numeau atunci pentru mine doar Ion, Nichita, Ion şi iarăşi Ion, sau Marin, Sânziana, Iulian, Adrian, Marius, Grigore şi alt Grigore.

Veniţi din toate văile carpatine, sau de prin cîmpiile române străjuite doar de marginea orizontului, diferiţi şi prin nimica asemănîndu-se, îi unea doar două lucruri : dulcele grai românesc şi aspiraţia sublimă pentru împrietenirea acestuia cu toate graiurile pămîntului.

De aceea poate aveau să devină mai apoi valori indiscutabile ale unei culturi tinere, dar mature şi profunde, pietre de caldarîm solide pe drumul ce se va continua la nesfîrşit, către nepierire şi măreţie al unui popor trăind aproape de stele, netrădîndu-se şi netrădînd pe nimeni niciodată.

Cum aş putea să uit vreodată acele dialoguri din serile de toamnă aurie, pline de melancolie şi unice revelaţii, prelungite la Şosea pînă spre dimineaţă, sau furtunoasele discuţii din toamnele tîrzii şi ploioase, ori din iernile ce înconjurau cu nămeţi clădirea de pe Calea Victoriei sau îndemnurile prieteneşti şi generoase din serile de primăvară renăscătoare, aducătoare de speranţă şi certitudine.

Cum aş putea să uit vreodată acele tainice dialoguri ale inteligenţelor, sobra şi demna comunicare a valorilor înalte, morale şi estetice, atît de greu să se mai repete altădată.

Aşa îmi apare după atîţia ani spiritul unic şi inconfundabil al acelei adevărate Academii a poeţilor.

Nu ştiu de fapt cum au fost alte cenacluri. Nu ştiu ce s-ar fi întîmplat dacă ar fi continuat şi n-ar fi fost atît de

inadmisibil sacrificat — aidoma căprioarei dni poezie — Cenaclul Nicolae Labiş.

Nu ştiu cum ar fi arătat literatura contemporană românească fără acest teritoriu al purificării şi prieteniei universale.

Şi nu ştiu mai ales, după atiţia ani, care ar fi fost evoluţia mea, lipsită de şansa de a mă fi întîlnit atunci cu această minunată lume, fără să fi avut la timp de exemplu confirmarea unor secrete îndoieli, determinate de unele episodice şi veleitare apariţii, gilgîind de stridente ambiţii, în opoziţie deliberată şi manifestă cu logica şi blîndeţea generală, repudiaţi încetul cu încetul de către chiar genele lor pozitive şi împrăştiaţi mai apoi prin lume de vînturile iraţionale şi zbicite ale ambiţiilor necuviincioase şi deşarte...

Ştiu însă acum aproape de jumătatea vieţii că pentru un spectator ca mine cenaclul Labiş a însemnat o stare de spirit unică, un teren al confruntărilor de cea mai nobilă şi aleasă spiţă, unicul mod viu, dinamic realist de a-mi verifica intuiţiile, credinţele, aspiraţiile, de a mă proteja mai ales de singurătate şi izolare, şi din contră de a fi în permanenţă obligat, stimulat să mă alătur cu toată energia de care dispuneam şi pe care o datoram poate în mare parte educaţiei mele transilvane, să mă alătur deci convins şi liniştit luptătorilor din bătălia nesfîrşită şi eroică, pentru puritatea şi recunoaşterea în lume a universalităţii, spiritualităţii românilor.

Dincolo de masă, la democraticul prezidiu, personalităţi deja consacrate, bucurîndu-se pe semne diferenţiat de stima generală, dar la fel de entuziaşiti şi convinşi de necesitatea acelui efort.

Marelui scriitor Eugen Barbu îi port mai ales de atunci — în taină — cea mai constantă admiraţie şi poate de ce să nu mărturisesc şi recunoştinţă.

Domnia sa, conducătorul şi sufletul cenaclului, era în fiecare luni seara acela care gira întreaga încredere şi certitudine, prietenia şi seriozitatea, dar şi cordialitatea de coleg prin multe trecut şi multe văzînd, ghid dăruit în teritoriu fabulos al literelor şi artelor.

ALEXANDRU CONDEESCU

Povestea unor critici tineri

Pentru un eventual cercetător al fenomenului literar din ultimul deceniu, unul dintre evenimentele cele mai semnificative şi pregnante din „Istoria literaturii tinerilor", îl va constitui, fără îndoială, deschiderea paginilor revistei **Luceafărul** pentru o seamă de critici foarte tineri, aflaţi la primii paşi pe teritoriul cronicii literare, gest de rară generozitate şi curaj din partea secţiei de critică şi a conducerii revistei, fără precedent în presa noastră literară de primă mărime. Pentru că, a da unor tineri fără experienţa activităţii literare publice (străini însă şi de culisele ei), încă studenţi sau proaspăt absolvenţi, un spaţiu de exercitare a judecăţii critice în a doua revistă, ca tiraj, a Uniunii Scriitorilor, a însemnat poate mai puţin o promovare firească pentru publicaţia tinerilor scriitori (să nu uităm că era vorba de aspiranţi necunoscuţi pînă atunci, nu de criticii — şi ei tineri — afirmaţi deja), cît asumarea riscului semnării unei „poliţe în alb" pentru talentul şi integritatea acestora. Şi dincolo de stîngăciile inerente începutului şi tensiunii neobişnuitei răspunderi cu care au fost investiţi, aproape toţi şi-au onorat semnătura acoperind prin evoluţia lor critică încrederea acordată de revista **Luceafărul** prin oamenii care le-au „prezidat"

Şezătorile „Luceafărului" la Dinamo cu Dan Deşliu, Radu Boureanu, Păstorel Teodoreanu, Mihu Dragomir, Haralamb Zincă, Teodor Balş, Tiberiu Utan

5 noiembrie 1960. 80 de ani de la naşterea lui Mihail Sadoveanu. Omagiul revistei „Luceafărul" prezentat de Haralamb Zincă şi Valeriu Rîpeanu.

debutul: Mihai Ungheanu, Nicolae Dragoş, Nicolae Ciobanu şi mai tîrziu Nicolae Dan Fruntelată. De-a lungul acestor zece ani au debutat aici — îi enumerăm în ordine alfabetică — Dan Arsenie, Mihai Coman, Alexandru Condeescu, Sultana Craia, Paul Dugneanu, Nicolae Georgescu, Valentin F. Mihăescu, Dan C. Mihăilescu, Artur Silvestri, Costin Tuchilă, Doina Uricariu, toţi laureaţi cu premiul de critică al revistei, nume care se întîlnesc acum în coloanele multor alte reviste şi deja pe coperţile cărţilor.

Au început, e drept, prin recenzii la cărţi cu miză mai mică, unde coeficientul erorii putea fi mai larg, dar au publicat totodată studii despre literatura noastră veche, clasică şi modernă, iar apoi articole privind direct fenomenul literar contemporan, au participat la bilanţuri, mese rotunde etc. Nu au trecut însă niciodată prin senzaţia umilitoare de a nu putea publica în presă decît texte de serviciu, unde, în schimbul apariţiei, tînărul critic (care altfel nu are loc fiind acesta ocupat de titularii publicaţiei) nu discută critic, ci trebuie să laude fără rezerve cartea insignifiantă a cutărui autor în consens cu interesele „generoasei" reviste. Dimpotrivă, pentru tinerii critici de la **Luceafărul** condiţia de colaborator extern a fost o garanţie a independenţei lor, dînd, să recunoaştem, suficientă bătaie de cap redacţiei în temperarea zelului prea critic uneori, bătăios prin chiar condiţia sa juvenilă. Şi iarăşi, niciodată nu au scris după comandă sau sub presiunea altor criterii decît cele ale adevărului. Desigur, fiecare are dreptul la subiectivitate, dar noi vorbim despre sinceritatea criticului faţă de sine.

Acţiunea de promovare a tinerilor critici, nu s-a oprit însă aici. Printr-un gest de mare nobleţe sufletească şi discreţie, despre care niciodată nu e de prisos să se amintească, cronicarii consacraţi ai **Luceafărului**, Mihai Ungheanu, Al. Piru au oferit tinerilor rubricile lor în toiul bătăliei acerbe pentru spaţiu tipografic, încredinţîndu-le tribuna cea mai înaltă a opiniei critice dintr-o revistă, cronica literară. Nu ştim cîţi dintre confraţii întru critică mai vîrstnici, ar fi făcut un astfel de gest doar pentru consacrarea unor speranţe. Şi oricare vor fi, poate, divergenţele de părere, acestora li se va păstra întotdeauna un loc de suflet în amintirile celor ce au fost „tinerii critici ai **Luceafărului**". Nu li s-a cerut ca recunoştinţă să-şi muleze opinia după orientarea revistei, li s-a cerut în schimb să fie ei înşişi şi să aibă mereu curajul susţinerii opiniei proprii, chiar dacă ea era în contradicţie cu imaginea acreditată de pontifii criticii literare. Nu putem spune că lucrul a fost privit întotdeauna cu ochi buni. Oricum, a fost cea mai fermă acţiune de promovare a tinerilor critici şi a opiniilor lor, din ultimul deceniu, în care s-a angajat o revistă de anvergură. Căci dacă tipărirea poeţilor sau prozatorilor nu implică o publicaţie dincolo de relativitatea unei opţiuni estetice, a susţine o nouă critică înseamnă o atitudine mult mai angajată (cînd nu-i angajezi pe critici pentru a susţine programul revistei, cum se întîmplă atît de des din păcate). Acţiunea de sprijinire a tinerei critici începută de **Luceafărul** a dat roade în timp, ea fiind urmată de aproape toate revistele noastre literare, chiar şi de cele mai conservatoare şi mai rigide. Puţine însă acordă un statut atît de tolerant şi independent opiniei tinerilor, cum continuă să o facă **Luceafărul.**

Şi totuşi, „viaţa de critic" (fie el şi tînăr) nu e de fel senină. Tinerii critici afirmaţi aici s-au format într-un climat literar deloc idilic, înveninat de disensiunile confraţilor mai vîrstnici, puşi să-şi ridice şi să-şi dărîme reciproc piedestalurile. Nu le-a fost simplă trecerea de la atmosfera universitară la respirarea aerului încărcat de parfumurile războiului celor două roze. Pîndiţi de „bulboanele polemice", ei nu au depăşit niciodată polemica de idei, deşi genul pare azi dispărut datorită prea mult „polemişti" refuzaţi de idee, ale căror argumente sînt de ntura invectivei şi imprecaţiei, ca figuri de stil ale agresivităţii stupide. Riscînd să pară prea „academică" în mijlocul vîrtejului ce a cuprins gîndirea scriitoricească, care, maniheistă, nu mai vede în critică decît prilej de laudă sau de defăimare, critica tinerilor „luceferişti", prin ţinuta intelectuală şi argumentaţia analitică reprezintă o distanţă polemică atît faţă de manifestările grobiene, cît şi faţă de încercările de a truca ierarhia valorică prin abile mişcări critice. Ei şi-au spus întotdeauna că pasiunile extraliterare trec, operele rămîn. Această convingere, alături de păstrarea independenţei de opinie şi de afirmarea consecventă şi de bună credinţă a adevărului şi a valorii autentice, a fost unul dintre puţinele puncte ale unui posibil program comun al tinerilor critici promovaţi de **Luceafărul.**

REDACTORII «LUCEAFĂRULUI» VI SE ADRESEAZĂ

O revistă este expresia cumului de preocupări, de orientări și de inițiative a redactorilor și colaboratorilor ei. Sub titlul Redactorii «Luceafărului» vi se adresează am strîns la un loc mai multe texte semnate de redactorii revistei Luceafărul cu intenția de a contribui la alcătuirea unei imagini a diversității de preocupări care caracterizează un colectiv redacțional, cel pe care vi-l prezentăm avînd șansa de a fi redacția anului XXV al revistei Luceafărul.

NICOLAE DAN FRUNTELATĂ

Război în vis

1.

Cade seara, sabie de argint
întunericul linge ultima rază
ochii mei se pregătesc de război
lasă-i singuri arbore al cărnii
în cămașă de învinși ori de eroi
lasă-i singuri vor muri atîta
cît să nu se mai întoarcă înapoi
trece-un vis de gală, ca un soare
tras de douăsprezece lebede vechi
negru de iubire și de întristare
tac în el cuvintele perechi
fără arme te întîmpin, seară
doar cu ochii goi, flămînzi și reci
trupul meu nu știe să mai ceară
sîngele-i oprit în adorare
într-o naștere care nu doare
într-un sunet călător în veci.

2.

Mi se părea, părerea umbla
pe drumurile ochiului meu
cu o mînă în dreptul buzelor
ca un zeu străin, ucigaș
al sunetelor nenăscute
pe pămîntul fără nume
la o margine de lume
iată arborele nopții
cu mireasmă-mbolnăvea
aerul din stînga mea
mi se părea, părerea rupea
prapurele visului
ochiului deschisului
doar un veac îi trebuia
după veacul lui plîngea
lasă-i, doamne, lacrima
să se scalde gol în ea.

3.

Se făcea că eram prinț
prinț desculț pe luna moartă
prinț copil sculptat în aur
pentru trecere jertfit
prin însingurata poartă
se făcea că eram mut
fericit de-atîta pace
doar cu jocul dăruit
doar al jocului robit
mai departe, mai departe
nu există nici un pas
nici o curgere de ceas
împietritul meu regat
ca o fără cheie, carte
chiar și sîngele-i oprit
să nu tulbure minunea
care naște lumi străine
pe-a privirii tristă hartă
se făcea că eram prinț
prinț desculț pe luna moartă.

4.

O pădure de cerbi și-o pădure de cai
în război fără iertare, visai
carnea-mi înflorea sub copitele lor
eu cîmpie eram, arată de dor
pentru dragostea ierbii se făcea că se bat
calul bărbat și cerbul bărbat
scoală, maică, scoală
uită-te la vale
vezi ce-a coborît
un cal mohorît
cu frîul de-argint
cu frîu de mătasă
să te ia de-acasă
numai unul mi-a rămas
sîngerat și fără glas
creștea iarba în mine cu disperare
tristă și dulce neîndurare
cînd m-au trezit era, doamne, tîrziu
cine-a învins nu pot să mai știu
cumpăna lor nu mai am cum s-o țin.

Cît strigătul acesta

lui Jean Ionescu

Hai să scriem împreună, primarule,
ia-mi tu mîna și fă-o lamă de plug
in memoriam țăranului român de la Dunăre
să arăm împreună dicționarele
unei limbi aproape moarte
secetă, dijmă, cote, cuțit, canal,
tot felul de oameni pe care
i-am cunoscut mai bine cînd nu mai erau
decît undeva în umbra blestemului lor
grîu, plan, șeptel, izlaz, case pustii
copii la școli, părinți înapoiați plîngînd
în mandate poștale
cursuri agrozootehnice, uite așa se
pune sămînța, uite așa se prășește
aceasta e o sapă, ea are trei părți
precum pușca lui nichita stănescu
uite aceasta este o pîine
ea vine de la oraș ca un fel de
mașină, ca un fel de
fruct străin și ciudat uite
dicționarul ăsta urlă în sîngele nostru
de lupi bătrîni, primarule,
fratele meu, pomule, salcîmule
pus la marginea satului
unde vine vara ca o boală
și niște mașini mari și neînțelese
ne seceră pe noi și ne treieră
pîine, pîine, strigă lumea la noi
ne sărează cu lacrimă și ne împarte
hai să scriem împreună, primarule
o carte cît strigătul acesta
in memoriam țăranului român de la Dunăre

REDACTORII «LUCEAFARULUI» VI SE ADRESEAZĂ

CEZAR IVĂNESCU

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

Prin grația absolută cu care s-a dăruit **misiunii** sale, Nicolae Labiș, cel mai tînăr și mai nobil sfînt din calendarul nostru poetic, mărturisește că și-a înțeles rostul eroic într-o vreme în care „mașina lumii" nu mai mergea decît unsă cu sînge...

O asemenea „înțelegere" are în ea ceva „sacru" și trebuie întîmpinată cu pietate...

„Opera" lui Nicolae Labiș și „viața" lui Nicolae Labiș sînt inseparabile și toată viața noastră nu e de ajuns să medităm la figura acestui enigmatic act sacrificial, pentru poetul român dintotdeauna o adevărată **mandala**.

*

„Personalitate de tip ahileic, în sensul capacității de a-și asuma integral un destin" (Al. Zub), Nicolae Labiș ca și Vasile Pârvan, ne-a lăsat nu doar un simbol, sau un mit, ci o operă poetică durabilă, substanțială, în continuitatea organică a marii tradiții moldave (Alecsandri, Eminescu, Bacovia) în deplina conștiință a unei viziuni totale, integratoare a verbului românesc (Arghezi, Barbu), în permanent recurs la sugestiile poeziei folclorice, așa cum au fost toți poeții români de la Dosoftei la Blaga...

Capacitatea de a-și asuma integral destinul, într-o vreme în care ceilalți „jouient la pièce en **étrangers**", cum ar zice Michaux, îl singularizează pe Labiș și-i conferă o autoritate incomparabilă, căci actul său poetic cuprinde o discriminare fundamentală : separarea **poeziei** de **nonpoezie.**

După Labiș, copilul de geniu care a rupt vraja malefică a iluziilor interesate și de tot felul, **adevărata istorie** a poeziei românești, de la bocetul ancestral la avangardism, nu a mai putut fi falsificată.

(Am citit de-a lungul anilor tot felul de speculații inepte pe tema „cum ar fi scris Labiș dacă ar mai fi trăit", sau „cum ar fi evoluat poezia românească de azi dacă Labiș nu s-ar fi ivit" ?).

Labiș a fost pentru scurt timp întruparea spiritului poeziei românești, unica întrupare „aleasă" de destin și menită a fi validată de istorie, poate tocmai în baza anticului **amor fati**, invocat în citatul enunț al istoricului ieșean referitor la Pârvan ; e destul să ne gîndim, că un alt mare talent, dublat de o inteligență strălucitoare, George Mărgărit, ar fi putut juca rolul lui Labiș în acest plin de cruzime **theatrum mundi** ; amîndoi ni se par a fi fost încarnați întru aceeași misiune, revelatoare unui adevăr pierdut, cu orice preț, printre oameni : Labiș a crezut pînă la capăt în misiunea sa și a murit tragic la 21 de ani strivit de roțile unui tramvai în București. George Mărgărit **nu a mai crezut**, deși a continuat să trăiască — e adevărat, ca un „înger căzut" — și să scrie și a murit tot tragic la 38 de ani, într-un sanatoriu, la Bîrnova : cum l-am cunoscut cu puțin timp înainte de moarte, pot să mă înșel, cred totuși că nu făptura muribundă cu aspectul ei pur fizic m-a impresionat întru atît, cît acea senzație particulară că „nu e cu totul în trupul lui", cum se zicea despre Rilke, acea senzație particulară pe care ți-o comunică o persoană „cutremurată" de un **mysterium tremendrum et fascinans...**, scrisese și el un poem, **Rapsodia pădurii**, de o desăvîrșită seninătate mioritică în fața morții, de un lirism pur în linia lui Valery din „Cimitirul marin", poem din nefericire intruvabil în volumul care i s-a editat postum, **Vulturii amiezii...** era oare o replică la poemul labișian ?... George Mărgărit credea încă în poezie, nelipsit de prezumțiozitate, credea poate chiar mai mult în poezia lui decît în cea a lui Labiș, în misiunea sa de salvator al poeziei românești însă încetase de mult să mai creadă...

PROLOG

luceafărul

a v î n t

Luceafărul

Luceafărul

Labiş nu a cunoscut această „descumpănire" : asemeni mitologicului personaj Arjuna din **Bhagavad — Gita,** sfătuit de un zeu s-a avîntat în luptă.

„Cel lipsit de cunoaştere şi credinţă, cu îndoiala în suflet, piere ; el cu îndoiala în suflet nu are parte nici de lumea aceasta, nici de cealaltă şi nici de fericire".

„Îndoiala" aceasta i-a pierdut pe mulţi... e destul poate, şi numai o clipă, să te îndoieşti pentru a te pierde, e destul poate, şi numai o clipă, să crezi că Răul e invincibil şi vei fi trecut astfel, fără să vrei, de partea Răului... În această nesfîrşită dramă universală, actul uman, de orice natură, poartă pecetea profundei angajări etice, de partea Binelui... ori de partea Răului... afirm cu orice risc, a nu fi reuşit să depăşească pînă la această vîrstă, acest maniheism înăscut... şi de asemenea afirm că poezia lui Nicolae Labiş şi viaţa lui Nicolae Labiş, inseparabile, alcătuiesc pentru mine opera luptătoare, actul integral de identificare cu forţele Binelui...

Cei care acum un sfert de veac „absentau" din poezia românească (cum se exprimă azi un oarecare,) de la Tudor Arghezi la Teohar Mihadaş, cum şi toţi poeţii adevăraţi afirmaţi de la Labiş încoace au evaluat exact unicitatea (deci irepetabilitatea) actului labişian... Nici un alt tînăr poet român nu a mai putut crede, cu seriozitate, că poate fi „un nou Labiş", cum, cu galanterie, se mai afirmă din cînd în cînd... Istoria nu se repetă, ar fi chiar groaznic... Dar toţi tinerii poeţi români de azi, de la Nichita Stănescu şi Ion Gheorghe, la Dan David şi Liviu Antonesei, au reînnoit credinţa în **mitul poetului tînăr...**

Dacă socotim demersul poetic labişian drept o încercare de recuperare, fragmentară şi inegală, a întregii istorii a poeziei româneşti, de la oralitate folclorică la avangardism, nu e exagerat să numim „generaţia Labiş" valurile succesive de poeţi afirmaţi de-a lungul unui sfert de veac... Ion Gheorghe, Al. Andriţoiu, Nicolae Stoian, Gh. Tomozei, Florin Mugur, Florenţa Albu, Doina Sălăjan, Nichita Stănescu, Grigore Hagiu, Cezar Baltag, Florin Mihai Petrescu, Horia Zilieru, Corneliu Sturzu, Mircea Ciobanu, Dan Laurenţiu, Ioanid Romanescu, Ovidiu Genaru, Emil Brumaru, Cristian Simionescu, Adi Cusin, Mihai Elin, Grigore Arbore, Marin Mincu, A. I. Zăinescu, Petre Got, Adrian Păunescu, Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Constanţa Buzea, Marin Sorescu, Virgil Mazilescu, Constantin Abăluţă, George Alboiu, Mircea Ivănescu, Leonid Dimov, Sorin Mărculescu, Nicolae Ioana, Marius Robescu, Gheorghe Istrate, Ion Murgeanu, Daniel Turcea, Dumitru M. Ion, Vasile Vlad, Ileana Mălăncioiu, Matei Gavril, Angela Marinescu, Gheorghe Pituţ, Ion Iuga, Nora Iuga, Grete Tartler, Daniela Crăsnaru, Adrian Popescu, Ion Mircea, Horia Bădescu, Dinu Flămînd, Corneliu Popel, Şerban Foarţă, Virgil Mihai, Nicolae Dan Fruntelată, Carolina Ilica, Traian T. Coşovei, George Ţărnea, Domniţa Petri, Dan David, Liviu Ioan Stoiciu, Lucian Vasiliu, Gabriel Chifu, Patrel Berceanu, George Stanca, Nichita Danilov, Valeriu Stancu şi lista poate continua.

Toţi aceştia, inclusiv belicoşii „generaţiei '80", nu au schimbat radical poezia românească în acest sfert de veac, ci doar i-au recîştigat deplina conştiinţă de sine... Personal nu cred că poezia actuală a atins nivelul celei interbelice (şi am fost încîntat să descopăr că şi istoricul literar Ion Rotaru gîndeşte la fel), dar, cred că foarte mulţi poeţi români de azi au de pe acum o operă care le dă dreptul să aspire, legitim, la edificarea celui de-al treilea mare eoh al poeziei noastre moderne...

REDACTORII «LUCEAFĂRULUI» VI SE ADRESEAZĂ

MIHAI UNGHEANU

Un autor elegiac

George Macovescu este un autor care se deghizează de la un volum la altul. Dacă deschidem un dicționar în dreptul numelui său vom descoperi o sumedenie de titluri. În realitate este vorba de o singură carte, care cu ajutorul reeditărilor mascate, traversează întreaga sa bibliografie sub deghizamentul oferit de un titlu nou și o copertă diferită. Primul său volum de articole și reportaje, Oameni și fapte, este de fapt unicul, trecînd fără modificări în prima ediție a Vîrstelor rațiunii (1971, Cartea Românească) apoi în cea de a doua ediție a Vîrstelor rațiunii, de data aceasta la Editura Eminescu, pentru ca unele texte din Oameni și fapte (1957), e vorba de Cei care rămîn, să fie înserate discret în montajul din volumul Parfumul amar al pelinului verde. O prodigioasă carieră editorială prin transbordare de la un volum la altul, cu titlu schimbat sau fără titlu, fac niște Mărturisiri din Vîrstele rațiunii, 1971, care trec cu titlul Amintiri în Catarge înalte, Albatros, 1972 de unde fac saltul în Farmecul pămîntului (1977) ca să ajungă în cele din urmă în Parfumul amar al pelinului verde (1982). O investigație amănunțită a fiecărui text din acest ultim volum nu ne-ar duce decît la aceleași concluzii. Încropirea forțată de volume din texte de care se face uz și abuz editorial înseamnă într-un cuvînt sterilitate la pătrat. Citind Parfumul amar al pelinului verde de George Macovescu îi citim de fapt întreaga operă. La nevoie ea poate fi împachetată și introdusă într-o borsetă, ceea ce prezintă inegalabilul avantaj de a avea opera la purtător.

Și mai interesant de urmărit în aceste volume care se înmulțesc prin simplă reproducere fidelă este ce lasă ele totuși de o parte. Vîrstele rațiunii, din 1971, reproduc cu variațiuni de sumar toate titlurile din 1957 ale volumului Oameni și fapte cu excepția unui reportaj : În țara de la răsărit, Omul sovietic, Moscova. Obiceiul de a multiplica prin reproducere puțina operă a autorului nu mai funcționează în cazul acestui reportaj. Rămîne în schimb și în prima ediție 1956 în cea de a doua, 1977, reportajul în Statele Unite. (Chestiune de adaptare la noile condiții). Asta face desigur ca scurta biografie a lui Gheorghe Lazăr, tipărită de George Macovescu în 1953, să înceapă cu această frază : „Trecuse zece ani de la răscoala țărănească a lui Emilian Pugaciov. Imperiul nobiliar, moșieresc al Ecaterinei a II-a fusese puternic zguduit și ecourile luptei iobagilor ruși depășise granițele, aprinzînd speranțe în sufletul asupriților de pretutindeni". Din ediția a doua această sugestivă introducere lipsește complet, ca semn al unei alte opinii, desigur, despre propagarea știrilor la mare distanță. Această însușire a culorii mediului mai este comparabilă și cu procedeul rachetei care-și leapădă treptele inutile.

Parfumul amar al pelinului verde, care se vrea o rememorare autobiografică, utilizînd texte apărute anterior, ni-l înfățișează pe George Macovescu în societatea scriitorilor și mai ales a unor mari scriitori, ca Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Tudor Vianu, Zaharia Stancu, sau a altora de incontestabil interes ca Alexandru Sahia, Ghiță Dinu și alții. Figurile acestora decorează înnobilînd-o o autobiografie care pare desprinsă dintr-un spațiu atemporal, în care singurele evenimente ar fi gîndurile și faptele artistice. George Macovescu vorbește cu o cuviință de schivnic în pacea unei poieni mănăstirești de Sadoveanu sau de Arghezi. Totul pare a colabora pentru realizarea sărbătoreștilor întîlniri ale lui George Macovescu cu doi dintre titanii literaturii române. Este tot ce țin să ne comunice aceste pagini aparent memoralistice. Ele înfățișează un personaj purificat de contactul cu aerul din preajma celor doi maeștri. Totul se întîmplă ca într-un film cu miș-

carea încetinită sau ca într-un dans de salon. Informațiile, gesturile caracteristice sînt lăsate de o parte. Aflăm despre Sadoveanu că tăcea, ceea ce știam de mult și despre Arghezi că era corosiv, ceea ce nu e o noutate. Lipsa de „lest" personal a acestor pagini de memorialistică amnezică vine din precaritatea coeficientului informațional propriu redus aproape la zero. Incontestabil, autorul Pelinului verde i-a cunoscut pe cei în cauză, dar este cazul să ne îndoim de aerul călugăresc al acestor întîlniri. Epoca literară a fost convulsionată și nimic din tensiunile și crispările ei nu transpare în aceste revitalizate amintiri. Prin golirea vremii de propria-i esență dinamică, George Macovescu participă și el cu un aer pios la memorialistica care falsifică înfățișarea epocii literare din anii cincizeci. Autorul Parfumului amar își leapădă și aici o treaptă, figura sa înconjurată celest de portretele marilor scriitori români fiind destinată să treacă în umbră ipostaza de critic dogmatic, capabil de a scrie în 1950 în Viața și opera lui Alexandru Sahia, următoarele : „Prin anii, 1932, 1933, 1935, 1936 — ani cînd Sahia își scria nuvelele — nuvelele — literatura din România burghezo-moșierească se bălăcea fie în verzile izvoare coclite ale ideologiei fasciste, fie în lăliile ape ale unei burghezii ghiftuite, fie în mlaștinile deznădejdii unor intelectuali descompuși. Era literatura unei clase intrate în putrefacție". În 1950 George Macovescu considera putrefactă și malodoriferă o literatură al cărui parfum îl îmbată osmotic în compania autorilor ei. Anii treizeci ai literaturii române condamnați fără drept de apel de elegiacul moralist din Parfumul pelinului se compuneau, pentru exact anii amintirii, din următoarele titluri : Cimitirul Bunavestire și Cărticică de seară de Tudor Arghezi, Creanga de aur, Nopțile de Sânziene și Frații Jderi de Mihail Sadoveanu, Avram Iancu de Lucian Blaga, Horea de Aron Cotruș, Adela de G. Ibrăileanu, Patul lui Procust și Tezele și antitezele lui Camil Petrescu, Memoriile lui E. Lovinescu, Domnul Tudor de Carol Ardeleanu, Copilăria unui netrebnic de Ion Călugăru, Cîntecele de dragoste și de moarte ale lui Adrian Maniu, Calea Văcărești de I. Peltz, Drumul ascuns de Hortensia Papadat Bengescu, Donna Alba de Gib Mihăescu, Velerim și Veler Doamne de V. I. Popa, Viața lui Eminescu și Opera lui Eminescu de G. Călinescu, Destin de Vasile Voiculescu, Parada dascălilor de Anton Holban. Am citat numai o parte din titlurile „cincinalului" literar repudiat de George Macovescu pentru că : se bălăcea 1). în apele verzi ale fascismului ; 2) în apele lălîi ale puhavei burghezii sau 3) de-a dreptul în groaznica mlaștină a individualismului fără speranță. Careul de ași literari cu care se înconjoară retroactiv George Macovescu trecuse prin furcile caudine ale acestei condamnări globale cu înfățișare de „Căderea zeilor". Din procuror al literaturii lor, George Macovescu se deghizează elegiac în confident al marilor scriitori astrucați înainte cu zgomot de proletcultismul pe care-l înfățișase cu brio. Viața și opera lui Alexandru Sahia este o altă treaptă a rachetei literare George Macovescu.

Ca mulți alți memorialiști ai anilor literari cincizeci George Macovescu este lovit de o amnezie caracteristică. El „privește înapoi cu mînie" și se întreabă cum de-a fost să se petreacă totul astfel. Și ca mulți alți campioni de memorialistică va polemiza demn cu dogmatismul deceniului cinci. Parfumul amar al pelinului verde ne descoperă marele respect al lui George Macovescu pentru mișcarea românească de avangardă „una din cele mai originale și mai valoroase mișcări de avangardă din arta și literatura apărute după primul război mondial". Dată fiind vehementa combatere altă dată a acestei mișcări literare, aprecierea e de natură să ne facă plăcere. „Trebuie să aceptăm că mișcarea noastră de avangardă, scrie George Macovescu, nu a fost suficient studiată pentru a se evita aprecierile cu care am fost serviți cu ani în urmă". Aici ne trebuie o pauză de efect : formula „cu care am fost serviți" este desigur savuroasă : adică am fost „serviți" și noi, și George Macovescu, dacă nu cumva e vorba de pluralul majestății. Că am fost „serviți", e adevărat, dar mai ales „noi", ceilalți, și nu George Macovescu, care pe vremea acelor „servicii" avea următoarea îndeletnicire : ne „servea" fără să i-o fi cerut. Dacă deschidem cursul de Introducere în știința literaturii, editat nu mai departe de 1962, de George Macovescu și colaboratorii, vom descoperi că toate formele de literatură și artă modernă sînt, după George Macovescu în postură universitară, neavenite „curente decadente ale literaturii burgheze" care „militează pentru descompunerea artei". Lupta împotriva acestor curente primejdioase era o datorie de onoare. Avangardismul lăudat de George Macovescu în 1977, laudă reeditată în 1982, era în 1962 un „curent antirealist", „irațional". În ultima vreme însă „nu mai sînt mulțumiți nici cu aceasta și socoate că boala psihică paranoia este «cea mai bună metodă de creație»". Afirmația aceasta vorbește de la sine. Ea caracterizează pe deplin modul burgheziei

de a concepe arta şi în acelaşi timp dezvăluie încă o dată ce rol atribuie burghezia artei : ea nu trebuie să transmită nimic, să nu explice nimic, să nu intervină în nimic, să nu folosească la nimic". Seraficele clipe descrise de amintirile lui George Macovescu se petrec în vremea pe cînd studenţii digerau această hrană antimodernistă oferită de cursul aceluiaşi autor. Prin această postură de ins care polemizează cu sine fără a-şi recunoaşte erorile George Macovescu ne aminteşte de un alt critic care descoperea că dogmatizarea lui Sadoveanu pe care o combătea, îi aparţine.

O singură dată iese G. Macovescu din cercul amnezic al amintirilor sale literare şi siderale, atunci cînd vorbeşte despre Tudor Vianu. Ceva din tensiunea acelor ani răzbeşte prin autocenzura autorului : „în şedintele din mica şi sordida cancelarie de la Facultatea de filologie în amfiteatrele universităţii nu ne-am găsit întotdeauna de acord". Trebuie precizat că George Macovescu era şeful de catedră al lui Tudor Vianu. „Ba chiar în anumite împrejurări am polemizat". Faptul că George Macovescu îşi închipuise că a „polemizat" cu Tudor Vianu e încîntător. „Dar ceea ce nu va părăsi niciodată conştiinţa mea este eleganţa morală a omului de ştiinţă Vianu. M-a combătut, dar nu m-a umilit, nu m-a jignit niciodată". Iată, în sfîrşit, un accent adevărat în atîtea pagini sterile, la la propriu şi la figurat. Încheierea prilejuieşte autorului un acces de sinceritate, care extins la întreaga suprafaţă a acestor amintiri declorofilate, le-ar fi dat poate un sens, unicul cu putinţă : „I-am răspuns cu aceeaşi monedă ? Mă voi întreba mereu şi mereu mă va chinui gîndul că s-ar putea să nu fi fost aşa". Este cazul ca autorul Vieţii şi operei lui Alexandru Sahia **travestit în memorialistul din** Parfumul amar al pelinului verde **să-şi respecte această clipă de slăbiciune, să-şi răspundă singur la această întrebare.**

REDACTORII «LUCEAFĂRULUI» VI SE ADRESEAZĂ

NICOLAE CIOBANU

A fi „critic — redactor"

Neputîndu-mă lăuda precum alţii că posed un „jurnal secret" în care să fie notat, în detaliu şi cu acea de mulţi exaltată cruzime a adevărului, întîmplările văzute (şi auzite) în timpul celor aproape cincisprezece ani de cînd vieţuiesc în redacţia „Luceafărului", mă consolez totuşi la gîndul că propria mea memorie va fi înregistrat cu suficientă fidelitate îndeajuns de multe lucruri susceptibile a da conţinut unor eventuale amintiri demne de oarecare interes, axate pe aceeaşi temă. De altminteri, ţin să precizez că din punctul meu de vedere „genul" amintirilor ca document de istorie literară, în măsură a propune o imagine sintetică şi o perspectivă evaluativă coerentă, cît de cît obiectivă, a unui fenomen de ansamblu, istoriceşte determinat, îşi relevă în chip neîndoielnic superioritatea, în raport cu „genul" jurnalelor. Menţionînd că nu intră în discuţie valoarea literară absolută (chestiune de talent, fireşte), risc chiar comparaţia sugerată, să spunem, de însemnările zilnice ale lui Maiorescu, de o parte, şi amintirile lui G. Panu Iacob Negruzzi şi Slavici de altă parte, conchizînd prin ideea că pentru cunoaşterea şi definirea monografică a fenomenului junimist şi a marilor săi exponenţi, acestea din urmă se dovedesc mult mai generoase în date, sugestii, căci, oricum le-am privi, cu orice rezerve, ele se înscriu deschis în perspectiva istoriei literare. Toate acestea nu vor, desigur, să aşeze între paranteze individualitatea celui care „produce" amintirile, memoriile, în sensul că „genul" ar respinge, de plano, ideea de confesiune şi mărturisire autobiografică. Numai că un asemenea impuls se circumscrie (sau ar trebui să se întîmple astfel) ariei aparţinînd, aşa-zicînd, eului intelectual, angrenat în efortul de relevare a adevăratelor raporturi dintre biografia intelectuală a memorialistului şi complexa biografie a fenomenului căruia acesta îi aparţine. Mi-am îngăduit asemenea fugare „glosse", gîndindu-mă cu lucidă emoţie că de mă voi decide într-o bună zi să dau la iveală propriile-mi **Amintiri de**

la Luceafărul, va trebui să meditez cu toată gravitatea la o atare „regulă a jocului" și că numita biografie a eului meu intelectual va trebui, vrînd-nevrînd, să fie însăși axa epică a rememorărilor. Va trebui, cu alte cuvinte, să „mă povestesc" pe mine însumi dintr-c asemenea perspectivă contextuală, important fiind să-mi fac cunoscut, din capul locului, elementul definitoriu vizînd condiția mea de **critic-redactor** la revista „Luceafărul". Limitîndu-mă doar la acest aspect, în prezentele note aș porni de la mărturisirea că atributul de **critic-redactor**, la o publicație literaă, pentru cel în cauză, implică avataruri aflate la limita insurmontabilului. Totul se cuvine a fi pus pe seama cvasiunanim răspînditei credințe că prin însăși natura profesiunii sale (în situația fericită că unei asemenea profesiuni i se recunoaște statutul !), criticul este un „personaj" (și nu o persoană !) prin definiție... suspect. În chip straniu, în fața unei asemenea stări de spirit aproape generalizate, „personajului" în cauză, definitiv eliberat de iluzia că faptele s-ar mai putea schimba în bine, (lecția istoriei literare constituie pentru el un obsedant memento) nu-i rămîne alt mijloc de apărare decît retragerea umil-orgolioasă în propria-i singurătate. Dar, sincer și omenește vorbind, să admitem că un atare gest reflex are, tot mai mult, dacă nu neapărat caracterul unei adevărate himere, cel puțin caracterul unui ideal greu tangibil ; presiunea concertată a structurilor vieții literare moderne, dominată de spirit „colectivist", este neîndurătoare și, practic, nelimitată. Or, nu este greu de închipuit ce se întîmplă în împrejurarea că „personajul" numit critic, grație unui anume (fericit ori nefericit ?) accident biografic beneficiază și de calitatea de redactor la o anumită revistă literară. Într-o direcție, statutul său de personaj suspect este împins pe culmile superlativului (căci, nu-i așa ?, avînd pîinea și cuțitul, pasămi-te, diabolicul individ poate totul, nimic nu-i mai stă în cale, face și desface, taie și spînzură). Într-altă direcție, șansa lui de-a se refugia în propria-i singurătate i se reduce la minimum.

Pe scurt, aceasta este dilema existențială sub auspiciile căreia s-a petrecut și se petrece biografia mea de critic-redactor la revista „Luceafărul", începînd chiar cu acea fast-nefastă zi din vara anului 1979, cînd nelimitata generozitate a lui Ștefan Bănulescu, Cezar Baltag, Fănuș Neagu, și Constantin Țoiu a decis să mă arunc în superba groapă cu lei care este redacția minunatei și dramaticei noastre reviste. Făcînd acest pas, în cunoștință de cauză, unicul sprijin mi-a fost pariul pe care l-am făcut cu mine însumi de la bun început, anume, umil și orgolios, să lupt cu mine însumi, ceas de ceas, zi de zi, pentru a-mi ocroti biata singurătate și, în același timp, pentru a fi un slujbaș conștiincios și corect al redacției ; ba, cînd a fost și este nevoie, chiar un om de echipă. Vorbe și iar vorbe, vor zice mulți. Treaba lor ! Eu știu mai bine, o declar deschis, care este adevărul, căci mă urmăresc precum adevăratele fantome în orice clipă atît „lista" pierderilor (foarte clară, perfect contabilizată !), cît și „lista" cîștigurilor (vai, atît de incertă, atît de voalată !), rezultate, ambele, din aproape sisfica luptă cu mine însumi, declanșată de condiția mea de **critic-redactor** la „Luceafărul".

Dar, a fi **critic-redactor** la revista „Luceafărul" e o chestiune de destin asumat, așa încît a vorbi de cîștiguri și pierderi personale este, de-a dreptul, un nonsens.

O fotografie a redacției revistei „Luceafărul" (14 octombrie 1983)

AUREL DRAGOŞ MUNTEANU

Rîul de aur

Cred că într-o carte a lui Melville am citit pentru prima oară că un om care gîndeşte va da neapărat de o apă. În Marile iubiri am pus de altfel un personaj să-şi amintească această propoziţie printr-un obscur transfer de obsesii. Viciul nepedepsit al lecturii, cum îi spune un poet, mi-a marcat mai puţin viaţa, decît cele cîteva imagini ale măreţiei fără de care m-aş fi întors la cărţi cu sufletul sărac şi sterp al unui gramatic. Am avut însă noroc ! Aşa mi-a spus Awadhoot Ram în leprozeria din Benares, unde mă duseseră să-l văd cum alină suferinţa cea mai atroce. În jurul nostru tălăzuia un infern de bube şi noroi, iar el mă îndemna să fiu fericit. Eşti ca un prinţ încărcat de daruri, murmura yoginul. Privisem Gangele, fluviul liniştit şi amplu ca Mahabharata, îmi ridicasem ochii spre Hymalaya, unde se află sălaşul lui Shiva cel nebiruit...

Era adevărat, sfîntul acela tînăr şi închinat leproşilor îmi spusese ceva de neuitat. Cine ştie ce memorie ancestrală m-a mînat întotdeauna către „singurătatea mişcătoare" a apelor mari. Am văzut cum se adună Mississippi din nişte bălţi care acopereau orizontul şi înconjura pîlcuri mici de păduri, părea un ocean în mişcare, o putere atît de copleşitoare mîna universul acela de apă, încît frumoasa poetă vietnameză care era cu noi a avut un şoc. Nici o sensibilitate obişnuită n-ar putea rezista unui fenomen natural atît de calm şi de desăvîrşit în legitimitatea lui. M-am dus apoi să văd Pacificul, oceanul fără hotare, iar ecoul întîlnirii cu nesfîrşirea sa de lumină va rezona pentru totdeauna în fiinţa mea. Era o zi de argint, iar lumea părea închisă într-o capsulă uriaşă, cu pereţii de apă. Priveam spre Asia cu ochi halucinaţi şi mi se părea că aici se află marginile sferei presimţite de Georges Fotiade în Scarabelul sacru. Mai tîrziu am auzit susurul Mării Arabice pe un ţărm din Kerala ; am privit apele Oceanului Indian aducînd poveşti mîntuitoare din Ceylon-ul cu zeităţi buddihiste, şi am ascultat incantaţiile în templul Zeiţei Fecioare, la Cape Comorin. Am trecut Nilul la Luxor, spre Valea regilor, iar la Karnak, în sanctuarul lui Amon, i-am auzit glasul adînc, spunîndu-mi că orice căutare este zadarnică, fiindcă am ajuns. La Alexandria, Mediterana era blîndă şi minunată, mare nostrum, un fenomen european în faţa căruia omul îşi ajunge sieşi, căutînd un echilibru imposibil de zdruncinat, un număr de aur pentru toate creaţiile. Tot ce am trăit mai apoi s-a altoit şi a crescut din imaginea acestor ape spre care m-a îndemnat nu ştiu ce poruncă de demult. Castronul de ţărînă şi praf din Oklahoma, în fostul teritoriu indian, îmi părea o mare de pămînt, iar stepa rusească, pe drumul spre Zagorsk se deschidea ca un ocean vălurit în timp ce munţii roşii către Samarakand creşteau dintr-o imensă tălăzuire de nisip. Pot spune, într-adevăr, că m-am îndreptat toată viaţa spre o apă, iar bucuria are pentru mine strălucirea unei zile în care alunecam pe golful Finic către Marea Baltică, pe un cer de azur atît de limpede, încît norii deasupra mea păreau de sticlă şi ireală în fragilitatea lor. Bolta se lăsase în apele curate ale golfului, descoperind lumea către eterul cosmic, către golul străveziu unde nu mai era nimic de căutat.

Obsesia aceasta am redescoperit-o în sursa ei, ca Ulise la întoarcerea acasă. Există în Transilvania pe cîmpie străjuit de dealuri înalte, pe sub care îşi mînă undele, un rîu de aur. Anii cei mai buni mi-i amintesc sub semnul inconştienţei, cînd săream dimineaţa şi alergam spre curgerea lui curată, cu o frenezie de animal juvenil, o beţie a firii care mă cutremură şi azi. Arieşul avea o viaţă a lui, după anotimpuri, o urmăream cu minuţie, ştiam cînd apa loveşte mai tare un mal, cînd a crescut cu un val, cînd i se schimbă culoarea, cînd este domoală sau aspră, iar din starea lui înţelegeam mersul lumii, cum e la munte şi ce consecinţe vor fi în şes, cît de voioşi sau de abătuţi vor fi oamenii dacă în anul acela vor mai fi mulţi secerători sau nu, dacă vor fi ploi şi dacă va bate piatra. Apa rîului îmi spunea totul, îmi guverna relaţiile cu lumea, iar cînd nu ştiam ceva, mă duceam la malul lui şi mi se părea că pot dezlega orice enigmă. Fugeam pe dealul cel mai înalt şi stăteam ore în şir acolo, uitîndu-mă cum se îndreaptă în jos, spre Mureş. Îi cunoşteam ţărmurile, ştiam toate poveştile despre vietăţi fabuloase care îl populau, iar într-o vreme am căutat să prind somnul cel bătrîn de sub o răgălie de la marginea satului. Se spunea că este cît un stat de om, că e înţelept şi puternic şi că va trăi cît satul, pentru că nu poate dormi decît legănat de larma binevoitoare din gospodăriile oamenilor. Citeam pe atunci multe cărţi despre călătorii în mările sudului şi în ţinuturi îndepărtate, dar nu aveam nici o nostalgie. Mi-era destul să mă duc la malul Arieşului, pentru ca să-mi ogoiesc neliniştea şi să fiu chiar fericit. Eram ca un copac la marginea rîului de aur, totul era bucurie şi desăvîrşire în fiinţa mea.

Desigur, bătrînul somn a murit sub ţărmurile lui de verdeaţă, iar eu am plecat de mult de acolo şi de atunci mă îndrept tot timpul către o apă parcă în căutarea liniştii aceleia exuberante, a bucuriei copleşitoare pe care am trăit-o la malurile Arieşului. Mă întorc întotdeauna lîngă rîul meu de aur, în care încap toate neliniştile, cum se strîngeau toate cîntările noastre în tînguirea din fluierul lui Iancu. Nu se poate face nici o comparaţie între fenomenele naturii, cele care ne umplu sufletul de măreţie. La ţărmul Pacificului şi în alte părţi, rîul de aur îmi picura însă în suflet ca o lacrimă.

REDACTORII «LUCEAFĂRULUI» VI SE ADRESEAZĂ

ION GHEORGHE

Elogiu cărţii româneşti

1. Unde e ·brâncovenirea A toată firea şi nefirea ? La Rimnicu Vîlcii unde s-au tipărit cărţile De-au umblat Ţara în toate părţile.

2. La Vîlcea Rimnicului, de ce ne-am simţit bine ? Fiindcă de-acolo multă apă la moară ne vine. Dar nu la moară de bucate, cît la moara de hîrtie, A tiparniţelor ne-ntunecate De nici-o polilogbie — Unde s-au făcut creşterea limbii româneşti De-au scris Naum Rîmniceanu stihuri politiceşti, Iar credinciosul Udrişte Năsturel, Cel păscut la gură de-un miel, A tras graiul ţării după el.

3. Cu plecăciune Dumitale, Naume, şi Dumitale, Năsturele / că una-i patria în lume. Din cîteştirele ! De-n stihurile Domniilor voastre la steme, Ne-au mai trecut şi nouă frigurile, Cele din vreme, Din imne la prealuminatele Herburi De pre lăcaşele şi palatele Ne stricate de oşti, de foc, de ape, de ierburi.

4. Ridicat-aţi glasul cu trîmbiţe strălucitoare. Şi-aţi dat cu pasul Măsurii pururea-n nemăsurare...

5. Aşa aţi zis voi, bravilor, la Stema Basarabilor. În predoslovia Pravilelor, Şi-a cărţilor cele mai tari decît tăria tuturor stavilelor, Însemnate cu chipul Bourilor şi-al Aquilelor :

6. Fata aceasta, drept stemă Pasărea corb poartă, Emblema emblemei, maica emblemă, În Poarta Moşiei pururi nespartă. Pe de-asupra al căreia zbor. Coroana atîrnă dela stilp la pridvor, la stilp de pridvor. Dela steaua de seară, la steaua diurnă, Peste spuza vetrei şi-asupra cenuşii din urne.

7. El arată pe-al unei case Prea luminate şi prea antice Geniu cu ghiarele prea bărbătoase. În slava slavei s-o aridice.

8. Pe-al casei beamului Basarab preaviteazul Geniul cerului şi geniul ramului, cu ochiul de culoarea topazului, Lăsînd inelul să-i cadă din plisc în holda obrazului Hăt, hăt dintr-un pisc Pe care nu l-au nins viscolele necazului — Căci Basarabe tu eşti, Şi tatăl stemelor corvineşti !

9. Bărbatul cu sceptru Ce nu fără spor, pe tron se vede. ca sufletul universului în piatra electru, Lucrarea ta, ne-a pus livede, Lucrarea ta ne-a pus Moşie, cu ziduri mari la vrăjmăştie.

10. Ale tale vitejii biruitoare, Al multor auz minunează, Dela hotare pînă iar la hotare, Al pus ochiului tău rază, Oştile Craiului, la strîmtoare, cu pietre le macină, cu lemnele le pisează...

11. Deci tronul, înălţimea acestei case Invederează, invederează ; cine-l umple cu veşmintele-i de mătase, cine, cu spatele-i mare se lasă-n spetează, Iară ca braţele-i grele-n rezemători, În zori, la prînz, la amiază, Şi seara şi noaptea nu rareori ?

12. Basarabul lui Basarab, carele basarabează Veghe cu faţa şi cu urmaşii spre năvălitori...

13. Sceptrul lui, vitejie curată Înfăţişează — Şade ţara cu bărbia-n el rezemată ca păstorul cu faţa la turme, cînd înserează, De nu i se-arată Să le sperie Piază...

14. Sub dînsul, oricărui pămîntean, E paşnică vieţuitoare — Sarea voievodatului muntean, ca zăpada troienită la picioare, Astui popul ne viclean, Din tot plînsul, grea plînsoare...

15. Nu lăsa să se risipească, În Pierire, Doamne, A lor coroană strămoşească, Nici cît frunza astei toamne...

Iar al corbului piept, Să fie pururea ferit, că-i zeu vechi şi înţelept, Intru care mulţi de-ai noştri au pierit, Să păstreze ce-a fost drept, Şi-n dreptate făurit...

16. Aşişderea şi Bourul, E fiară buiacă. Umblă ca nourul, cu pieptul plin de promoroacă. El către Măria sa, Coarnele-şi apleacă De parcă s-ar lăsa — Către muma laptelui de vacă...

17. Spadă, Buzdugan le-arată, că nu-i ţară de pradă. Nici dată, nici luată, — că-i stăpîn aice. Intru această dată — Nici dregătorii să nu strice. Nici stricaţii din gloată...

18. Aceste a toate tipăritu-s-au întîi la Rîmnic, În paza cea bună a corbului ne cîrnic. Zicere de Psaltire, Trasă pe-a noastră fire, Pravilă, Evanghelie Învăţătoare, Una pusă stavilă, La stricare, alta de-mblînzire Şi sfîntă-ndreptare.

19. S-au nevoitu, De-au tipăritu, în toată mănăstirea şi schitu — Pre limba românească, Tot în stihuri ; s-o ocolească, Cele vînzări şi tîrguri, cu întunericul pînă la glezne, Pînă-n secul piciorului, Diavoleştile beze — Pentru mai lezne, cetitorului Şi înţelegere Deplină, alegere, culegere, reculegere, de lumină, cu lumină, din lumină...

20. Evanghelii, Octoihuri, Întru slujba mare-a primenelii, Şi-ale sufletiştilor cîştiguri, Rugăciuni, Pentru dobitoacele bolnave, albe, cît floarea de şapte pruni Filele bătrînelor ceasloave ; Învăţătură, Despre şapte taine, Unde-a graiului făptură, Se îmbrăcă-n şapte haine, Şi-ncă-n şapte, Vechi veşminte — Dela

urlet şi mici şoapte, Pîn-la chiot şi cuvîntul cel din străcuvinte...

21. Acatist. Triod, cîte-un cuvînt de ametist, Străluceşte-n glod, Lacrima vreunui Trist, Fiu de voievod ; Cazanii, Cărţi osebite, Pe care ţăranii Le ţineau printre pite. Apoi Mineiul, pe toate lunile, Să semene meiul, să secere meiul, Să nu prindă grîul tăciunile... Pilde filosofeşti, Gramatică Românească, Dela ctitorii Văcăreşti — Domnul Zeilor să-l hodinească. Pântru poetică, întru aflarea stihurosului glas, Tăind netrebnic piedică, a viforosului nostru Pegas...

22. Cînd ochiul cerului, E Luminătorul lumii, Nici de tăria fierului. Nu mi-i... ! Soarele cel simţitoriu, Vine asupra Zodiei Berbecele, ale cărui coarnele-i de ivoriu. Prin zicerea noastră mai trece-le, în luna marte, Ce veselie nu pricinuieşte ? În luminile sparte Corabia inimei se-mpotmoleşte... Vederea nu se satură. De privirea verdeţii ; Din latură-n latură, zboară brabeţii, Spre rodirea nematură a cireşului vieţii... Auzirea se deştaptă, La muzica păsărilor s-apleacă — Pe calea graiului dreaptă, Din pămînt, din piatră seacă. Toate vin de unde pleacă, Şi rămîn pe und' s-aşteaptă... Unde cu armonie, Sună în dumbrăvi. Apele fără mînie, Rîurile cu păstrăvi ; Auritele de flori, Şi verdeţuri, Limanuri de-ntemeietori, Ostrovul sacrelor ospeţuri, Unde toate simţirile Omului, Precum seva-n dezmorţirile Pomului.

23. Sînt cu bucurie, Un duh de verdeaţă, Prin lumina argintie, Furnicîndu-le de viaţă ; Ce le mişcă, le tot mişcă, Spre-a lor energie, Bîntuite de năpraznica morişcă, A stelei stelelor, cea vie...

24. ...Şi după ce-am sosit, La această stare, Al meu suflet cel neobosit, Stă în adăstare, Asupra idiotizmii, Limbei noastre, De mirezmele busuiocului şi-ale izmii, Şi-ale florilor cele albasCtitorite la Rîmnic. De unde să tre — De-n regulile gramaticeşti pritoceşti Pe vrană de bucium, pe gură de tulnic.

Ţinînd şi noi ison
Prea năzdrăvan
Unuia Anton
Pann.

P.S. În aceste stihuri s-au aliniat ziceri vechi, din cartea lui Costea Marinoiu : „Istoria cărţii vîlcene", sec. XVII—XVIII, apărută în Editura Scrisul Românesc, şi lansată în prezenţa colegului nostru Ilarie Hinoveanu, la Rîmnicu Vîlcea, căruia ne alăturăm astfel drept omagiu şi joc pur şi simplu.

REDACTORII «LUCEAFĂRULUI» VI SE ADRESEAZĂ

Amintiri despre GENERAŢIA LABIŞ

GRIGORE HAGIU are iniţiativa

— Cum se dă un interviu ? ! Cum trebuie să procedezi pentru a te înfăţişa publicului într-o lumină cît mai adecvată ? ! Iată întrebările fireşti pe care şi le pune orice creator înaintea oricăror destăinuiri (despre ele este vorba, nu ?) despre sine, mediul şi timpul său. Se-nţelege, cu cît ai mai mulţi ani în urmă, ai străbătut mai multe întîmplări, ai avut de a face cu mai mulţi oameni, cu mai multe cărţi pe care le-ai citit şi scris, cu atît mai grea îţi apare întreprinderea. Evenimentele au şi ele viaţa lor, unde se estompează, altele devin mai pregnante, legenda îşi cere drepturile. Vorbim deci despre un „altul" şi „alţii" care îşi spun „povestea lor" ? ! Cu ani în urmă am „văzut" un interviu dat de Samuel Beckett radioteleviziunii franceze, pe o distanţă de două minute, dacă nu mă înşel, timp fascinant în care, neclintit pe alba osatură a unui zid, în lumina oarbă a caniculei africane, scriitorul n-a făcut altceva decît să tacă, de dincolo de el şi de lume : sta acolo singur şi concentrat şi uituc, un instrument al propriilor sale scrieri, un creion mare şi deşirat, plin acum mai mult de uscăciune decît de sevă ; un semn la fila uriaşei cărţi unde avea şi el, trecute lîngă numele lui, cîteva cuvinte, litere, semne : citiţi-le acestea sînt eu. Cu convingere că am „tăcut" destul pînă acum preţ în cuvinte de două minute, dacă nu şi mai bine, să încercăm să răspundem, şi să ne răspundem la cîteva întrebări.

— Edgar Papu vorbeşte despre generaţia din care faci parte în aceşti termeni : „Interesul meu s-a îndreptat asupra generaţiei lui Labiş, pe care o consider pînă acum drept cea mai realizată". Aprecierea e de prin 1975. Apoi : „Şansa lor în afara talentelor indiscutabile, a stat într-un fenomen de compensaţie, cum îi spune Adler, adică ei n-au avut maeştri, n-au avut cărţi şi pur şi simplu au izbucnit". Te recunoşti în această caracterizare alături de alţi scriitori ? O

consideri îndreptățită și suficientă ?

— Remarca lui Edgar Papu (Dimov spusese, citez din memorie „neavînd cărți, le-am inventat") este o foarte frumoasă metaforă critică. Văzută dinăuntru, mai în amănunt, ea suportă corectări, „izbucnirea", fără „cărți" și „maeștri", nefiind simplă, nuanțîndu-se de la caz la caz, perioada amintită lărgindu-și între timp granițele cuprinzînd mai multe evenimente, mai mulți oameni. Voi reveni. Mai întîi, în legătură cu epoca respectivă, cîteva amintiri din studenție, cînd eminent profesor ne era Edgar Papu, prin 1955. Împreună cu George Radu Chirovici ne cătrăneam de fiecare dată să ajungem la cursul de „universală", ținut într-o superbă sală a palatului Șuțu pe atunci, la prima oră, unde într-un timp fără durată Edgar Papu scutura cu o infinită precauție și delicatețe savantă, aproape visătoare pricepere, praful cosmic de pe marile opere spirituale ale umanității. Se vorbea despre Homer. Îl citisem și comentasem, împreună cu prietenii, în multe nopți de insomnie strălucitoare. Și tot nu-l știam. O inteligență autorizată, egală în fervoare cu cea a unui Auerbach, dar mai puțin exclusivistă îl repunea pe Homer, de drept, la începuturile culturii moderne europene, jalonînd, prin Iliada și Odiseea, cele două teme fundamentale : „războiul" și „călătoria". Profesorul puncta, în legătură cu evoluția artei (prilej de alte lungi discuții), faptul că privirii cu nuanțele lipsă ale grecilor antici, sîngele, în orice ipostază, le apărea întotdeauna „negru". Homer însuși transcriindu-l invariabil astfel, în nota tragică a lirismului său, mărginire devenită spornică afirmare în planul emoției ; și lucru absolut miraculos, pe obrazul celui care ne vorbea, bărbierit în pripă în devremele dimineții, priveam cîteva proaspete urme de sînge vioriu, un fel de probă materială a celor spuse despre biologic și estetic. M-am străduit, mai tîrziu, obsedat de ideea „sîngelui negru" al grecilor, să demonstrez că omul modern s-ar putea să beneficieze de o ascuțime neobișnuită a simțurilor sale, capabile să surprindă cîte ceva din tainele cele mai profunde ale lumii. Mirosul și echilibrul, premonitoare ale morții și cataclismului, n-au fost numai temele lirice ale cărților mele „Miazănoaptea miresmelor" și „Descîntece de gravitație". Să ne întoarcem la climatul mai general al epocii. Este adevărat, unii autori, dintre cei mai mari, erau interziști, din exces de zel sau chiar oficial, totuși cărțile lor circulau, dactilografiate sau chiar scrise de mînă. Vorbind despre poezie, Arghezi, Blaga, Bacovia, Barbu erau cunoscuți cel mai bine. Nu cred, dintre prietenii apropiați să fi fost vreunul care să nu-i fi citit și recitit. Istoria literaturii lui Călinescu circula cred mai la vedere și cu mai mult folos decît astăzi. Esenin era mai la modă decît în propria-i țară și păstrez și astăzi pe undeva un volum selectiv din opera lui (în traducerea lui Lesnea), pe foi dactilografiate și legate cu o panglică verzuie de cine știe ce studentă grijulie. Nu fac, firește, o listă de lecturi. Atrag atenția totuși asupra miracolului ce-l reprezenta cartea, asupra dragostei ce i-o purtam, asupra străduinței de a o găsi, cînd cu adevărat ne doream una, lucruri pe care cei care n-au fost tineri atunci le înțeleg mai greu. Era vremea schimburilor de cărți, nimeni nevoind să le vîndă, să le înstrăineze deplin. Țineam, de-o pildă, atît de mult la „Golem" de Meyrink, încît vroind mai deunăzi s-o împrumut cuiva m-am trezit că posed două exemplare, trase cine știe cum din circuitul acela rapid și spectaculos. Am mai făcut un ultim schimb, tîrziu, de plăcere, cu Ion Gheorghe : el mi-a dat „Groapa" lui Eugen Barbu, prima ediție, eu „Morike, Novalis, Holderlin, Rilke", antologia de poezie germană a lui Philippide. Cît privește contactul direct cu marii poeți, lăsat la voia întîmplării, îmi lasă puține amintiri, mai mult indirecte. Petre Stoica îl cita mereu, puțin mai tîrziu, simbolic pentru acei ani, pe Dimitrie Stelaru, cu care își condimentase anii studenției. Pe alte căi, liceean, încă fiind, îl cunoscusem și eu pe Stelaru, care, ca om nu-mi făcuse o impresie deosebită, fiind unul din rarii boemi taciturni mofluzi. Interesantă mi s-a părut întîlnirea dintre Nichita Stănescu și Ion Barbu, care mi s-a povestit bineînțeles în aceeași noapte. Nichita, copt de emoție, a citit un poem, Ion Barbu (dovedindu-se un maestru și astfel) i-a luat manuscrisul a exclamat cu blîndețe și cumpătate, „Ei ia să ne împrietenim noi cu textul", recitindu-l. Multă vreme, căptușit de ironie suavă, reluam poezii de-ale noastre și de-ale altora, clasici în viață au ba, cu acel memorabil. „Ei, ia să ne împrietenim noi cu textul", accentuîndu-i bătrînește cuvintele.

— Fișa biografică din dicționarul scriitorilor înfățișează o viață studențească agitată în dreptul numelui lui Grigore Hagiu. Ai fost și la Școala de literatură ? Ce știi despre ea, ce însemna pe atunci, în epocă, în mintea scriitorilor, această școală ? Ce consecințe (bune și rele) a produs ?

— Între 1950, anul debutului meu la „Scînteia tineretului", cu o poezie reprodusă și de „Scînteia", și 1962 data la care mi s-a tipărit primul volum, „Autoportret în august" de E.P.L. mi s-a întîmplat felia de viață cea mai agitată, mai plină. În acest răstimp am terminat liceul, fusesem respins cu succes la Școala de literatură, unde mă prezentam drept „dramaturg", intrasem și fusesem dat afară (pentru mai mare siguranță și din U.T.M.) de la Institutul de cinematografie, reintrasem și fusesem dat iarăși afară de la Filologie (de data asta nu pentru „abateri grave de la morala proletară" cum se spunea pe atunci diferitelor invenții, ci, mai nou și simplu pentru „absențe nemotivate"), lucrasem un an de zile la ziarul regional de partid „Drum nou" din Brașov. Am practicat, cu intermitențe, tot felul de meserii, de care îmi dau cu uimire abia acum seama : activist UTM la sate ; descărcător-încărcător de fructe și legume în Obor, de lemne la un depozit pe Grivița (mirosul verzei putrede și-al lem-

nului proaspăt tăiat !) ; legător și puitor de fașine împotriva alunecărilor de teren prin rîpile natale ; însoțitor de inginer topograf (adică eu prin bălți, cu ștacheta, el pe maluri, cu teodolitul) ; achizitor la D.A.C. (nici lîna nu era mai brează decît varza) : figurant de teatru ; însoțitor de convoi de grîne în bărăgan și pe urmă, retrogradat, simplu încărcător de saci pe mașină ; instalator calificat de calorifere (un bloc nou, unul din primele, de pe strada Mihai Eminescu, are căldura cîtă o are datorită și mie) ; săpător la Casa Scînteii, Lotul B (adică cel din centru), nu departe de biroul meu de astăzi, de redacția revistei „Luceafărul", l-am cunoscut în acei ani de neuitat, pe mai toți scriitorii care au astăzi în jur de 50 de ani. Am fost și am rămas prieten cu cei mai mulți dintre ei, deasemeni. Cîteva cuvinte însă, acum, despre ce a însemnat, pentru mine, poezia, fapta de a deveni persoană publică. După ce am fost publicat de „Scînteia", cineva din conducerea ziarului a dat un telefon, s-a interesat de soarta mea, de originea mea socială, dacă sînt sau nu fiu de „țărani săraci", cum scriseseră ei, după ureche și necesități, în dreptul numelui meu. Bineînțeles, așa e, se poate să fie altcum, a confirmat graseind directorul liceului pe graseierea redactorului, chemîndu-mă imediat la el, făcîndu-mă de fiu, erijîndu-se în tată, și de ce umblu eu cu „șoaldele" și nu-i spun lui că sînt fiu de „țărani săraci", îi aduc tot felul de acte aiurea pe la secretariat, în loc să-mi încasez bursa ce o merit pe luni de zile în urmă. Deși „mijlocaș" cu acte în regulă, m-am trezit „sărac" fără drept de apel, dar cu o bursă ce-mi asigura casa și masa la un internat, vitale pentru mine. Și tot pentru că publicasem, asemeni altor confrați, pentru a nu mai încurca fantomele pe coridoarele revistelor din București, am fost angajat și trimis la ziarul din Brașov să fac bine să învăț ce-i viața și să rămîn pe-acolo pe unde oi învăța-o mai bine. La data cînd am ajuns în Brașov, toată noaptea, în piața centrală au lucrat buldozerele din greu, înverșunate, pînă în pustietatea zorilor, la dărîmarea unei statui devalorizate. Cîteva zile încă, în timp ce, jos, în piață, rîmătura din centru fusese nivelată cu pămînt, ciosvîrtele contorsionate de beton și fier cenușiu din margini, cele smulse cu și din rădăcini, încărcate și duse, departe, sus, pe costița muntelui, scris cu arbori, numele împricinatului mai dăinui fastuos de limpede și de nelalocul lui, pînă cînd, nu la o oră anume, nu-l mai zări nimeni, risipit în seninul de sticlă al munților. Peste puțin timp îmi apărea primul meu volum de versuri.

— L-ai cunoscut pe Nicolae Labiș ? Ce ne poți spune despre el ? Ai conștiința apartenenței la o generație literară ? Această generație se poate numi generația Labiș ?

— Cînd spunem „generația Labiș" înțelegem „spiritul Labiș", ultimul termen definind într-adevăr o constantă literară. În îmbîcseala anilor '50, Labiș a deschis o fereastră, lăsînd să intre aerul tare al realităților naționale. Era și el un „desculț", un „potrivitor de cuvinte", bîntuit de îndrăzneală și melancolie deopotrivă, suflet robust complăcîndu-se în irealitate, un „ștrengar tragic", pentru a-și folosi cuvintele. Marea frapantă a poeziei lui a fost introducerea unei gîndiri politice directe, angajarea cu patos în problematica unei atît de noi orînduiri, de unde mirosul versului său, păstrat încă, de sulf, minereu topit și metale date proaspăt pe cuțite, propriu genezelor. În plan strict estetic, turul său de forță a constat în realizarea, în spirit eminescian, a unei poezii ce părea să-și fi istovit izvoarele. N-aș vrea să fac din Labiș un zeu. Era un tînăr personaj al vremii sale. Cu destule ambiții, orgolii și metehne. Nu mă refer la simpatica boemă. Nu. La atitudinea scrisă. Marota, vehiculată și astăzi, acum jalnică și fără ecou, foarte periculoasă și cu mare priză pe atunci, „dacă te legi de mine, de versurile mele, te legi de partid", i-a stat și lui, naiba știe cum, în peniță. Nu-l scuză nici faptul că i-au suflat alții cuvintele, dacă nu i le-au și scris, nici că nu știa ce face. Semnătura era negru pe alb a lui. Unică și tragică într-adevăr a fost postura lui de mai tîrziu, la aceeași revistă, cînd versurile care i se plăteau fără a fi publicate, cunoscute însă de toți cei care trebuiau să le cunoască, l-au desemnat drept ins primejdios. Nu era urmă de moft în ce spunea el pe atunci, anume că vrea să ple-

Ulei de Augustin Costinescu

ce la el acasă, în munți, la pădurarii lui, în așteptarea unor zile mai bune. Știa ce spune. De-ar fi făcut-o ar fi trăit poate și astăzi, și ar fi scris, incontestabil ar mai fi scris, cum ar fi făcut-o, dacă mai trăiau, și Ivasiuc și Preda și Mazilu, alte trei mari pierderi de conștiință ale literaturii românești. Moartea lui Nicolae Labiș a fost moartea tinereții unei întregi generații. Trebuia trăit într-o altă lume și într-un alt fel. Apăruse „Cîntarea omului" de Tudor Arghezi și lumea părea și trebuia să-și reintre în țîțîni. Scriitorii pe care mi-i evocă numele lui Labiș, cei pe care i-am întîlnit cel mai adesea în

Dimitre Gavrilean : „Înțelepții"

preajma lui și trăiesc și astăzi, și-l amintesc foarte bine, Mugur Tomozei, Cosașu (ce bine mi-ar fi părut să pot spune : și Mazilu) își amintesc „stilul Labiș", cînd cu mustață, cînd ras în cap, cînd în baston și tîrșîind piciorul, gen Tăunul. Eu însumi l-am văzut, la o oră de catedră militară (atunci am aflat că sîntem colegi, cum aveam să aflu, la exmatriculare, că mai fusesem cu Fănuș Neagu și Ion Băieșu), apărînd, cu toate gesturile, ținuta și salutul de rigoare, într-un echipament cvasimilitar, cine știe de pe unde căpătat : cizme, manta, chipiu. Nu despre astfel de lucruri vreau să povestesc. Nu. Despre cu totul altceva. Mă aflam, împreună cu alți cîțiva inși (printre care, desigur, Mugur, prietenul care mă recomandase poetului) și adăstam, cum se spune la un pahar de băutură, dar cu generozitatea-i recunoscută, „în cont", cum aveam să aflu mai tîrziu, de Labiș (poetul exercita o adevărată fascinație asupra chelnerilor, de orice vîrstă și grad, îi vrăjea, cu autoritate, pur și simplu, deși nu era totuși decît un puști), vorbeam de una, de altele, cînd mie mi-a răsărit și-am exclamat că miroase a moarte, repetînd cu încăpățînare imbecilă, spre mirarea comesenilor. Labiș a murit în același an. Mai tîrziu, încercînd să-i recompun amintirea, mi-am adus aminte de o altă scenă, premergătoare acesteia, cînd, încercînd să-i ghicesc în palmă (era la modă : epocă tulbure), m-am oprit fără cuvînt, văzîndu-i liniile fundamentale scrise net numai pînă la jumătatea lor normală. Și m-am gîndit că i-am „văzut" și „mirosit" moartea. Am scris, de nenumărate ori, despre liniile vieții, dar nu în această viziune. Despre obsesia detectării morții la cei vii încă, prin miros, am tipărit o carte, am mai amintit-o. „Miazănoaptea miresmelor". Ea a pornit de la scena descrisă mai sus. Și iată cum arată ea într-o strofă : „ecoul strîmb îmi spuse / nu-i decît piciorul / dar fie chiar piciorul lui isus / cel nespălat și neuscat / în palida fosforescență-a părului mariei / eu ești atoatepurtătoarea de duhnet / arătat / adolescentule cu laurii abia înmuguriți / după urechile de lapte".

— După o jubilație extraordinară față de poezia generației Labiș, o parte a criticii a trecut cu vremea într-o poziție de rezervă și chiar de ostilitate. Care presupui că sînt resorturile acestei „atitudini critice" ? O încercare de „direcționare" normativă a liricii de azi ?

— Nu fac decît o deosebire între critici și restul scriitorilor, cînd este cazul, îi citesc cu aceeași plăcere cu care citesc orice literatură bună, arta lor ține tot de miracolul existenței. Instituindu-se cu de la sine putere, drept conștiința de sine a unei literaturi, criticii au refuzat o metaforă nemuritoare. Unii au luat-o de bună și nu pregetă să ți-o amintească la tot pasul cu înverșunare. Conștiința unei literaturi, într-o mai mică sau mai mare măsură, uneori într-o foarte mare măsură, o au scriitorii, și criticii nu sînt altceva decît tot niște scriitori dacă, nu-i așa, îmi permiteți, asta nu li se pare prea puțin. Infailibilitatea, intransigența, jocul de-a puterea, înnegurarea orizontului cu stăpînitori și stăpîniți, par să aducă aminte de amarnice și revolute vremuri, ba chiar aduc aminte. Criticii care mai cred și astăzi că de n-ar fi ei, să ne bage fițuica dătătoare de viață în lutul capului, al golemiza la infinit, s-au rărit și scumpit la preț, au trecut pe alte mașini, cu ucenici cu tot. Sperietura cea mai mare a unora dintre critici actuali este că anumiți autori le-au scăpat de sub control și fac tot felul de năzbîtii primejdioase. Autori, altădată de geniu, au devenit biete umbre rătăcitoare, dacă nu mai rău. Și cum unii o țin băț cu morale, fiecare carte iese de sub teascuri însemnată : asta da, asta nu ; asta da, asta nu... Încep nesfîrșitele, vizibile sau invizibile dispute. Săbiile încrucișate, cu oricît de bune intenții, deasupra unei cărți, nu fac decît să o desfigureze. Fără a-l aminti, într-o ordine riguroasă a discuției, cazul Nichita Stănescu îmi atrage atenția, mă obligă să iau o atitudine. Nichita Stănescu nu a fost cîndva, ci întotdeauna și mai ales acum, un mare poet. Inegalitățile fac parte din însuși structura sa dureros alcătuitoare. Nu la o diminuare a zemelor asistăm, ci, dimpotrivă, la o concentrare a lor ; peste tot mai multă dar labilă materiei, mai singular, însă definitiv spirit ; nu mai citești, te afli într-o existență. Este cazul oare, tocmai acum, să ignorăm aceste lucruri ! ? Acum, cînd prin Nichita Stănescu, poezia românească începe să fie recunoscută în lumea întreagă ; începe, în sfîrșit, să se urnească,

iată, cu bine şi cu mari şanse de a-şi ocupa locul ce i se cuvine pe drept ? ! Nu ne tăiem singuri oare craca de sub picioare ? ! Nu vreau să învinuiesc pe nimeni. Atrag numai atenţia asupra unei probleme la care am meditat.

— Generaţia din care faci parte are un trecut şi o istorie. Ce este viaţa unui scriitor de la înălţimea timpului scris, a experienţei acumulate ?

— Viaţa unui scriitor este un miracol. Ceva de o extremă fragilitate şi primejdie se petrece cu el în fiecare clipă. Cu oricîte menajamente, cu oricîte precauţii te-ai purta, nu poţi fi sigur niciodată dacă, fără să vrei chiar, n-ai produs cumva o mică dar ireparabilă fisură. N-o să ştim să ne purtăm decît cu delicateţea puţin iresponsabilă a celui în necunoştinţă de cauză faţă de scriitori. Nicolae Labiş a fost, înainte de formularea lui Marin Preda, unul din „marii singuratici" deşi trăia în plinul tumultos al spectacolului vieţii. Avea căderi bruşte în sine, de totală opacitate, pînă la spaimă, de tot ce era în jur, de transă socratică. Alteori, uluitor de dominant, se impunea cu uşurinţă şi mîndrie, devenea „osie a lumii". L-am auzit recitînd prima oară, într-o rece sală de marmură, „Moartea căprioarei". Altă voce. Alt om. Un îndîrjit. Devastat de propria-i menire. Piatră împădurită de cuvinte. Marin Preda (nu ştiu de ce simt nevoia să-i apropii) era şi el un „mare singuratic". Se comporta de parcă, singur fiind, ar fi făurit mereu din orice fleac o jucărie de geniu. Nu-i ignora pe ceilalţi. Îi atrăgea pur şi simplu pe ceilalţi în jocul lui nebăgîndu-i în seamă. Purta cu el întotdeauna o grădină mirifică în care te-ar fi lăsat să intri cu bucurie dacă asta i-ar fi stat în puteri, nu l-ar fi depăşit pe el însuşi, într-o legendă despre care intuia ceva dar nu o putea tălmăci. Cordialitatea şi morozenia lui aici îşi aveau sorgintea. Sau cine poate suporta prea multa singurătate ? ! În mod cert, pe el, pe Marin Preda, asta l-a distrus. Într-o bună dimineaţă, aflîndu-mă cu Pavel Aioanei într-o cameră din apropierea celei a lui Marin Preda, ne-a bătut la uşă cu discreţie, şoferul editurii Cartea Românească (editură care ar trebui să se cheme Marin Preda) cum i s-a spus, i se va spune familiar şi de acum încolo) întrebîndu-ne dacă nu ştim nimic de „domnu Preda", avea oră fixă la care trebuia să vină să-l ia neapărat, şi dînsul nu răspunde, deşi portarul nu l-a văzut ieşind. M-a cuprins un soi de disperare. Ştiam copilăreasca lui comportare cu pilulele. Ştiam ce se i se poate întîmpla. L-am alertat pe Valentin Şerbu. Acesta pe Mircea Dinescu. S-a spart uşa dar Marin Preda nu era înăuntru. Cîteva clipe mai tîrziu, cu miopia lui luminoasă, bîjbîia lemnul şi fierul, mi-aţi distrus yala, repeta la infinit, cu o durere şi o preocupare nelumeşti, dintr-un loc foarte îndepărtat, dintr-o altfel de baie dostoievskiană, nu mai puţin fotească şi teribilă. Ceea ce nu s-a întîmplat atunci s-a întîmplat ceva mai tîrziu. Sau cine ştie ? Premoniţiile sînt mai zguduitoare decît realitatea însăşi, conţin mai mult adevăr, mai multă şi neoprită spaimă şi în astfel de cazuri, ea, spaima, contează.

— Dacă ar fi să te opreşti la fenomenul singular sau straniu al experienţei tale literare, la ce te-ai opri ?

— Viaţa obştei noastre este unul dintre cele mai „singulare" fenomene. Multă vreme s-a crezut că, odată ajuns la conducerea Uniunii, ai şi devenit un scriitor important, calitatea respectivă asigurîndu-ţi toate avantajele posibile. (În treacăt fie spus, în alte te ţări, o funcţie de răspundere înseamnă o datorie cetăţenească şi-atît ; oricum, mai multă bătaie de cap, o rupere de la masa de lucru). Şi invers: dacă ai fost şi nu mai eşti la cîrmă, te-ai ars, ai devenit un nimenea. Scriitorii sînt şi rămîn scriitori indiferent de funcţiile pe care le ocupă. Nu trebuie să fii neapărat geniu pentru a reprezenta scriitorii. Să ai un solid simţ al echilibrului însă, da. Nu e vorba de un caz ori altul. Ci de o mentalitate. O psihologie. Credem din tot sufletul păţit că ele au dispărut, odată pentru totdeauna. Şi de la oameni demni de toată stima. Intelectuali în toată puterea cuvîntului. Nefericita dispută dintre Macedonski şi Eminescu este marea rană naţională a literaturii noastre. Ea a fost, după cum se ştie, perpetuată de autori la fel de iluştri. În materie de discuţii între scriitori, literatura română dispune de un material bogat. Este acesta un semn al vitalităţii ei ? Dacă scriitorii acestor ani ar fi capabili să pună capăt problemei, şi eu cred că ei pot, n-ar fi destul pentru a sublinia sporul de civilizaţie cîştigat într-adevăr în epocă ? Nu s-ar putea lichida starea aceasta de tensiune — care nu duce la nimic bun ? Pînă cînd oare, dacă eşti prieten cu un scriitor nu mai poţi fi şi cu altul, şi dacă eşti cu acel altul nu mai poţi şi cu acel celălalt, şi dacă nu dai nici unuia atenţie, amîndoi, de data aceasta, încep să te deteste ? ! Cu ani în urmă, cu totul întîmplător, am asistat la discutarea Leului albastru. Procesul a fost deschis de către un activist care făcea deservicii în materie de literatură partidului. Să dădea curs, spunea acelaşi, unor scrisori de a căror autenticitate el ne asigura cu toată sinceritatea. Poveste veche. Sala unde s-a ţinut şedinţa era a Casei scriitorilor. Prozatorul se numea D. R. Popescu, actualul Preşedinte al Uniunii.

— Labiş a lăsat moştenire colegilor săi deviza „luptei cu inerţia". Cum s-a achitat generaţia literară din care faci parte de acest testament moral ?

— Am vorbit foarte mult despre o epocă a începuturilor, a tinereţilor. Dar ce poate fi mai minunat decît începutul, decît tinereţea ? Ce-aş vrea să mai adaug ? Atît. Să am timpul favorabil pentru a-mi putea „trata temele", cum spunea, printre ultimele sale cuvinte scrise, cel citat atît de des aici, Nicolae Labiş.

REPORTER

REDACTORII «LUCEAFĂRULUI» VI SE ADRESEAZĂ

GHEORGHE SUCIU

O mie de poeme

Promoţia de absolvenţi de la filologia bucureşteană (1963) care în luna mai a.c. şi-a luat numele „G. Călinescu", sărbătoreşte în această toamnă un pătrar de secol de cînd i-a fost dat să asculte pe primul ei mare dascăl : Edgar Papu.

Veniserăm, în toamna lui 58, bieţi absolvenţi de şcoală medie cu zece clase şi calificaţi, după merit, doar pînă la nota cinci, vreo două sute de inse (ele mai toate frumoase) şi inşi (noi mai toţi deştepţi), în acel Bucureşti încă patriarhal şi eram tare fudui — de vorba veche — că sîntem studenţi. Căci mai ştiam şi cîte ceva : ba despre iarovizare, ba despre voinicia unui muncitor care era-n stare să ia în circă un compresor (un altul salvase un abataj...), ba rupeam, după mulţi ani de buchiseală, şi cîteva cuvinte scrise-n chirilică. Lasă că nici ca vîrstă nu eram toţi de-un leat : unul, Ovidel, nu avea nici 16 primăveri, pe cînd alţii eram trecuţi de patru zeci de ani. Foşti muncitori, şoferi, marinari, ofiţeri, figuranţi de teatru şi chiar numai elevi ne-am constituit într-o pastă pestriţă dar totuşi foarte unitară, sentimental vorbind. Şi iată-ne în amfiteatre ascultînd holbaţi, în necunoştinţă de cauză, prelegerile dascălilor. Multe, foarte multe prelegeri de lingvistică şi toate docte şi mai toate nesărate. Frumoasele noastre colege copiau de zor, cuvînt cu cuvînt, iar a doua zi mai treceau şi pe curat cele neînţelese. Cam grea studenţia şi aspră ca o cătănie.

Dar într-o bună zi, la pupitrul amfiteatrului cel mare, „Rectorat III", se urcă un om mititel, firav ca un lujer, cu părul subţire, rar şi cînepiu. N-avea servietă, n-avea nici un dosar în mîini. Nici nu s-a aşezat pe scaunul stingher de pe acel podium — adevărata scenă de teatru cu pretenţii. La potolirea relativă a zgomotelor, speriat ca surprins de gonaci, a început să vorbească. Un glas puţintel, cu vorbele graseiate şi pe alocuri tremolate — abia dacă se auzeau cîteva frînturi. Murmurele se mai potolesc — se disting acum jumătăţi de propoziţii. Ei !... Încet, încet, se face linişte deplină şi încep să se desluşească frazele întregi.

Cu totul şi cu totul altceva !

Am ascultat duşi, ca-ntr-o hipnoză. La sfîrşitul prelegerii, fără să ne dăm seama ce facem, am izbucnit cu toţii într-un ropot de aplauze. Am continuat apoi să-l aplaudăm după fiecare prelegere pînă la sfîrşitul anului. Cu adevărat, asistăm la un mare spectacol şi inimile noastre încă naive intuiseră ocaziile rare de înţelepciune şi frumuseţi ce li se ofereau.

Profesorul Edgar Papu ne-a ţinut prelegeri de istoria literaturii universale. La cererea noastră, decanatul a acceptat mutarea cursului în amfiteatrul mai familiar, Odobescu. Parcă-l văd şi acum : cu privirile duse spre Institutul de arhitectură, megieş cu Universitatea, dînsul se visa şi călătorea de fapt pe plaiurile Eladei sau pe cîmpiile asire. Intram şi noi în Troia, îngroziţi de înaltul vaier ce cuprinsese cetatea, apoi rătăceam pe talazurile mării alături de Ulise cel isteţ. Un univers nou de miracole se lărgea, de la prelegere la prelegere, în faţa ochilor noştri miraţi. Lacunele noastre de lecturi şi cunoştinţe ne împiedicau să urmărim vasta ştiinţă a profesorului precum şi subtilele dumnealui asociaţii de idei, aşa că urmăream şi ne complăceam în basmul pe care ni-l depăna ca unora încă neieşiţi cu totul din găoacea puerilităţii. Despre savantul Papu au vorbit alţii şi vorbi-vor, consecutiv, în generaţii. Noi nu încercăm, aici, decît un portret dintr-un condei...

Cînd ne-a recitat balada lui François Villon despre crîşmarii care toarnă apa-n vin s-a sumeţit într-atîta în blestemele năpraznice ale poetului ştrengar, încît, la sfîrşit, am avut impresia că profesorul îşi dă duhul... Prea mult ră-suflet pentru un pumn de om ! Numai că a rezistat şi de-atunci, şi înainte, la probele, alese ale spiritului.

La drept vorbind, profesorul Papu nu are materialitate (şi-ntr-asta, ca şi în altele se aseamănă cu filosoful Constantin Noica), ci este numai şi numai duh. Un duh de o rafinaţie indicibilă.